

อิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม
: กลุ่มมุสลิม คลองตะเคียน ลำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Imam and dispute compromise by Islamic law : muslimgroup
Klongtakean Samphaolom Phranakhon Si Ayutthaya.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อติสร ภู่อสาระ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

อิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม

: กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Imam and dispute compromise by Islamic law : muslimgroup

Klongtaean Samphaolom Phranakhon Si Ayutthaya.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท รูปแบบ และวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามในชุมชนมุสลิม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ อิหม่ามประจำมัสยิดในพื้นที่ตำบลคลองตะเคียน และสำเภาล่อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 14 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา เพื่อหาแก่นสาระจากประสบการณ์ของอิหม่าม

ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามคือการตักเตือนห้ามปรามและให้คำแนะนำมุสลิมในชุมชน ให้มีศรัทธาและปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักอิสลาม
2. รูปแบบ และวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม คือการเจรจากับคู่พิพาทโดยใช้ความความเชื่อ ความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และความเกรงกลัวต่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)

คำสำคัญ : อิหม่าม, การประนีประนอมข้อพิพาท, กฎหมายอิสลาม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ขอขอบคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการอิสลามเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาทุกท่าน ที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศาสนาอิสลาม ทั้งหลักความศรัทธาและหลักปฏิบัติอิสลาม รวมถึงให้คำปรึกษา ตรวจสอบ ชี้แนะ ตั้งแต่เริ่มต้นจนงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณอิหม่าม ฮาซัน ฮานาฟี มัสยิดกุฎีซ่อฟ้า ที่ให้ความเมตตา ช่วยเหลือ ติดต่อประสานงานการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงขอขอบคุณอิหม่ามมัสยิดกลุ่มคลองตะเคียน สี่เผ่าลุ่มจังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุก ๆ ท่าน ที่ให้ข้อมูลสำคัญด้วยมิตรไมตรีอันดียิ่ง

ขอขอบคุณท่านประดิษฐ์ รัตน์โกมล ประธานคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ให้ความกรุณาตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูลให้คำแนะนำจนได้ผลงานวิจัยที่ครบถ้วน

ขอกราบขอบพระคุณแม่ที่ให้คำแนะนำ ตรวจสอบงานวิจัย และเป็นผู้ให้ทุกสิ่งในชีวิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิสร ภูสาระ

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(1)
บทคัดย่อภาษาไทย	(3)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(5)
สารบัญ	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
วิธีการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
หลักศรัทธาและปฏิบัติแห่งอิสลาม	7
ลักษณะของกฎหมายอิสลาม	10
การลงโทษในกฎหมายอิสลาม	21
บทบาทและหน้าที่ของอิสลาม	23
วิธีการประนีประนอมข้อพิพาท	27
กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาลุ่ม	29
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	37
วิธีการวิจัย	37
พื้นที่ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	37
การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	37
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	39
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	40
การวิเคราะห์ข้อมูล	40

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	43
สถานภาพทั่วไปของอิหม่ามกลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม	43
การประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลาม	44
1. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขาย	44
1.1 การซื้อขายที่ไม่ชอบด้วยหลักศาสนา	44
1.2 การยืม การค้ำประกัน	46
1.3 มรดก	49
2. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว	52
2.1 การสมรส (นิกะฮ.)	52
2.2 การปฏิบัติหน้าที่ของสามีภรรยา	56
2.3 การหย่า	57
3. กฎหมายอาญา	60
3.1 การลักทรัพย์	60
3.2 การผิดประเวณี	61
3.3 การดื่มสุรา ยาเสพติด	62
บทที่ 5 แก่นสาระปรากฏการณ์วิถียกกับการประนีประนอมข้อพิพาท	65
1. บทบาทของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม	65
2. รูปแบบและวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาท	66
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	69
สรุปผลการวิจัย	69
การอภิปรายผล	70
ข้อค้นพบจากการวิจัย	73
ข้อเสนอแนะทางการบริหาร	73
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	73
บรรณานุกรม	75
ภาคผนวก	79

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้ง ข้อพิพาทของประชาชนในชุมชนเพื่อลดระดับความรุนแรงของข้อพิพาท จนถึงขั้นยุติข้อพิพาทก่อนที่ข้อพิพาทจะลุกลามบานปลาย สู่ระบบการจัดการปัญหาความขัดแย้งภาครัฐด้วยการใช้ข้อกฎหมายจากการแจ้งความร้องทุกข์ที่สถานีตำรวจหรือการฟ้องร้องในชั้นศาล ซึ่งจะทำให้คู่ความต้องเสียค่าใช้จ่าย อีกทั้งผลของการตัดสินโดยใช้กฎหมายซึ่งมีผลชนะก็จะสร้างปมขัดแย้งระหว่างคู่กรณี ซึ่งพักอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ต้องมีการพบปะกัน ทำให้สร้างข้อขัดแย้งในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป

ผู้นำชุมชนที่ประชาชนให้ความยอมรับนับถือ มีทั้งแบบที่เป็นทางการได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น นายกองค์กรปกครองท้องถิ่น และผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นที่ทางการ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือและผู้นำทางศาสนา ซึ่งผู้นำเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ แก้ไขปัญหาของชุมชนอันเป็นกระบวนการประชาสังคมที่ต้องการยุติข้อพิพาท ภายในชุมชนโดยบุคคลที่ประชาชนในชุมชนเชื่อมั่นและให้ความเคารพนับถือด้วยการประนีประนอมข้อพิพาท ระงับความขัดแย้ง สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติ

ชุมชนมุสลิม มีผู้นำสำคัญคืออิหม่าม ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้นำในการประกอบศาสนกิจตามวิถีมุสลิมแล้ว อิหม่ามยังมีบทบาทสำคัญทางสาธารณะ คือการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้หลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งกำหนดถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนข้อห้ามต่าง ๆ ตามหลักศาสนาอิสลาม

อิสลามเป็นคำภาษาอาหรับ แปลว่า การสวามิภักดิ์ ซึ่งหมายถึงการสวามิภักดิ์อย่างบริบูรณ์แก่อัลลอฮ์ ด้วยการปฏิบัติตามคำบัญชาของพระองค์ โดยมีศาสนทูตท่านสุดท้ายคือ ท่านนบีมุฮัมมัดที่ได้รับมอบหมายให้ถ่ายทอดโองการแห่งอัลลอฮ์ แล้วได้รับการรวบรวมขึ้นเป็นเล่มชื่อ อัลกุรอาน ซึ่งเป็นธรรมนูญแห่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพื่อที่จะได้ครองตนเองบนโลกนี้อย่างถูกต้องก่อนกลับคืนสู่อัลลอฮ์ ซึ่งอัลกุรอานได้กำหนดธรรมนูญสำหรับมนุษย์เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิตส่วนตัวและสังคม เป็นธรรมนูญที่ครอบคลุมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง เศรษฐกิจ การอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นมิตร การไม่ละเมิดและรุกรานสิทธิ์ของผู้อื่น รวมถึงการกำหนดจริยธรรมเป็นการครองตนอย่างมีเกียรติ การรักษาความสะอาดของกายและใจ รวมทั้งการเคารพผู้อื่น (สถาบันเผยแพร่ข้อมูลอาลุลบัยต. 2562 : เว็บไซต์) นอกจากนั้นอิสลามเป็นระบบของการดำเนินชีวิตที่มีข้อแนะนำให้ปฏิบัติเป็นประจำทุกอย่างตั้งแต่ตื่นนอน จนกระทั่งเข้านอนอีกครั้ง การกำหนดหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน การประกอบอาชีพมีข้อห้ามและบทลงโทษที่ชัดเจน (มานี ชูไทย, พิสมัย ฮาซาไนน์ และ สิริยา ยูซูฟี. 2542 : 15)

กฎหมายอิสลาม (อัลฟิกฮุล อิสลามีย์) หมายถึง ประมวลหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ตามศาสนบัญญัติซึ่งจัดระเบียบ พิธีกรรม วะจีกรรม และการทำธุรกรรมทั้งหลาย ของบรรดาผู้ที่เข้าอยู่ในเกณฑ์บังคับของศาสนาโดยมีที่มาจากอัลกุรอาน และคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด (อัสสุนนะฮฺ) ตลอดจนหลักฐานทางศาสนบัญญัติอื่น ๆ ประกอบด้วย 2 หมวดใหญ่ ๆ คือ หมวดการประกอบศาสนกิจ (อัลอิบาดาต) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของบุคคลกับอัลลอฮฺ เช่น การละหมาด การถือศีลอด และหมวดปฏิสัมพันธ์ (อัลมุออะมาลาต) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เช่น การทำธุรกรรม การสมรส และการตัดสินข้อพิพาท (อาลี เสือสมิง, 2010 : เว็บไซต์)

ศาสนาอิสลามได้กำหนดวิธีการประพฤติตนของมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีหลักสำคัญคือ การประกอบศาสนกิจ และหลักการปฏิบัติส่วนบุคคล ครอบครัวและสังคม โดยมีกฎหมายอิสลามที่มุสลิมต้องปฏิบัติตาม ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้รู้หลักการของศาสนาเป็นผู้ชี้แนะ อบรมสั่งสอนมุสลิมให้ประพฤติตนตามหลักของศาสนาอิสลาม

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรทางศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้กำหนดให้แต่ละมัสยิดต้องมีอิหม่าม มาจากการคัดเลือกจากสัปบุรุษ คือ ประชาชนที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนของมัสยิด ซึ่งอิหม่ามมีหน้าที่สำคัญคือการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม ปกครองดูแล และแนะนำให้เจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อย แนะนำให้สัปบุรุษของมัสยิด ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย อำนาจความสะอาดแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจและสั่งสอนอบรมหลักธรรมทางศาสนาแก่สัปบุรุษประจำมัสยิด นอกจากนี้อิหม่ามยังมีหน้าที่สำคัญในการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัปบุรุษประจำมัสยิดเมื่อมีการร้องขอ

อิหม่ามเป็นคำภาษาอาหรับแปลว่าผู้นำ โดยเป็นตำแหน่งที่สืบทอดภารกิจของท่านรอซูล (ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากอัลลอฮฺให้ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนา) ซึ่งอัลกุรอานระบุนามไว้ 25 ท่านโดยท่านสุดท้ายคือ นบีมุฮัมมัด อิหม่ามเป็นทั้งผู้นำทางการปกครอง ผู้นำประชาชาติ และทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาแก่มวลมนุษยชาติ รวมทั้งปกป้องหลักคำสอนทางศาสนา (อับดุลฮาดี สะดีดิง, 2547 : 23) อิหม่ามจึงเป็นผู้นำสำคัญในชุมชน ที่เป็นทั้งผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางการบริหารอยู่ในคนคนเดียว สังคมมุสลิมจึงให้ความเคารพเชื่อฟังผู้นำอย่างมาก เพราะเป็นตัวแทนในการใช้หลักการอิสลามที่มาจากอัลลอฮฺเป็นกลไกควบคุมการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งผู้นำนอกจากต้องรับผิดชอบผู้อยู่ใต้ปกครองของตนเองที่ปรากฏเป็นรูปธรรมแล้ว ยังต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่อาจเกิดต่ออัลลอฮฺด้วย (มุฮัมหมัดรอฟีอี มุซอ, 2549 : 68)

ดังนั้นเมื่ออิหม่ามเป็นผู้นำที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามที่มีบทบัญญัติในวิถีชีวิตของชุมชนมุสลิม โดยมีกฎหมายอิสลามซึ่งมีบทลงโทษไว้ แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ใช้กฎหมายอิสลามในการพิจารณาคดี ยกเว้นการใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 ที่ระบุถึงการจัดการมรดกของมุสลิม แต่ให้บังคับใช้ในพื้นที่ที่กำหนดเท่านั้น แต่ในชุมชนมุสลิมทั่วไปอิหม่ามเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา การประกอบพิธีกรรมในชีวิต เช่น งานแต่งงาน งานศพอีกทั้งยังมีบทบาทในการประนีประนอมข้อพิพาทในชุมชนมุสลิม โดยใช้หลักกฎหมายอิสลามที่มุสลิมยอมรับ ทำให้เกิดความสงบสุข เกิดความสมานฉันท์ในชุมชน

ชุมชนมุสลิมคลองตะเคียน สำเภอล่มเป็นชุมชนมุสลิมที่ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ประกอบด้วยชนชาติต่าง ๆ ได้แก่ ชาวเปอร์เซีย มลายูปัตตานี มลายูชวา และชาวจาม มีการประสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ภาษา ความคิดความเชื่อ แต่สิ่งที่ดำรงความเข้มแข็งในวิถีชีวิตคือการนับถือศาสนาอิสลาม อันเป็นหลักสำคัญทำให้สังคมเป็นปึกแผ่นเข้มแข็ง อีกทั้งชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดใกล้เคียงก็เป็นชุมชนที่ขยายตัวออกมาจากคลองตะเคียน สำเภอล่ม เนื่องจากการเพิ่มประชากรและการขยายพื้นที่ทำกินชุมชนมุสลิม คลองตะเคียน สำเภอล่มจึงเป็นชุมชนต้นแบบของชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียงในการศึกษาวิธีการประนีประนอมข้อพิพาทของสัปบุรุษในชุมชน โดยใช้แนวกฎหมายอิสลามที่ระบุถึงวิถีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม ซึ่งทั้งแนวกฎหมายอิสลามและพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้ให้อำนาจแก่อิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทเบื้องต้นอันเป็นแนวทางการบริหารงานภาคสาธารณะเพื่อสร้างสันติสุขในพื้นที่การศึกษาวิธีการของอิหม่ามจะช่วยให้เห็นแนวทางในการประนีประนอมข้อพิพาทให้เกิดประสิทธิผลต่อคู่กรณีได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามในชุมชนมุสลิม
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามในชุมชนมุสลิม

ความสำคัญของการวิจัย

การได้ทราบบทบาท รูปแบบและวิธีการที่อิหม่ามใช้กฎหมายอิสลามเป็นแนวทางการประนีประนอมข้อพิพาทเป็นหนทางที่จะสร้างสันติสุขในชุมชนอันเป็นกระบวนการสำคัญสำหรับการบริหารงานภาคสาธารณะ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อหาวิธีการที่อิหม่ามจัดการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามกับมุสลิมในชุมชน แม้ว่าในบริบทของสังคมไทย จะมีการใช้กฎหมายของรัฐที่บังคับให้ประชาชนต้องปฏิบัติตาม จึงไม่สามารถใช้กฎหมายอิสลาม มาบังคับใช้กับมุสลิมในประเทศไทยได้ เช่น ในกฎหมายอิสลามมีบทลงโทษผู้ที่ลักทรัพย์ ด้วยการตัดมือ หรือ การโบยผู้ที่ดื่มสุรา แต่ สำหรับข้อพิพาทในบางกรณีหากใช้กฎหมายอิสลามเพื่อประนีประนอมข้อพิพาทจะช่วยลดการเกิดคดีความในระบอบยุติธรรมซึ่งคู่กรณีจะต้องสิ้นเปลืองทรัพย์สิน และใช้เวลาในกระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทของอิหม่ามเป็นกระบวนการประชาสังคมที่สามารถสร้างสันติสุขให้

ชุมชนมุสลิม การวิจัยครั้งนี้ เลือกชุมชนมุสลิมที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน รวมทั้ง การเป็นกลุ่มชุมชนมุสลิม ขนาดใหญ่ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้สามารถรักษาอัตลักษณ์ สืบทอดความเป็นความเป็นมุสลิมไว้ได้อย่างยาวนาน

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) ที่ต้องการทราบถึงประสบการณ์ของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทของกลุ่มมุสลิมด้วยกฎหมายอิสลาม

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) ที่ต้องการทราบประสบการณ์ของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาท โดยใช้กฎหมายอิสลามโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่วิจัยจากชุมชนมุสลิมที่มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยมีมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ประกอบด้วย มุสลิมชาวเปอร์เซีย มลายูปัตตานี มลายูชวา และจาม แม้ว่าชุมชนจะแตกสลายภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองสงบลงก็กลับมาตั้งถิ่นฐานพื้นที่เดิม คือคลองตะเคียน สำเภาลุ่มก่อนขยายตัวไปยังพื้นที่อื่น ๆ เช่น ลุมพินี ภูเขาทอง ปากกระวาน และลาดบัวหลวง

2. ผู้ใช้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) คือ อิหม่ามประจำมัสยิด คลองตะเคียน สำเภาลุ่ม ซึ่งอิหม่ามเป็นผู้เข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี ทำหน้าที่สั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาให้กับชุมชน ทำให้สัปบุรุษ (ประชาชนที่มีรายชื่ออยู่ในมัสยิด) ให้ความเคารพนับถือและเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอม ข้อพิพาทโดยใช้หลักกฎหมายอิสลามในการพิจารณาโดยจะทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามข้อมูลที่ต้องการศึกษา

3. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาประโยคคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงถึงความหมายสำคัญ (Significant Statement) แล้วนำมาจัดกลุ่มความหมาย (Cluster of meaning) เพื่อสรุปให้ได้แก่นสาระ (Essence) ประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย อิหม่ามประจำมัสยิดในพื้นที่คลองตะเคียน สำเภาลุ่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 14 มัสยิด

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ การใช้กฎหมายอิสลามที่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้ในชุมชนมุสลิมประเทศไทย ดังนี้

- 2.1 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการซื้อขาย
- 1) การซื้อขายที่ไม่ชอบด้วยหลักการทางศาสนา
 - 2) การยืม การค้ำประกัน
 - 3) มรดก
- 2.2 กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว
- 1) การสมรส
 - 2) การปฏิบัติหน้าที่ของสามีภรรยา
 - 3) การหย่า
- 2.3 กฎหมายอาญา
- 1) การลักทรัพย์
 - 2) การผิดประเวณี
 - 3) การดื่มสุรา, ยาเสพติด

นิยามศัพท์เฉพาะ

กฎหมายอิสลาม	หมายถึง	หลักการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม
อิหม่าม	หมายถึง	ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าผู้นำทางศาสนาประจำมัสยิด
สัปบุรุษ	หมายถึง	ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามมีรายชื่ออยู่ในมัสยิด
การประนีประนอม	หมายถึง	รูปแบบและวิธีการที่อิหม่ามแก้ไขข้อพิพาทโดยวิธีไกล่เกลี่ย คู่กรณี และ/ หรือ ผู้เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท
ข้อพิพาท	หมายถึง	สถานะที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลไฝหาความต้องการและผลประโยชน์ที่ต่างกันทำให้เกิดปัญหาการดำเนินชีวิตและร้องขอให้อิหม่ามแก้ไขสถานะนั้น หรือกรณีอิหม่ามรับทราบถึงการกระทำผิดกฎหมายอิสลามจากสัปบุรุษของมัสยิด

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องอิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม : กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม โดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจความหมาย คำจำกัดความ องค์ความรู้ด้านอิสลามศึกษา การจัดการประนีประนอมข้อพิพาท ปรากฏการณ์วิทยา และการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม ดังนี้

1. หลักศรัทธาและปฏิบัติแห่งอิสลาม
2. ลักษณะของกฎหมายอิสลาม (ชะรีอะฮ.)
3. การลงโทษในกฎหมายอิสลาม
4. บทบาทหน้าที่ของอิหม่าม
5. วิธีการประนีประนอมข้อพิพาท
6. ปรากฏการณ์วิทยา
7. กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักศรัทธาและปฏิบัติแห่งอิสลาม

มุสลิม คือ ผู้นับถือศาสนาอิสลาม เป็นผู้มีความศรัทธา ยอมรับอัลลอฮ์เป็นพระเจ้าเพียงองค์เดียว โดยมี นบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูต นำคำสอนของอัลลอฮ์จากคัมภีร์อัลกุรอานมาใช้ต่อมวลมนุษย์ การกระทำทุกสิ่งของมนุษย์จะถูกตัดสินจากอัลลอฮ์ในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) มุสลิมจึงต้องปฏิบัติตามหลักปฏิบัติเพื่อแสดงความเชื่อมั่น ยอมรับอำนาจโดยการแสดงความภักดีต่ออัลลอฮ์ ซึ่งหลักศรัทธาและปฏิบัติแห่งอิสลาม สามารถอธิบายได้ ดังนี้

หลักศรัทธาของอิสลาม

อิสลาม หมายถึง การอ่อนน้อมต่ออัลลอฮ์ ด้วยการยึดมั่นในเอกภาพของอัลลอฮ์ เชื่อฟังและปฏิบัติตามบัญญัติศาสนาที่มาจากอัลลอฮ์ ปฏิเสธการมีส่วนร่วมและเป็นพวกพ้องกับบรรดาผู้ก่อตั้งภาคี (สมศัคค์์ (มุนิร) มุหะหมัด, 2554 : 30)

มุสลิมคือผู้ที่ยอมรับว่าอัลลอฮ์ คือพระเจ้าและนบีมุฮัมมัดเป็นบ่าวของอัลลอฮ์มาร่วมตัวกันบนพื้นฐานแห่งการยอมจำนน อ่อนน้อมและเชื่อฟังคำสั่งของอัลลอฮ์และดำรงชีวิตตามวิถีมุสลิมด้วยหลักศรัทธา 6 ประการคือ (มุฮัมมัด รอฟีอี มุซอ, 2549 : 60 – 61) และอบู อารีฟ (2562 : เว็บไซต์)

1) ศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียวคืออัลลอฮ์อันเป็นผู้สร้างจักรวาลและบริหารควบคุมสรรพสิ่งในจักรวาล

2) ศรัทธาในบรรดาอียะกะของพระองค์ มลาอียะกะ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่สื่อกลางระหว่างอัลลอฮ์ กับศาสนทูตเพื่อให้ศาสนทูตเข้าถึงอัลลอฮ์

3) ศรัทธาในคัมภีร์ทั้งหลายของอัลลอฮ์ โดยมีอัลกุรอานเป็นคัมภีร์ฉบับสุดท้ายที่มาจากอัลลอฮ์ ใช้ต่อมวลมนุษยชาติเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความสันติสุขในสังคม

4) ศรัทธาในบรรดานบี (ศาสนทูต) ของพระองค์โดยนบีมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตคนสุดท้ายที่อัลลอฮ์ มอบภารกิจต่อจากศาสนทูตคนก่อนที่เชิญชวนให้มนุษยย์รู้จักอัลลอฮ์และดำเนินชีวิตตามคำสอนของอัลลอฮ์

5) ศรัทธาในวันสิ้นโลก (กิยามะฮ์) และการเกิดใหม่ในปรโลก เมื่อถึงวันที่โลกแตกสลายทุกสิ่งทุกอย่างจะจบสิ้น ยกเว้นอัลลอฮ์มนุษย์ทั้งหลายจะฟื้นชีพอีกครั้ง อัลลอฮ์จะเป็นผู้ตัดสินจากผลของการกระทำในโลกนี้จะเป็นตัวกำหนดว่ามนุษย์จะได้รับสวรรค์หรือนรก

6) ศรัทธาในกฎกำหนดสถานะของอัลลอฮ์ สรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาลเกิดขึ้นและดำรงตามกฎของอัลลอฮ์ อัลลอฮ์จะเป็นตัดสินว่าการประพฤติดของมนุษย์เป็นสิ่งดีหรือสิ่งชั่ว ความดีความชั่วของอิสลามไม่ได้ถูกกำหนดจากมติมหาชนหรือขนบธรรมเนียม ประเพณี และอัลลอฮ์ ไม่ได้เป็นผู้ลิขิตชะตาชีวิตของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า สิ่งเหล่านี้เกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น

ความเชื่อและศรัทธาต่ออัลลอฮ์โดยมี นบีมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตองค์สุดท้ายที่นำคำสอนของอัลลอฮ์มาเผยแพร่ต่อมนุษย์ อัลลอฮ์เป็นผู้กำหนดสถานะของสรรพสิ่งในจักรวาล แต่ไม่ได้ลิขิตชะตาชีวิตของมนุษย์ การทำดีหรือทำชั่วของมนุษย์จะถูกตัดสินโดย อัลลอฮ์.ในวันสิ้นโลก (กิยามะฮ์)

หลักปฏิบัติของอิสลาม

มุสลิมผู้มีความเชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์ จะต้องปฏิบัติศาสนกิจเพื่อเพิ่มพูนศรัทธาภายในจิตใจ เพื่อให้เป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ประกอบด้วย (มานี ซูไทย, พิสมัย ฮาซาโนน และสิริยา ยูซูฟี, 2542 : 14 – 15 ; ฮามีน ลอนา, 2559 : 30 – 31; อัลลามะฮ์. เขคมุฮัมมัดศอลิห์ อัล ฮุซัยมีน, 2552 : 13-15)

1) การกล่าวคำปฏิญาณด้วยวาจาว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่ควรเคารพภักดี นอกจากอัลลอฮ์ นบีมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ และจะไม่ตั้งภาคีหรือนำสิ่งใดมาเทียบเคียงอัลลอฮ์ อันเป็นการแสดงความเชื่อมั่นศรัทธาอย่างแน่วแน่ คำปฏิญาณจะบรรลุผลได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผลของคำปฏิญาณนี้คือการปลดปล่อยตนจากการเป็นทาสของสรรพสิ่งที่ถูกสร้างทั้งหมด และไม่ปฏิบัติตามผู้อื่น นอกจากผู้ที่นำคำสอนของอัลลอฮ์มาเผยแพร่

2) การดำรงละหมาด อันเป็นการปฏิบัติศาสนกิจหรือเข้าเฝ้าอัลลอฮ์ วันละ 5 เวลา เพื่อการทำความภักดีต่ออัลลอฮ์ ผลของการทำละหมาดคือ การเปิดใจให้เป็นที่ชื่นชอบ ละเว้นจากความชั่วร้ายและบาปต่าง ๆ

3) การจ่ายซะกาต คือ การจ่ายทรัพย์สินเพื่อผดุงสังคม ลดปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน สำหรับผู้ที่มีทรัพย์สินครบจำนวนในหนึ่งรอบปี โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ยากจน ขัดสน และผู้ที่มีสิทธิ์ได้รับซะกาต บุคคลอื่น เช่น เด็กกำพร้า ผู้ผลิตเงินและผู้พิการ เป็นการแสดงความภักดีต่ออัลลอฮ์ด้วยความอุตสาหะพยายามใช้จ่ายทรัพย์สินในส่วนหนึ่งของซะกาตสำหรับผู้สมควรได้รับผลของการจ่ายซะกาต คือ การพอกจิตใจให้สะอาดลดความตระหนี่ถี่เหนียวและความเห็นแก่ตัว

4) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน คือ การละเว้นจากการดื่มกิน การประพฤดิชั่วทุก รูปแบบตั้งแต่ก่อนแสงอรุณขึ้นจนตะวันตกดินเพื่อการขัดเกลากิเลสในตัวเอง เพื่อปลูกฝังความอดทน ต่อสิ่งเย้ายวนและความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ให้มีอยู่ในจิตใจของมุสลิม อาจยกเว้นให้กับเด็ก คนชรา สตรีมีครรภ์หรือกำลังมีประจำเดือน และผู้ป่วย เป็นต้น ผลของการถือศีลอดคือการฝึกใจตนเองให้ละ เว้นต่อสิ่งที่ชอบและสร้างความพึงพอใจให้อัลลอฮ์

5) การประกอบพิธีฮัจญ์ สำหรับผู้ที่มีความพร้อมด้านการเงิน สุขภาพและการคมนาคมที่ สะดวกปลอดภัยอันเป็นการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันของมุสลิมทั่วโลก ผลของการประกอบพิธีฮัจญ์คือ การแสดงความพยายามด้านทรัพย์สินและร่างกายเพื่อความยำเกรงและเชื่อฟังอัลลอฮ์

หลักปฏิบัติแห่งอิสลามเป็นวิธีการปฏิบัติตัวของมุสลิม เพื่อการแสดงความรักดีและความ เคารพยำเกรงต่ออัลลอฮ์ สิ่งที่มุสลิมปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้มุสลิมมีความอดทน เสียสละ อันเป็นสิ่งที่ สร้างความชื่นชมยินดีให้แก่อัลลอฮ์

วิถีชีวิตมุสลิม

มุสลิมกำหนดวิถีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อความเป็นอยู่อย่าง สงบและสันติ นอกจากหลักศรัทธาและการปฏิบัติแห่งอิสลามแล้ว อิสลามยังกำหนดวิถีแห่งการ ดำรงชีวิตที่มีข้อแนะนำตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงก่อนนอนอันเป็นหลักปฏิสัมพันธ์ระหว่าง เพื่อนมนุษย์ ดังนี้ (นศรุลลอฮ์ หมดตะพงค์, มปป : 172 – 196)

1) การแต่งกาย การแต่งกายนอกจากจะเพื่อการปกปิดสิ่งที่พึงสงวนในร่างกาย ปกป้อง ร่างกายจากการถูกแดดลม สิ่งสกปรกและการป้องกันการขีดข่วนจากสิ่งแหลมคมและเป็นสง่าราศีแก่ ผู้สวมใส่แล้ว ในอิสลามการสวมใส่เสื้อผ้ายังเป็นสิ่งที่แสดงถึงมาตรฐานทางวัฒนธรรม อิสลามจึงได้ กำหนดมาตรฐานการแต่งกายสำหรับมุสลิม ไว้เช่น การให้ผู้หญิงแต่งกายที่ปกปิดร่างกายทุกส่วน ยกเว้นใบหน้าและมือ ห้ามสวมใส่เสื้อผ้าที่โปร่งบาง เป็นร่องรูสามารถเห็นร่างกาย ห้ามใส่เสื้อผ้ารัดรูป จนมองเห็นเรือนร่าง ห้ามผู้ชายสวมใส่เสื้อผ้าที่เป็นผ้าไหมและประดับร่างกายด้วยทองคำ เนื่องจากมี วัตถุประสงค์ปกป้องผู้หญิงจากการลวนลามด้วยวาจาและสายตาจากเพศตรงข้าม ไม่ต้องการให้แต่งกาย เพื่อโอ้อวดฐานะต่อผู้อื่น การแต่งกายยังต้องอยู่บนพื้นฐานของความสะอาดทั้งร่างกายและเสื้อผ้าของ มุสลิมจะต้องสะอาด แสดงอัตลักษณ์ให้เห็นว่ามีความแตกต่างจากผู้นับถือศาสนาอื่น เช่น ผู้หญิงคลุม หิญาบ ผู้ชายไว้หนวดไว้เคราและใส่หมวกหรือโพกผ้า

2) การแสวงหารายได้ด้วยการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ละเมิด เบียดเบียน ก่อให้เกิดความ เดือดร้อนและอันตรายต่อผู้อื่นและตนเอง ปฏิเสธการแบมือขอผู้อื่น โดยมีอาชีพที่ถูกระบุห้ามไว้ 8 ลักษณะคือ

(1) ธุรกิจเกี่ยวกับดอกเบี๋ย

(2) การต้มตุ๋นหลอกลวง เช่น การขายสินค้าที่ไม่มีตัวตน ขายสินค้าที่ไม่อาจส่งมอบให้ ผู้ซื้อ การขายปลาที่อยู่ในน้ำ ขายนกที่บินอยู่ในอากาศ

(3) การพนัน

- (4) การลักขโมย ปล้นสะดม
 - (5) การคดโกง ปกปิดตำหนิของสินค้า
 - (6) การกักตุนสินค้าเพื่อขายในโอกาสที่ราคาสูงขึ้น
 - (7) การให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ตน
 - (8) การขายสินค้าต้องห้าม เช่น สุรา สุกร อาหารให้โทษ ค่าจ้างของโสเภณี อาวุธสงคราม
- 3) ประเด็นของการใช้จ่าย จะต้องใช้จ่ายอย่างไม่สุรุ่ยสุร่ายหรือตระหนี่ถี่เหนียวต่อครอบครัว จนทำให้คนในครอบครัวเดือนร้อน
- 4) ด้านการบันเทิงและการละเล่นโดยเน้นถึงอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ที่ต้องการการผ่อนคลาย หาความสุขสำราญ โดยกำหนดให้มุสลิมสามารถฟังเพลง เล่นดนตรี รับชมภาพยนตร์ และการเล่นกีฬาได้ โดยเนื้อหาของเพลงหรือภาพยนตร์ไม่เป็นบาป ขัดต่อศีลธรรมและไม่ก่อให้เกิดการละทิ้งหน้าที่จำเป็นทางศาสนาหรือความรับผิดชอบทางโลก ส่วนการเล่นกีฬาเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และพลานามัย ไม่เบี่ยงเบนไปสู่การพนัน
- 5) การแต่งงาน มีการส่งเสริมให้มุสลิมแต่งงาน ห้ามการใช้ชีวิตเป็นโสด การครองตัวเป็นนักพรตหรือนักบวช การตอนหรือทำลายความรู้สึกธรรมชาติทางเพศ เพื่อให้มุสลิมรักษาและดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์ในฐานะตัวแทนของพระเจ้าในโลกไว้ โดยกำหนดประเด็นในการแต่งงานด้านการเรียกค่าสินสอดและจัดงานแต่งงาน โดยกำหนดอัตราค่าสินสอดที่สะดวกที่สุดสำหรับฝ่ายชายและไม่ให้จัดพิธีแต่งงานอย่างฟุ่มเฟือย
- 6) การจัดการมรดก อิสลามมีกฎหมายว่าด้วยการแบ่งมรดกเป็นสัดส่วน สำหรับบิดา มารดา ภรรยา บุตรและญาติพี่น้องอย่างชัดเจน
- อิสลามกำหนดวิถีชีวิตของมุสลิมโดยมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต ระบบเศรษฐกิจ การพักผ่อน และลักษณะครอบครัวโดยเน้นถึงความเสมอภาค ไม่เบียดเบียน สร้างความทุกข์ให้กับผู้อื่น
- อิสลามกำหนดหลักศรัทธาในการอ่อนน้อมเชื่อฟังคำสั่งสอนของอัลลอฮ์ หลักปฏิบัติเพื่อดำรงตนให้ทำตามความศรัทธาและวิถีแห่งการดำรงชีวิตเพื่อเป็นมุสลิมที่ดีไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้มุสลิมดำรงชีวิตอย่างสันติสุข การปฏิบัติตัวตามหลักอิสลามจะทำให้ผู้ปฏิบัติเดินทางไปสู่สวรรค์ในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)

2. ลักษณะของกฎหมายอิสลาม (ชารีอะฮ.)

กฎหมายอิสลามเป็นหลักการดำเนินชีวิตของมุสลิมโดยกฎหมายอิสลามจะมีบทบัญญัติที่กล่าวถึงระเบียบพฤติกรรมตั้งแต่การประกอบศาสนกิจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ การกระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว กฎหมายอิสลามจึงมีความหมายมากกว่ากฎหมายทั่วไป แต่กฎหมายอิสลามคือวิถีการดำเนินชีวิตสำหรับมุสลิม

ที่มาของกฎหมายอิสลาม (อาลี เสือสมิง, 2010 : เว็บไซต์) กฎหมายอิสลามมีที่มาจาก อัลกุรอาน, อัลหะดีษ อัลอิจญ์มาอ. และ อัลกียาส แต่ละชนิดมีที่มาหรือความหมาย ดังนี้

1. อัลกุรอาน มาจากคำรัสของอัลลอฮ์ ที่ประทานลงมาให้นบีมุฮัมมัด ด้วยภาษาอาหรับ ประกอบด้วยหลักความเชื่อ หลักจริยธรรมและหลักปฏิบัติ

2. อัลหะดีษ หมายถึง คำพูด การกระทำ การยอมรับของนบีมุฮัมมัด ประกอบด้วย

1) อัสนุนะฮ์ คือคำพูดที่นบีมุฮัมมัดกล่าวไว้ในโอกาสและเป้าหมายต่าง ๆ

2) การกระทำที่นบีมุฮัมมัดได้ทำไว้ เช่น การประกอบพิธีอิฮัจญ์ การตัดสินความโดยใช้พยานและการสาบาน

3) การรับรองโดยนบีมุฮัมมัด การนิ่งเฉยจากการปฏิเสธ การคัดค้าน คำพูดหรือการกระทำที่เกิดขึ้นเบื้องหน้า นบีมุฮัมมัด ตลอดจนสิ่งที่นบีมุฮัมมัดเห็นด้วยหรือการแสดงความยินดีหรือถือว่าคำพูดหรือการกระทำนั้นเป็นสิ่งดีงาม

3. อัล อิจญ์มาอ หมายถึงคำเห็นพ้องต้องกันของนักปราชญ์ทางศาสนาอันเป็นข้อบัญญัติที่เกิดขึ้นภายหลังการเสียชีวิตของนบีมุฮัมมัด

4. อัลกียาส หมายถึงการนำข้อปัญหาที่ไม่ถูกระบุไว้ในข้อชี้ขาดทางศาสนาไปเปรียบเทียบกับข้อปัญหาที่มีตัวบท ระบุถึงข้อชี้ขาดทางศาสนาไว้แล้ว

กฎหมายอิสลามได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ไว้โดยที่ ซัยยิด อิบูล อะลา เมาคูดิ (2553 : 142-163) กล่าวว่า แบบแผนชีวิตของมนุษย์ ที่อิสลามวางไว้ให้โดยผู้ที่ยอมรับอิสลามถูกสั่งให้ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ รวมทั้งหนทางและวิธีการปฏิบัติตาม 4 ประการ ประกอบด้วย สิทธิของอัลลอฮ์ สิทธิต่อตัวเอง สิทธิของผู้อื่นและสิทธิของความสามารถและทรัพยากรที่พระเจ้าให้แก่เขา

1. สิทธิของอัลลอฮ์ อันเป็นสิทธิที่สำคัญที่สุดของอัลลอฮ์ คือ มนุษย์จะต้องมีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์เท่านั้น มนุษย์ต้องยอมรับในอำนาจของพระองค์ และต้องไม่นำสิ่งใดมาเป็นภาคีในความ เป็นพระเจ้าร่วมกับพระองค์ หรือปฏิบัติต่อสิ่งอื่นใด เช่นเดียวกับการปฏิบัติต่อพระองค์ และสิทธิที่อัลลอฮ์ต้องได้รับจากมนุษย์ คือ มนุษย์จะต้องยอมรับและปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระองค์อย่างหมัดจิตหมัดใจ และจะต้องแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์ทั้งความคิดและจิตวิญญาณ มนุษย์จะต้องเชื่อฟังอัลลอฮ์อย่างซื่อสัตย์ในทุก ๆ ด้าน ต้องแสดงความภักดี โดยการทำความดีและการประพฤติปฏิบัติตัวการประกอบพิธีต่าง ๆ ตามที่อิสลามกำหนด

2. สิทธิต่อตัวเองหรือสิทธิส่วนบุคคล โดยการยับยั้งความต้องการของตัวเอง อันจะเกิดผลร้ายกลับคืนมาสู่ตัวเอง กฎหมายอิสลามจึงห้ามมนุษย์ใช้สิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดเป็นอันตรายต่อร่างกาย ความคิด หรือศีลธรรมของตัวเอง เช่น การบริโภคอาหารที่ไม่สะอาด สิ่งที่ทำให้มีเมามัว ในขณะที่ห้ามก็กำหนดให้มนุษย์ใช้แต่สิ่งของที่สะอาดและมีประโยชน์ เพราะร่างกายของมนุษย์ก็มีสิทธิเหมือนมนุษย์ รวมถึงการห้ามการทรมานตัวเอง รวมทั้งห้ามการฆ่าตัวตาย

3. สิทธิของผู้อื่น โดยกฎหมายอิสลาม สั่งให้มนุษย์ตอบสนองสิทธิส่วนบุคคลให้ครบถ้วน และเป็นธรรมแก่ตนเอง และจะต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น สร้างความสมดุลให้กับตัวเองและสังคม กฎหมายอิสลามจึงห้ามการโกหกทุกรูปแบบ การค้าแบบเอาเปรียบ การผิดประเวณี การดูแลครอบครัว การจัดการความขัดแย้งทางสังคม รวมถึงการแสดงกริยามารยาทความประพฤติและความสุภาพ

4. สิทธิของความสามารถและทรัพยากรที่อัลลอฮ์ให้เขา หมายถึง สิทธิการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่อัลลอฮ์สร้างขึ้นในโลก มนุษย์จะได้รับอำนาจเพียงการควบคุม และนำทรัพยากรมาใช้ อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด และเกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้อยที่สุด เช่น การฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร ไม่อนุญาตให้ฆ่าเพื่อความสนุกสนาน หรือการแข่งขัน วิธีการฆ่าก็ต้องไม่ทำให้สัตว์เจ็บปวดทรมาน หรือทำให้เนื้อสัตว์เสียหาย ส่วนสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นพาหนะก็ต้องไม่ปล่อยให้ทอดอยากหิวโหย ไม่ทุบตีอย่างทารุณ ไม่อนุญาตกระทำการตัดต้นไม้หรือพุ่มไม้โดยไม่จำเป็น แม้กระทั่งสิ่งที่ไม่มีชีวิต อิสลามก็ไม่อนุญาตให้ใช้อย่างสิ้นเปลือง เช่น น้ำในแม่น้ำ ลำธารก็ต้องใช้อย่างประหยัด

ดังจะเห็นได้ว่ากฎหมายอิสลามมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้สิทธิตั้งแต่สิทธิของอัลลอฮ์ที่กำหนดให้มนุษย์ต้องเคารพเชื่อฟังพระเจ้าและปฏิบัติตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์อย่างเต็มที่ สิทธิต่อตัวเองในการดูแลร่างกายของตนเอง สิทธิของผู้อื่นโดยไม่ไปสร้างความเดือดร้อนเสียหายแต่ผู้อื่น จนถึงสิทธิด้านทรัพยากร การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่อัลลอฮ์สร้างขึ้นอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

การแบ่งประเภทของกฎหมายอิสลามประกอบด้วย หมวดการประกอบศาสนกิจและหมวดปฏิสัมพันธ์โดย อาลี เสือสมิง (2010 : เว็บไซต์) ได้อธิบายความหมายของกฎหมายอิสลามในแต่ละหมวดไว้ ดังนี้

1. หมวดการประกอบศาสนกิจ (อัลอิบาดัต) เป็นกฎหมายที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับอัลลอฮ์ ได้แก่ การละหมาด การจ่ายซะกาต การถือศีลอด และการประกอบพิธีฮัจญ์

2. หมวดปฏิสัมพันธ์ (อัลมุอามะลาต) เป็นกฎหมายที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ประกอบด้วย การซื้อขาย มรดก การแต่งงานและการหย่า และกฎหมายอาญา

การวิจัยเรื่อง อิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามในครั้งนี้นี้จะเป็นการวิจัยเกี่ยวกับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ซึ่ง มูนีร์ มุหะหมัด (2551 : 4 – 10) ได้แบ่งประเภทของกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขาย ประกอบด้วย
 - 1.1 กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการซื้อขาย การยืม การค้ำประกัน
 - 1.2 ธุรกิจการคลัง
 - 1.3 พันัยกรรม
 - 1.4 มรดก

2. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว ประกอบด้วย
 - 2.1 การสมรส
 - 2.2 การปฏิบัติตามหน้าที่สามีภรรยา
 - 2.3 การหย่า
3. กฎหมายอาญา
 - 3.1 การฆาตกรรม
 - 3.2 การลักทรัพย์
 - 3.3 การผิดประเวณี
 - 3.4 การดื่มสุรา
 - 3.5 การปล้นสะดม
 - 3.6 การพิพาท
 - 3.7 ลักษณะพยาน
4. กฎหมายระหว่างประเทศ ว่าด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ และการทำสงคราม

สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลามที่สามารถนำมาใช้ภายใต้วิถีการดำรงชีวิตของมุสลิมในประเทศไทยประกอบด้วย กฎหมายอิสลาม หมวด กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการซื้อขาย การยืม การค้ำประกัน และมรดก หมวดกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว การสมรส การปฏิบัติตามหน้าที่สามีภรรยาและการหย่า และหมวดกฎหมายอาญา การลักทรัพย์ การดื่มสุรา และการผิดประเวณี ซึ่งมีนักวิชาการอิสลามได้อธิบายถึงลักษณะการดำเนินการ ดังนี้

1. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขาย

1.1 การซื้อขายที่ไม่ชอบด้วยหลักศาสนา

ยูซุฟ ก็อร์.กูอวี (2554 : 328 - 342) กล่าวว่า อัลลอฮ์สร้างมนุษย์ให้มีความต่างสถานะกันไม่มีใครเป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างที่ตัวเองต้องการ จึงต้องแลกเปลี่ยนสินค้าและการใช้ประโยชน์จากกันผ่านการซื้อขาย ซึ่งหลักการของอิสลาม การค้าขายสามารถดำเนินการได้โดยไม่ขัดกับหลักกฎหมายอิสลาม และห้ามทำธุรกิจที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของกฎหมายอิสลาม เช่น การค้าขายสิ่งที่ต้องห้ามตามหลักศาสนา (ฮะรอม) การดำเนินธุรกิจที่สร้างความปั่นป่วนวุ่นวายหรือการเอาเปรียบคู่ค้า ดังนี้

1) ห้ามค้าขายสินค้าต้องห้ามตามหลักศาสนา (ฮะรอม) ได้แก่ เนื้อสุกร สิ่งมีนเมา และสินค้าต้องห้ามที่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น รูปเจี๊วด ไม้กางเขน รูปปั้นและอื่น ๆ

2) ห้ามค้าขายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอน ไม่สามารถกำหนดคุณลักษณะของสินค้าหรือไม่สามารถระบุเวลาอบสินค้า เช่น การค้าขาย นกบนฟ้า หรือปลาที่ยังไม่ได้จับในน้ำ การขายลูกสัตว์ที่อยู่ในท้องแม่ รวมทั้งการขายผลไม้ที่ยังไม่สุกบนต้นไม้

- 3) การกักตุนสินค้าเพื่อโง่งราคา การค้าขายที่คิดกำไรมากเกินไปจนสมควร
- 4) การโฆษณาสรรพคุณของสินค้าเกินกว่าความเป็นจริง
- 5) การโกง การชั่ง ตวง วัด สินค้า
- 6) การซื้อขายทรัพย์สินที่ถูกขโมยมา

1.2 การกู้ยืม การค้ำประกัน

อิสลามกำหนดให้มุสลิมช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างผู้มีฐานะกับผู้ที่ยากไร้ โดยผู้มีฐานะจะไม่เอาเปรียบผู้ยากไร้ โดยการคิดดอกเบี้ยจากเงินกู้และผู้ยากไร้จะต้องชำระคืนเงินกู้ครบตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่กำหนด การคิดดอกเบี้ยและการฉ้อโกงถือว่าเป็นบาป ยูซุฟ ก็อร.ฎอวี (2554 : 344-345) กล่าวว่า การกู้ยืมของอิสลามห้ามมีการคิดดอกเบี้ยอย่างเข้มงวด โดยมีเหตุผลดังนี้

- 1) การคิดดอกเบี้ย หมายถึง การเอาทรัพย์สินของผู้กู้ยืมมาโดยไม่ให้สิ่งใดกับผู้กู้ยืม เป็นการแลกเปลี่ยน
- 2) การอาศัยดอกเบี้ย เป็นการสกัดกั้นไม่ให้คนทำงานหาเงิน ผู้ที่หากินด้วยดอกเบี้ยจะไม่เห็นคุณค่าในการทำงาน ไม่คิดที่จะทำธุรกิจโดยการนำเงินของเขาไปเสี่ยงในการค้าหรือการอุตสาหกรรม อันเป็นการลงทุนเพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ
- 3) การอนุญาตให้คิดดอกเบี้ยจะเป็นการไม่ส่งเสริมให้ประชาชนทำดีต่อกัน การคิดดอกเบี้ยจะทำลายความรู้สึกที่ดีและเป็นมิตรต่อกันระหว่างผู้กู้และผู้ให้กู้
- 4) ปกติผู้ให้กู้จะเป็นคนร่ำรวย ผู้กู้จะเป็นคนยากจน การให้คิดดอกเบี้ยจะเป็นการที่คนรวยเอาเปรียบคนจน ขัดต่อหลักความเมตตาและช่วยเหลือกัน

สังคมที่ดอกเบี้ยเป็นสิ่งถูกกฎหมาย ผู้แข็งแรงคือ ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากความเดือดร้อนของผู้อ่อนแอ ผลที่ได้คือ คนที่รวยอยู่แล้วจะยิ่งรวยขึ้น ส่วนผู้ที่ยากจนก็จะยิ่งจนลงไปอีก เท่ากับเป็นการสร้างช่องว่างทางเศรษฐกิจ และเป็นการสร้างชนชั้นทางสังคม

ส่วนเงื่อนไขของการค้ำประกันนั้น มุนีร มุหะหมัด (2551 : 65) กล่าวถึงเงื่อนไขของการค้ำประกันว่าจำนวนหลักทรัพย์ที่ใช้ในการค้ำประกันจะต้องมีอยู่คงที่และจำนวนที่แน่นอน ซึ่งหากผู้รับการค้ำประกันไม่ยอมใช้หนี้ หรือไม่ยอมปฏิบัติตามข้อบัญญัติ ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบ และผู้ค้ำประกันต้องมีสติสัมปชัญญะ และบรรลุนิติภาวะ

1.3 มรดก

ในอิสลามกฎหมายที่เกี่ยวกับมรดก ได้ถูกกำหนดไว้ในลักษณะที่ทรัพย์สินของผู้ตายทั้งไว้ไม่สามารถที่จะรวมไว้ในที่หนึ่งทีใด หรือมีทายาทผู้รับมรดกเพียงไม่กี่คน ทรัพย์สินมรดกจะถูกนำมาแจกจ่ายให้กับญาติใกล้ชิดก่อนเป็นอันดับแรก ประกอบด้วย บุตรชาย บุตรสาว ภรรยา/สามี พ่อ แม่ พี่ชาย น้องชาย พี่สาวและน้องสาว หากไม่มีญาติใกล้ชิดกลุ่มนี้ก็จะแบ่งให้กับญาติใกล้ชิดเพื่อไม่ให้ผู้ใดผู้หนึ่งรับทรัพย์สินของผู้ตายไปทั้งหมด (ซัยยิด อิบูล อะลา เมาดูตี, 2553 : 156)

ส่วนหนึ่งของอิสลามในการจัดการมรดก คือ ผู้ชายจะได้สองส่วนจากส่วนที่ได้จากกองมรดกในขณะที่ผู้หญิงจะได้หนึ่งส่วนจากส่วนที่ได้จากกองมรดก เหตุผลที่กำหนดให้ผู้ชายได้รับสองส่วนในกองมรดก เนื่องจากผู้ชายต้องรับผิดชอบในการจ่ายปัจจัยต่าง ๆ ให้กับผู้อยู่ได้ปกครองไม่ว่าจะเป็น แม่ ภรรยาและลูก ๆ หรือพี่น้องผู้หญิง นำ อาผู้หญิงที่ไม่มีพ่อหรือสามีดูแล และจะต้องเลี้ยงดูพ่อ หรือปู่ ที่หมดความสามารถจากการเลี้ยงดูตัวเอง อิสลามได้กำหนดให้ผู้ชายมีหน้าที่แสวงหาปัจจัยและผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลเด็ก ๆ และงานในบ้าน (อะห์หมัดมุสต่อฟา อาลี โตะละง, 2554 : 348)

การแบ่งมรดกของอิสลามมีการแบ่งมรดกให้กับญาติใกล้ชิดของผู้ตาย ได้แก่ พ่อแม่ พี่ น้อง บุตรและภรรยาของเจ้าของมรดกเป็นอันดับแรก ซึ่งกำหนดให้ญาติฝ่ายชายจะได้รับมรดกเป็นสองส่วนในขณะที่ญาติฝ่ายหญิงจะได้รับมรดกเพียงหนึ่งส่วน เนื่องจากฝ่ายชายต้องทำหน้าที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทุกอย่างภายในครัวเรือน

2. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว

2.1 การสมรส

การเลือกคู่ครองของมุสลิม ทั้งชายและหญิงจะคัดเลือกคู่ครองจากผู้ที่มีความสามารถ มีการศึกษา ที่สำคัญคือ ต้องนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกัน พร้อมกันนี้ทั้งสองฝ่ายจะต้องชี้แจงให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงข้อบกพร่อง ข้อที่นำตำหนิที่ตนมีอยู่ เพราะหากพบว่ามีข้อตำหนิภายหลังการสมรสจะถือว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะ (มุณีร์ มุหมัด, 2551 : 111-112)

อิสลามไม่ให้สมรสกับคนต่างศาสนา หากจะสมรสต้องให้ผู้นั้นเข้าเป็นอิสลามด้วยความศรัทธาก่อน คือ ปฏิบัติตามแนวทางของอิสลาม เช่น การละหมาด ถือศีลอด บริจาคซะกาต มิใช่เป็นมุสลิมเพียงกล่าวคำปฏิญาณและทำสุนัต (สำหรับชาย) เพราะวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่แข็งแกร่งโดยเอกภาพของอัลลอฮ์ ซึ่งไม่สามารถโอนอ่อนหรืออนุโลมให้เข้ากับคนศาสนาใดได้ นอกจากนี้ การแต่งงานทั้งฝ่ายชายและหญิงจะต้องรู้จักและตกลงใจกันเองโดยไม่มีการบังคับ และจะต้องไม่แต่งงานกับบุคคลต้องห้าม ได้แก่ บิดา มารดา บุตร หลาน พี่น้อง บุตรหลานของพี่น้องของตนเอง รวมถึงพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยงและลูกเลี้ยงของตนเอง (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535 : 277-279)

เงื่อนไขในการแต่งงาน อะห์หมัดมุสต่อฟา อาลี โตะละง (2554 : 273 - 274) กล่าวว่า ท่านศาสดา มุฮัมหมัด ส่งเสริมให้มีการแต่งงานสำหรับผู้ที่มีความพร้อมความสามารถเลี้ยงดูซึ่งกันและกันได้ การแต่งงานมีเงื่อนไขสำคัญคือ มีเจ้าบ่าว มีเจ้าสาว มีผู้ปกครองฝ่ายเจ้าสาว (วะลี) มีคำผูกมัดการแต่งงานระหว่างผู้ปกครองฝ่ายเจ้าสาว (วะลี) กับเจ้าบ่าว และมีพยานรับรู้การแต่งงาน 2 คน

การสมรส (นิกะฮ.) ของมุสลิมให้ความสำคัญกับผู้ที่มีศรัทธาอิสลามเหมือนกัน ผู้ที่มาจากศาสนาอื่นจะต้องให้เข้าเป็นอิสลามด้วยความศรัทธาก่อน รูปแบบของการสมรส (นิกะฮ.) จะเป็นรูปแบบง่าย ๆ เพื่อส่งเสริมให้มีการแต่งงานกัน การเข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) ตามหลักอิสลาม ยังมีผลต่อการได้รับมรดกตามกฎหมายอิสลามตามที่ สมศักดิ์ (มุนีร์) มุหะหมัด (2551 : 81, 109) กล่าวถึง การจัดการมรดกให้อิสลามว่า ผู้ที่ไม่มีสิทธิในกองมรดกโดยเด็ดขาดคือผู้สืบมรดกที่เป็นชนต่างศาสนา และลูกนอกสมรส อันเป็นเด็กที่เกิดมาโดยบิดามารดาไม่ได้ทำการสมรส (นิกะฮ.) อย่างถูกต้องตามศาสนบัญญัติ ทั้งนี้ลูกนอกสมรสจะไม่มีสิทธิในมรดกของผู้เป็นพ่อ เนื่องจากมิได้เกิดจากการสมรส (นิกะฮ.) อย่างถูกต้อง หากแต่ว่าเขาจะได้รับมรดกของแม่เขา และแม่เขาก็มีสิทธิในมรดกของเขาเช่นกัน

การสมรส (นิกะฮ.) จึงมีความสำคัญต่อสถาบันครอบครัวอิสลาม รวมถึงสิทธิประโยชน์ที่บุตรพึงได้รับจากบิดาของเขา ข้อกำหนดสำคัญของการสมรสคือ คู่สมรสต้องนับถือศาสนาอิสลามทั้งคู่ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนับถือศาสนาอื่นจะต้องเข้ารับอิสลามก่อน ทำการสมรส (นิกะฮ.)

2.2 การปฏิบัติตามหน้าที่สามีภรรยา

กฎหมายอิสลาม ได้กำหนดหน้าที่ของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในครอบครัวไว้อย่างชัดเจน ซัยยิด อบูล อะลา เมาดูดี (2553 : 152-153) กล่าวว่า คำสั่งของอิสลามเกี่ยวกับครอบครัวนั้นชัดเจนมาก กล่าวคือ อิสลามได้กำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้รับผิดชอบในการทำงาน และจัดหาสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้กับภรรยาและลูก และยังคงคุ้มครองคนในครอบครัวให้พ้นจากความชั่วช้าเลวทรามต่าง ๆ ส่วนผู้หญิงถูกกำหนดหน้าที่ให้ดูแลบ้านเรือน การอบรมและการเลี้ยงดูลูกอย่างดีที่สุด และเพื่อให้ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีการจัดการอย่างดีและมีระเบียบ กฎหมายอิสลามได้วางมาตรการไว้ให้สามีเป็นหัวหน้าครอบครัวเพื่อรักษาระเบียบวินัยภายในครอบครัว มีหน้าที่ต้องทำงานและทำทุกสิ่งที่เป็นเรื่องนอกบ้าน เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้ภรรยาจะได้สามารถอุทิศเวลาได้อย่างเต็มที่ในการดูแลบ้านทำงานบ้านที่ต้องรับผิดชอบ

มุนีร์ มุหะหมัด (2551 : 122 - 125) กล่าวถึง สิทธิและหน้าที่ของภรรยา ดังนี้

1. สิทธิของภรรยา มีสิทธิในค่าสินสอดจากพิธีสมรส (นิกะฮ.) สิทธิในการได้รับค่าเลี้ยงดูจากสามีอย่างพอเพียง รวมถึงการปกป้องคุ้มครอง สิทธิในการรับการปฏิบัติจากสามีเป็นอย่างดี สิทธิในการออกนอกบ้านเมื่อเกิดความจำเป็นแต่จะต้องได้รับการอนุญาตจากสามี และสิทธิในส่วนมรดกสามี

2. หน้าที่ของภรรยา คือ การเชื่อฟังผู้ที่เป็นสามี หากว่าการเชื่อฟังนั้นอยู่ภายในขอบข่ายแห่งหลักการของอิสลาม การคงอยู่ในบ้านเรือนและไม่ออกนอกบ้าน โดยไม่มีเหตุจำเป็นต้องไม่เชื่อเชิญบุคคลแปลกหน้าเข้าบ้าน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสามี จะต้องปฏิบัติกับสามีโดยดีและสามีมีสิทธิในมรดกของภรรยา

กฎหมายอิสลามได้แบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน คือ สามีทำหน้าที่นอกบ้านเพื่อหาค่าใช้จ่ายในครอบครัว การปกป้องครอบครัว ส่วนภรรยามีหน้าที่ดูแลทุกสิ่งภายในบ้าน สามารถออกนอกบ้านได้ด้วยเหตุจำเป็น และสามีอนุญาตรวมทั้งต้องเชื่อฟังสามีตามขอบข่ายของศาสนา

2.3 การหย่า

ถึงแม้ว่าอิสลามจะถือว่าความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวคือความมั่นคง แข็งแรงของสังคมและทำให้การแต่งงานเป็นเรื่องง่ายสำหรับหนุ่มสาว ที่ต้องการสร้างครอบครัว แต่การอยู่ร่วมกันแล้วเกิดปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ และสร้างปัญหาให้กับผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ลูกและญาติพี่น้องทั้งสองฝ่าย ดังนั้นการหย่าร้างทั้งสองฝ่ายออกจากกัน จะเป็นการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดของทั้งสองฝ่าย อิสลามอนุมัติให้มีการหย่าร้างกันได้ แต่การนี้อัลลอฮฺทรงอนุมัติให้ด้วยความรังเกียจ และการหย่าร้างเป็นสิ่งที่ทำให้บัลลังก์ของอัลลอฮฺสะเทือน (บรรจง บินกาซัน, 2555 : 63) แต่หากไม่ประสานรอยร้าวในครอบครัวได้ การหย่าจึงเป็นหนทางสุดท้ายดังที่ อะห์หมัดมุสตอฟา อาลี ไตะลง (2554 : 345-347) ได้กล่าวถึงเหตุผลในการหย่าและสิทธิในการหย่าว่า แม้ว่าอิสลามจะไม่สนับสนุนการหย่าร้าง แต่อัลลอฮฺก็ไม่ประสงค์ให้คู่สามีภรรยาต้องทนทรมานในขณะที่อยู่ด้วยกัน การหย่าร้างในอิสลามจึงสามารถกระทำได้โดยไม่ถือเป็นบาป โดยอิสลามให้สิทธิในการกล่าวคำขอหย่ากับภรรยาในขณะที่การหย่าของภรรยาจะต้องดำเนินการผ่านตุลาการ โดยสาเหตุที่กฎหมายอิสลามได้กำหนดสาเหตุที่สามีมีสิทธิในการหย่า ดังนี้

1. ในธรรมชาติความเป็นผู้ชาย สามารถควบคุมสติและอารมณ์ได้ดีกว่าผู้หญิงซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงที่มีอารมณ์แปรปรวน และอ่อนไหวง่าย อีกทั้ง ยังรีบด่วนในการตัดสินใจออกไปโดยไม่ทันพิจารณาอย่างถ่วงถ้ ความเสียหายระยะยาวที่จะตามมา อิสลามจึงกำหนดสิทธิในการหย่าไว้ที่ปากของฝ่ายชาย

2. ผู้ชายคือผู้ที่รับผิดชอบในทุกความต้องการของคู่ครองและชีวิตคู่ จากการจ่ายค่าสินสอดและปัจจัยต่าง ๆ ดังนั้น ความขาดทุนทางทรัพย์สินจะเกิดขึ้นกับฝ่ายชายเมื่อเกิดการหย่าร้างจึงทำให้ฝ่ายชายจะต้องเพิ่มการไตร่ตรองและไม่รีบเร่งในการเอ่ยคำหย่าออกไป

ในขณะที่ฝ่ายหญิงมีสิทธิในการเรียกร้องการหย่า ได้ต่อหน้าตุลาการเมื่อนางได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ดังเหตุการณ์ต่อไปนี้

1. สามีละเลยเรื่องการจ่ายค่าเลี้ยงดู
2. สามีทำร้ายภรรยาจนนางไม่สามารถทนได้ หรือบังคับให้นางทำสิ่งชั่วช้า
3. เมื่อนางได้รับความเดือดร้อนจากการหายไปของสามีและกลัวความเลวร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นกับนาง

4. สามีถูกกักขังเป็นเวลานานและนางได้รับความเดือดร้อนจากการอยู่โดดเดี่ยว

5. นางพบข้อบกพร่องในตัวสามีที่เกิดขึ้นก่อนแต่งงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเป้าหมายการแต่งงาน เช่น เป็นหมัน หรือไม่มีความสามารถร่วมเพศได้ หรือเป็นโรคที่น่าเกลียดอย่างร้ายแรง

และอีกหนทางหนึ่งที่ฝ่ายหญิงสามารถหย่าร้างได้ คือ การซื้อหย่าจากฝ่ายชาย พร้อมกับมีความเห็นพ้องของฝ่ายชายในการขายหย่าให้ฝ่ายหญิง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย

อิสลามได้กำหนดกฎเกณฑ์ของการหย่าร้างโดยบรรจง บินกาซัน (2555 : 63-65) ได้กล่าวถึงกฎเกณฑ์สำคัญในการหย่าร้าง ดังนี้

1. ในสถานการณ์ปกติ สามีนั่นที่มีสิทธิจะขอหย่าร้างภรรยาของตน โดยการกล่าววาจาหรือเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร
2. การกล่าวคำหย่าในขณะที่มีอารมณ์โกรธ หรือโมโห ถือว่าไม่มีผล ในเมื่อพบรักกันด้วยดีแล้ว ถ้าจะจากกันก็ต้องจากกันด้วยดีและให้เกียรติภรรยา
3. เมื่อกล่าวคำหย่าแล้ว จะไม่ถือว่าความเป็นสามีภรรยาจะแยกขาดกัน แต่จะต้องรอคอยให้ภรรยาพ้นจากการมีประจำเดือน 3 ครั้งก่อน ในช่วงเวลาดังกล่าวภรรยาจะไปแต่งงานใหม่ยังไม่ได้ ในขณะที่ฝ่ายชายยังคงต้องเลี้ยงดูภรรยาตามปกติ เพื่อจะรอดูว่าภร่ายังมีทารกอยู่ในครรภ์หรือไม่ หากมีจะได้ทราบว่าเป็นบุตรของใคร อีกประการคือ การประวิงเวลาเพื่อให้ต่างฝ่ายต่างทบทวนการกระทำของตัวเอง และอาจหันกลับมาคืนดีกัน แล้วทั้งสองฝ่ายสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันตามปกติ
4. หากพ้นเวลาดังกล่าวหากทั้งสองฝ่ายต้องการกลับมาอยู่ร่วมกัน ฉันทสามีภรรยาอีกทั้งคู่จะต้องทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) กันใหม่
5. หากมีการหย่าร้างกันซ้ำถึง 3 ครั้ง อิสลามได้กำหนดบทลงโทษสามีผู้นั้นโดยการไม่อนุญาตให้กลับมาสมรส (นิกะฮ.) กับภรรยาที่ได้หย่าไปแล้วได้ จนกว่าภรรยาจะไปสมรส (นิกะฮ.) กับชายอื่น และอยู่กินฉันทสามีภรรยาด้วยชายคนใหม่ก่อนเพื่อให้โอกาสให้ภรรยาได้เลือกสามีใหม่ หากพอใจกับสามีใหม่ นางก็มีสิทธิ์ปลดปล่อยตัวเองให้พ้นทุกข์จากสามีเก่า แต่หากนางต้องการกลับมาอยู่กับสามีเก่า ก็จะต้องให้สามีใหม่ หย่ากับตนเองก่อน สามีเก่าจึงจะได้รับอนุญาตให้กลับมาสมรส (นิกะฮ.) กับภรรยาเก่าของตนเองได้

นอกจากการหย่าตามหลักศาสนาแล้ว สาเหตุสำคัญที่ทำให้ความเป็นสามีภรรยาต้องสิ้นสุดกันทันที คือ การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งปฏิเสธหลักศรัทธาของอิสลาม การไปกราบไหว้เคารพบูชาสิ่งอื่น การเคารพวัตถุมงคล การเชื่อหมอดู หรือการเข้าไปเป็นนิกบวชของศาสนาอื่น การอยู่ร่วมกันจะถือว่าเป็นการผิดประเวณีเป็นบาปที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไป แต่หากต้องการกลับมาอยู่ร่วมกันฝ่ายที่ตักศาสนาจะต้องสำนึกผิด ขออภัยโทษต่ออัลลอฮ์ สัญญาต่ออัลลอฮ์ว่าจะไม่กลับไปทำเช่นนั้นอีก แล้วจึงกล่าวคำปฏิญาณตนเข้ารับอิสลามก่อน จึงจะอยู่ร่วมกันได้ใหม่

3. กฎหมายอาญา

3.1 การลักทรัพย์

การลักทรัพย์เป็นการกระทำความผิด เช่นเดียวกับศาสนาอื่น ๆ โดย มุฮัมหมัดซาคี เจ๊ะหะ (2557 : 202) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขความผิดของการลักทรัพย์ ไว้ดังนี้

1. ผู้กระทำความผิดได้เอาทรัพย์สินของผู้อื่นอย่างลับ ๆ จากสถานที่เก็บรักษาทรัพย์
2. ทรัพย์สินที่ถูกลักต้องมีค่าครบตามที่กฎหมายอิสลามกำหนดไว้

3. ผู้กระทำผิดต้องไม่เป็นเจ้าของหรือเจ้าของร่วมในทรัพย์สินนั้น และทรัพย์สินนั้นต้องเป็นของปัจเจกบุคคล

4. ผู้กระทำผิดลักทรัพย์ด้วยความสมัครใจ

5. ทรัพย์สินที่ถูกลักต้องอยู่ในความครอบครองของบุคคล

การวิจัยครั้งนี้ จะใช้กรณีการลักทรัพย์ซึ่งในกรณีที่มีการชิงทรัพย์ หรือปล้นสะดม ตามกฎหมายอิสลามโดยมุณีร มุหะหมัด (2551 : 165) ได้กล่าวถึงกรณีที่อยู่ในขอบเขตของการปล้นสะดม ตามกฎหมายอิสลามที่กำหนดลักษณะของการปล้นสะดม จะเกี่ยวข้องกับ การชิงทรัพย์และการทำร้ายเจ้าของทรัพย์ ซึ่งมีบทลงโทษขั้นเบาที่สุดคือการจองจำ การเนรเทศ การตัดมือและเท้าจนถึงการประหารชีวิต ลักษณะความผิดดังกล่าวเป็นความผิดตามกฎหมายของรัฐ ผู้ที่เข้าข่ายความผิด การปล้นสะดม ต้องได้รับโทษตามกฎหมายของรัฐ

3.2 การผิดประเวณี

กฎหมายอิสลาม ถือว่าการผิดประเวณีเป็นอาชญากรรม เนื่องจากการมีสัมพันธภาพเพศระหว่างชายและหญิงที่ไม่ผ่านพิธีสมรส (นิกะฮฺ) กัน ถือเป็นความผิดอาญา โดย จาเซอร์ อูดา (2556 : 108-109) กล่าวว่า ความรักเป็นความเมตตาอันสวยงามที่อัลลอฮ์มอบแก่นมนุษย์ในชีวิตมนุษย์ จะรักกับมนุษย์อีกคนหนึ่งย่อมเป็นสิ่งธรรมชาติ หรือแม้แต่ปรารถนาผูกพันทางร่างกายเพื่อแสดงออกถึงความรักนั้นต่อเขา แต่สิ่งที่อิสลามห้ามคือ ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างบุคคลที่ไม่ได้แต่งงานกัน ซึ่งถือว่าสิ่งที่พวกเขากระทำเป็นอาชญากรรม แม้ว่าอิสลามสนับสนุนให้มีการแต่งงาน เพราะครอบครัวเป็นรากฐานความสุขในสังคม กรณีคู่รักที่เป็นอิสลามก็ได้ห้ามให้คนทั้งสองรักกัน แต่อิสลามห้ามการแสดงออกของความรักทางเรือนร่างตราบใดที่ยังไม่ได้แต่งงานกันอย่างถูกต้อง

มุฮำหมัดซากี เจ๊ะหะ (2555 : 131-134) ได้ให้ความหมายของการผิดประเวณี (ซินา) ว่าการผิดประเวณี หมายถึง การมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมระหว่างชายและหญิงที่ไม่ได้สมรสกันตามกฎหมาย ยังเป็นการนำมาถึงสิ่งชั่วร้าย เป็นการทำลายพื้นฐานของครอบครัวผลประโยชน์ของลูกที่เกิดมา หรือกำลังจะเกิด นอกจากนี้ ยังเป็นสาเหตุของความโกรธแค้นและความเสื่อมเสียแห่งเกียรติยศ ชื่อเสียง และทรัพย์สิน ตลอดจนทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมขาดสะบั้นลง อิสลามจึงห้ามการกระทำที่จะนำไปสู่การกระทำความผิดประเวณี โดยการห้ามชายและหญิงซึ่งมิได้สมรสกัน อยู่ตามลำพังสองต่อสองในที่ลับตาคน เพื่อป้องกันไม่ให้ชายและหญิงใกล้ชิดกันจนเกิดอารมณ์ทางเพศนำไปสู่การผิดประเวณี กรณีนี้ยกเว้นชายหญิงที่เป็น “มะหฺรอม” คือ ชายหญิงที่มีความสัมพันธ์ทางการสมรสหรือทางสายเลือดที่ไม่สามารถสมรสกันได้ มะหฺรอมที่สามารถอยู่ใกล้ชิดกับสตรีได้เช่นสามี บิดา ปู่ ตา บุตรชาย พี่หรือน้องชาย ลุง อา หรือหลายชาย

การป้องกันการผิดประเวณี ยูซุฟ กือร.ฎอวี (2554 : 199-217) กล่าวถึงสิ่งที่อิสลามห้ามในเรื่องเพศนั้น รวมถึงการมองเพศตรงข้ามด้วยความปรารถนา เพราะดวงตาเป็นสิ่งที่แสดงความรู้สึก ดังนั้น ทั้งเพศชายและเพศหญิงจึงกำหนดให้ทั้งชายและหญิงต้องเบนสายตาจากหน้า

ของฝ่ายตรงข้ามและการไม่ใช้สายตาลวนลามรูปร่างหน้าตาที่เฝ้าของเพศตรงข้าม และการไม่ให้มอง “เอาเราะฮ.” ของผู้อื่น โดย “เอาเราะฮ.” ของฝ่ายชาย หมายถึง ส่วนของร่างกายจากสะดือถึงหัวเข่า และฝ่ายหญิงคือเรือนร่างทั้งหมดยกเว้นใบหน้าและมือ โดยมีเงื่อนไขว่าการมองนั้นจะไม่ทำให้เกิดอารมณ์ใคร่รวมทั้งการใช้มือหรืออวัยวะส่วนอื่นสัมผัส “เอาเราะฮ.” ของเพศตรงข้ามก็ถือเป็นสิ่งต้องห้าม (ฮะรออม) ด้วย นอกจากนี้ สตรีมุสลิมยังมีข้อควรปฏิบัติ ดังนี้

1. การแสดงความสงบเสถียรด้วยการลดสายตาต่ำลง
2. ไม่อยู่ปะปนกับผู้ชายในลักษณะที่ร่างกายกระทบกันได้ หรือในสถานที่ที่ผู้ชายมีโอกาสสัมผัสกับผู้หญิง เช่น ในโรงพยาบาลนตรี รถโดยสารประจำทาง
3. การใส่เสื้อผ้าที่ปกปิดร่างกายทั้งหมด ยกเว้น หน้าและมือ การใส่เสื้อผ้าที่ไม่บางจนเห็นเรือนร่าง การใส่เสื้อผ้าที่ไม่รัดรูป การไม่ใส่เสื้อผ้าที่เป็นของเพศชาย และการเลือกใส่เสื้อผ้าเลียนแบบศาสนาอื่น
4. การหลีกเลี่ยงการพูดจาเฝ้ายวน
5. การไม่ใส่น้ำหอม เพราะเจตนาของน้ำหอมคือการดึงดูดความสนใจของผู้ชาย การฉีดประเวณีถือเป็นอาชญากรรมให้ความสำคัญมากที่สุด ซึ่ง อัลลอฮ์ต้องการให้คู่รักสมรส (นิกะฮ.) กันอย่างถูกต้องตามหลักศาสนา จึงมีข้อห้ามชายหญิงที่ยังไม่แต่งงานอยู่ใกล้ชิดกัน หากมีความจำเป็นก็กำหนดวิธีการป้องกันตั้งแต่การห้ามอยู่ด้วยกันตามลำพัง การกำหนดวิธีการมองเพศตรงข้าม การแสดงกริยา และการแต่งกายที่มิดชิด

3.3 การดื่มสุรา ยาเสพติด

อิสลามไม่ยอมรับการบริโภคที่ทำให้เกิดอาการมึนเมา ขาดสติด้วยเหตุผลตามที่มีอะห์หมัดมุสต่อฟา อาลี โต๊ะลง (2554 : 239 – 241) กล่าวว่า สุราคือทุก ๆ สิ่งที่ทำให้ขาดสติ ดังนั้นสุราจึงคลุมถึงทุก ๆ สิ่งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดอาการมึนเมา เช่น เบียร์ ไวน์ และสิ่งเสพติดทุกชนิด การบริโภคสุราจะทำให้มนุษย์ไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ของศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ การที่ผู้ขาดสติเนื่องจากการดื่มสุราจะขาดการรู้จักพระเจ้า ซึ่งการรู้จักพระเจ้าเป็นสาเหตุหลักที่อัลลอฮ์สร้างมนุษย์ขึ้นมา การห้ามสุราคลุมไปถึงการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ของสุรา เช่น การคั้น การหมัก การขาย การซื้อ การขนส่งและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสุรา

นอกจากจะห้ามในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสุราแล้ว ยูซุฟ กือร.ฎอวี (2554 : 104-105) ยังกล่าวถึงข้อห้ามที่เกี่ยวกับสุรา ที่รวมไปถึงการห้ามมอบสุราให้เป็นของขวัญการหลีกเลี่ยงงานเลี้ยงที่มีการดื่มสุราด้วย ยูซุฟ กือร.ฎอวี (2554 : 108) ยังกล่าวเสริมถึงยาเสพติดก็เป็นสิ่งที่จะต้องห้ามของมุสลิมทั้งสิ้น เนื่องจากยาเสพติดมีผลต่อประสาทความรู้สึก ทำลายความสามารถในการใช้เหตุผล และการตัดสินใจ อาจส่งผลทำให้ครอบครัวแตกแยกและการก่ออาชญากรรมอีกด้วย

สุราและยาเสพติดส่งผลต่อการควบคุมสติของผู้เสพ ทำให้ผู้เสพยาขาดการรู้จักพระเจ้า เกิดความแตกแยกในครอบครัว และผลทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ดังจะเห็นได้ว่า กฎหมายอิสลาม (ซารีอะฮ.) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้มนุษย์เคารพต่อสิทธิของพระเจ้าในการแสดงความภักดีต่ออัลลอฮ์ ด้วยการปฏิบัติตัวตามที่อัลลอฮ์กำหนด และไม่ปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกห้ามปราม การเคารพสิทธิส่วนบุคคลไม่บริโภครหรือทำให้ร่างกายเจ็บป่วย การเคารพสิทธิของผู้อื่นไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนและการเคารพสิทธิความสามารถและทรัพยากรที่อัลลอฮ์ให้มา การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด กฎหมายอิสลามจึงมีบทลงโทษผู้ละเมิดทั้งการลงโทษเมื่อผู้ละเมิดมีชีวิตอยู่ และการลงโทษจากการตัดสินบาปที่ได้ละเมิดในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)

3. การลงโทษในกฎหมายอิสลาม

กฎหมายอิสลามได้กำหนดบทลงโทษตามประเภทของความผิดที่ระบุไว้ในอัลกุรอาน ประกอบด้วย การดื่มสิ่งมีเมา การลักทรัพย์ การปล้นทรัพย์ การผิดประเวณี การกล่าวหาผู้บริสุทธิ์ว่าผิดประเวณี และการพ้นจากศาสนา (มุฮัมมัด ซากี เจ๊ะหะ, 2557 : 18) ความผิดดังกล่าวจะมีบทลงโทษแตกต่างกันไป เช่น การตัดมือ การโบย ในขณะที่โทษความผิดฐานทำร้ายร่างกายหรือฆ่าคนตาย ผู้ทำผิดอาจถูกลงโทษก็คือ อันเป็นการล้างแค้นให้ผู้ฆ่าตายตกตามกันหรือหากญาติผู้ตายยินยอมให้ผู้ทำร้ายจ่ายดีย์ตันเป็นสินไหมทดแทนในกรณีฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา (มุฮัมมัด ซากี เจ๊ะหะ, 2557 : 119 – 121)

แม้ว่ากฎหมายอิสลามจะไม่มีผลบังคับใช้ในประเทศไทยในทุกหมวดแต่ในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ได้ประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการคิดคำนวณมรดกที่อ้างอิงกับกฎหมายอิสลามโดยมีดาโต๊ะยุติธรรมเป็นผู้พิพากษา ร่วมกับผู้พิพากษาจากกระทรวงยุติธรรม และกฎหมายดังกล่าว ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว กฎหมายอาญาและกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งชาวมุสลิมในพื้นที่ยังคงต้องถูกบังคับและปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศไทย

ความแตกต่างระหว่างกฎหมายอิสลามกับกฎหมายทั่วไปคือ กฎหมายอิสลามกล่าวถึงวิถีการดำรงชีวิตของมุสลิม แม้ว่าการไม่ทำตามบัญญัติของกฎหมายจะไม่ได้รับโทษโดยตรง แต่ก็ถือว่าเป็นบาป ดังที่ มุฮัมมัด ซากี เจ๊ะหะ (2557 : 89 – 91) กล่าวว่า กฎหมายอิสลามไม่มีความแตกต่างระหว่างการทำบาปกับการทำความผิด แต่บทลงโทษในกฎหมายอิสลามจะมีเพื่อยับยั้งความผิด อัลกุรอานบัญญัติไว้ว่าผู้ที่กระทำบาปจะได้รับโทษในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) ท่านนบีมุฮัมมัดจึงให้มุสลิมตระหนักถึงการกระทำผิด เกรงกลัวต่อบาป

กฎหมายอิสลามจะกำหนดบทลงโทษกับผู้ที่จะละเมิดกฎหมายในส่วนของกฎหมายอาญา ในขณะที่กฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวจะกำหนดเพียงบทอนุญาตให้กระทำ (ฮะราล) บทที่ห้ามไม่ให้กระทำ (ฮะรอม) แต่การละเมิดข้อบัญญัติในกฎหมายอิสลามจะเป็นบาป ซึ่งจะถูกตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ) ดังที่ มุฮัมมัด ฮุเซน เราะบะนาฎะ บาอีย์ (2547 : 172-173) กล่าวมนุษย์หลังจากเสียชีวิตแล้ววิญญาณจะถูกพาไปพำนักที่ บิรซัค (สถานที่คั่นกลางระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า) หากเป็นผู้ประพฤติดีก็จะได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดี แต่ถ้าเป็นผู้ประพฤดิชั่วก็จะถูกลงโทษ เมื่อถึงวันแห่งการฟื้นชีพ พวกเขาจะถูกนำไปปรากฏโดยพร้อมเพรียงกันเพื่อรอการสอบสวนและตัดสินเพื่อไปสู่นรกหรือสวรรค์วันสิ้นโลก (กียามะฮ.) จึงเป็นวันที่มนุษย์จะได้รับการตัดสินผลการกระทำที่ผ่านมาดังที่ อัลลามะฮ. เซค มุฮัมมัด คอลีห์ อัล ฮุซัยมีน (2552 : 55-65) กล่าวถึงความศรัทธาที่มีต่อวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 ศรัทธาต่อการฟื้นคืนชีพ คือ ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วจะถูกให้ฟื้นคืนชีพอีกครั้งหนึ่งมวลมนุษย์จะยืนตรงหน้าอัลลอฮในสภาพเท่าเปล่า เปลือยกาย

ประการที่ 2 ศรัทธาต่อการตัดสิน การตอบแทนจะเกิดขึ้น มนุษย์จะถูกตัดสินการกระทำของเขาทั้งดีและชั่ว

สวนสวรรค์และขุมนรกเป็นเป้าหมายปลายทางที่แน่นอนของมนุษย์ทุกคนโดยสวนสวรรค์เป็นที่พำนักอันอิมเอบรมเย็นที่อัลลอฮจัดเตรียมไว้สำหรับผู้ศรัทธาที่ยำเกรงผู้ซึ่งศรัทธาต่อข้อกำหนดของอิสลาม เป็นผู้มอบน้อมและเชื่อฟังต่อศาสนบัญญัติ มีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ และผู้รับใช้ของพระองค์ (รอซูล) ในสวนสวรรค์จะมีแต่เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย ส่วนขุมนรกเป็นสถานที่สำหรับการลงโทษ ซึ่งอัลลอฮเตรียมไว้สำหรับผู้ปฏิเสธ ศรัทธา ผู้อธรรม ผู้ต้อดิ่ง และฝ่าฝืนต่อของอัลลอฮในขุมนรก จะมีการลงโทษ ทรมานอย่างแสนสาหัสและไม่มีสิ่งใดปลดเปลื้องจากขุมนรกได้

การที่มุสลิมศรัทธาต่อวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) จะทำให้เกิดผล ดังนี้

1. ทำให้มนุษย์ต้องการสร้างความดีงาม เชื่อฟังและปฏิบัติตามอัลลอฮ และมุ่งหวังที่จะได้รับผลบุญตอบแทน แล้วได้ไปสู่สวนสวรรค์
2. หวาดหวั่น เกรงกลัว ที่จะฝ่าฝืนอัลลอฮ เนื่องจากเกรงกลัวโทษที่จะได้รับในวันนั้น
3. ทำให้ผู้มีศรัทธาไม่กังวลต่อความตายในโลกนี้ เพราะผู้มีศรัทธาหวังถึงผลตอบแทนจากการทำความดี ที่เขาจะได้รับในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)
4. ผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา หรือไม่เชื่อว่าวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) มีจริง จะรู้ว่าสิ่งที่ตนปฏิเสธศรัทธาไปนั้นเป็นบาปที่จะต้องชดใช้

กฎหมายอิสลามเป็นกฎหมายที่อัลลอฮกำหนดขึ้น เพื่อควบคุมมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยผลของการไม่ศรัทธา การละเมิดต่อกฎหมาย จะเป็นบาปที่ถูกตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) กฎหมายอิสลามจัดเป็นกฎหมายประเภท Divine Law หรือกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ได้รับด้วยการชี้ทางจากสวรรค์ หรือบันดาลเปิดเผยให้รู้จากอัลลอฮผ่านศาสนทูต ได้แก่ บัญญัติใน

คัมภีร์อัลกุรอาน ที่เป็นกฎเกณฑ์กำหนดให้มนุษย์ประพฤติดี ประพฤติชอบซึ่งกฎหมายอิสลามเป็นหลักจริยธรรมทางสังคม และศีลธรรมส่วนรวมเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ นอกจากนี้ สถานภาพหรือศักดิ์ศรีของกฎหมายอิสลามถือว่าสูงกว่ากฎหมายของรัฐที่มนุษย์สร้างขึ้น เพราะผู้ที่ปฏิเสธหรือไม่ยอมรับการมีอยู่ของกฎหมายอิสลามถือว่าผู้นั้นปฏิเสธหรือไม่ยอมรับการมีอยู่ของอัลลอฮ์. ในขณะที่การปฏิเสธหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐที่ตราขึ้นนั้นไม่ได้หมายรวมถึง การปฏิเสธการมีอยู่ของรัฐแต่อย่างใด (มุฮัมมัดรอฟีอี มูฮอ. 2549 : 42-43)

กฎหมายอิสลามเป็นกฎหมายที่แตกต่างจากกฎหมายของรัฐทั่วไปโดยที่กฎหมายอิสลามมีที่มาจากความศรัทธาต่อ อัลลอฮ์. ที่ได้กำหนดวิถีชีวิตของมุสลิมไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้ที่ละเมิดหรือปฏิเสธกฎหมายอิสลามนอกจากจะได้รับโทษในช่วงที่มีชีวิตอยู่แล้วยังต้องได้รับบาปที่จะถูกตัดสิ้นในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) ด้วย

4. บทบาทและหน้าที่ของอิหม่าม

อิหม่ามเป็นผู้มีความรู้ตามหลักอิสลาม ทั้งความรู้ทางศาสนาและความรู้ทางพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมุสลิมในประเทศไทย อิหม่ามมาจากการคัดเลือกของสัปบุรุษของมัสยิด อิหม่ามไม่ถือเป็นนักพรตหรือนักบวช ไม่มีรายได้จากมัสยิด อิหม่ามอาจประกอบอาชีพหลักได้หลากหลาย เช่น การค้าขาย ครู หรือเกษตรกรในระบบบริหารจัดการของอิสลามได้แบ่งประเภทของผู้นำทางศาสนาไว้ ดังนี้ (อิบรอฮีม ตายะ, 2555 : 20 – 34)

1. นบี คือ ผู้ที่ได้รับการเลือกสรรจากอัลลอฮ์ให้ทำหน้าที่บอกข่าวดีและตักเตือนมนุษย์ในยุคสมัยต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์มีหนทางที่ดีในการดำเนินชีวิตในโลกนี้ และความรอดพ้นในโลกหน้า นบีมุฮัมมัดมีภารกิจที่สำคัญคือการเชิญชวนให้มนุษย์ผู้จักพระเจ้าที่แท้จริง เพื่อมนุษย์จะได้เคารพสักการะพระเจ้าที่ถูกต้องและดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระองค์ โดยนบี มุฮัมมัด เป็นนบีนบีนสุดท้าย โดยจะไม่มีนบีนบีนใดมาเกิดอีก ทั้งนี้เนื่องจากอัลลอฮ์ได้ประทานอิสลามแก่นบีมุฮัมมัดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว

2. จุฬาราชมนตรี เป็นตำแหน่งสูงสุดด้านการบริหารกิจการมุสลิมในประเทศไทย ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาราชการเกี่ยวกับมุสลิมทั้งปวง เปรียบเหมือนประมุขทางศาสนาอิสลาม โดยเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ ในศาสนาอิสลาม และยังเป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเริ่มขึ้นมาตั้งแต่สมัยแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2163 – 2171) เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาทำการค้ากับชาวอาหรับที่เป็นมุสลิม และมีการสืบตำแหน่งนี้มาจนถึงปัจจุบัน

3. คณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรีเป็นประธาน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอื่นที่คัดเลือกโดยจุฬาราชมนตรีเป็นกรรมการ มีหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับอิสลามในประเทศ เช่น การเผยแพร่งานศาสนา การศึกษา กิจการเยาวชนและสตรี รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม เช่น กิจการฮัจญ์และกิจการฮะลาล

4. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีหน้าที่ดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการมัสยิดภายในจังหวัด ประนีประนอมหรือชี้ขาดคำร้องทุกข์ของประชาชน ซึ่งเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากคณะกรรมการประจำมัสยิด พิจารณาการจัดตั้ง ย้าย รวม เลิกมัสยิด จัดทำเอกสารเกี่ยวกับการสมรสและการหย่าตามบัญญัติอิสลาม ประนีประนอมข้อพิพาทด้านครอบครัวและมรดกตามบัญญัติอิสลามและหน้าที่เกี่ยวกับอิสลามที่เกี่ยวข้องในจังหวัด

5. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ประกอบด้วย อิหม่าม คอเต็บ บิหรัน และคณะกรรมการอื่น ๆ มีหน้าที่บำรุงรักษา วางระเบียบเกี่ยวกับมัสยิด สนับสนุน อำนาจความสะดวกและสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติศาสนกิจ ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างประชาชนเมื่อได้รับการร้องขอดูดวงจันทร์และแจ้งผลการดูดวงจันทร์ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และการส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อศาสนาอิสลาม

6. อิหม่าม เป็นผู้นำที่มีความรู้ทางศาสนา ความรู้ทั่วไป และเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม อันดี มีความรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ใต้การนำของตน และมีความรู้เฉพาะในเรื่องของหลักการอิสลาม เพื่อนำให้ผู้ที่ตามไปในหนทางที่ถูกต้อง

ดังจะเห็นได้ว่าผู้นำทางศาสนาประกอบด้วย นบีอันเป็นผู้ได้รับการเลือกสรรจากอัลลอฮ์ให้ทำหน้าที่เผยแพร่อิสลาม โดยนบีมุฮัมมัดท่านสุดท้ายคืออนบีมุฮัมมัด จุฬาราชมนตรีเป็นผู้นำอิสลามในระดับประเทศ มีคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยทำหน้าที่บริหารงานอิสลามในประเทศ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทำหน้าที่บริหารงานอิสลามระดับจังหวัด และอิหม่ามทำหน้าที่บริหารงานอิสลาม และดูแลประชาชนในมัสยิด

ในชุมชนมุสลิมทั่วไปอิหม่ามเปรียบเสมือนพ่อบ้านอันเป็นที่พึ่งของประชาชน ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนก็จะไปหาอิหม่าม โดยอิหม่ามจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ตัดสินคดีความ ลงโทษ ว่ากล่าวตักเตือนผู้กระทำความผิด การแบ่งมรดก การจัดงานแต่งงาน การจัดพิธีศพ เป็นประธานในการเก็บชะกาตและแจกจ่ายทานแก่ผู้มีสิทธิ์ได้รับตามศาสนบัญญัติ (อรุณ ศิริพันธ์, 2553 : 34)

อิหม่าม เป็นคำภาษาอาหรับ แปลว่า ผู้นำที่สืบทอดภารกิจของท่านรอซูล (นบีมุฮัมมัด) อิหม่ามเป็นทั้งผู้นำทางการปกครอง ผู้นำประชาชาติ และทำหน้าที่เผยแพร่วิทยาศาสตร์ แก่มวลมนุษยชาติ รวมทั้งปกป้องหลักคำสอนศาสนา (อับลุฮาดี สะบูดีง, 2547 : 23)

อิสมาอิล อะหมัด (2542 : 69) ได้ให้ความหมายถึงอิหม่ามประจำมัสยิด คือ ผู้นำท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านตัดสินคดีความ ลงโทษผู้กระทำความผิด ทำการสมรส และอบรมสั่งสอนประชาชนให้อยู่ในแนวทางของอิสลาม

อิหม่าม จึงเป็นผู้นำทางศาสนาประจำมัสยิด นอกเหนือจากเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมตามหลักอิสลาม ยังเป็นผู้นำของสัปบุรุษประจำมัสยิด อิหม่ามจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลสัปบุรุษ ดูแลชุมชนอันเป็นที่ตั้งของมัสยิดเมื่อมีการร้องขอ

ฟารีดา สะแปอิง (2557 : 103) กล่าวว่า อิหม่ามตามบทบัญญัติอิสลามคือ ผู้ที่ทำหน้าที่ทำนุบำรุงศาสนาอิสลาม และบริหารกิจการทางโลกจึงมีหน้าที่ปกครองรักษาสิทธิประโยชน์ของผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองที่เป็นมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ด้วยหลักธรรมของอิสลาม อิหม่ามเป็นผู้รับใช้ประชาชนมิใช่ผู้ไปใช้ประชาชน อิหม่ามเป็นเพียงผู้รักษากฎของอัลลอฮ์.

มุฮัมหมัด รอฟีอี มูซอ (2549 : 68) ยังกล่าวถึงบทบาทสำคัญของอิหม่ามว่าจะต้องเป็นผู้นำทางศาสนิก และผู้นำทางการบริหารอยู่ภายในคนคนเดียว เพื่อทำหน้าที่ปกครองกลุ่มชนให้อยู่ดีกินดี มีคุณธรรมตามหลักศาสนา ดังนั้นสังคมมุสลิมจึงให้ความสำคัญ เคารพเชื่อฟังผู้นำอย่างมากเพราะเป็นตัวแทนการใช้หลักการอิสลามที่มาจากพระเจ้าเป็นกลไกควบคุม จัดระเบียบทางสังคม การเคารพเชื่อฟังผู้นำถือเป็นความจำเป็นที่มุสลิมต้องปฏิบัติตามผู้นำ トラบที่ผู้นำไม่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของ อัลลอฮ์ เนื่องจากผู้นำนอกจากจะต้องรับผิดชอบผู้อยู่ใต้ปกครองของตนเองที่ปรากฏเป็นรูปธรรมแล้ว ยังต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นต่ออัลลอฮ์ด้วย

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 กำหนดให้อิหม่ามเป็นผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิด คอเต็บเป็นผู้แสดงธรรมประจำมัสยิดและบิหรันเป็นผู้ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา ทั้งนี้ให้อิหม่ามมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- 1) ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- 2) ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อย
- 3) แนะนำให้สัปบุรุษของมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติศาสนาอิสลามและกฎหมาย
- 4) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ
- 5) ส่งสอนอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่สัปบุรุษประจำมัสยิด

อิหม่ามจึงมีบทบาททั้งด้านศาสนา การศึกษา ด้านการปกครองและการบริหารซึ่งเป็นบทบาทสำคัญในการบริหารองค์กรตามหลักอิสลามควบคู่ไปกับการใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม ทำให้มัสยิดเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อมุสลิมในชุมชน (ณัฐฐา ประดิษฐ์, กิตติธัช ชูช่วย และอุทัย ปริญาสุทธีนันท์, 2561 : 19) มัสยิดจึงเป็นสถานที่สำคัญของชุมชนมุสลิม และผู้ที่จะทำให้ชุมชนและมัสยิดมีความเข้มแข็งคืออิหม่ามดังที่ วิสุทธิ์ บิลล่าเต๊ะ (2561 : เว็บไซต์) กล่าวว่า พันธกิจของมัสยิดถือเป็นดัชนีชี้วัด การดำรงอยู่ของสังคมมุสลิม การสร้างความรุ่งเรืองแก่มัสยิดจึงนับเป็นการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนด้วย จึงพบว่าอัลกุรอานได้จัดให้การบำรุงรักษาเอาใจใส่ และปฏิบัติตามพันธกิจแห่งมัสยิด เป็นสัญลักษณ์ของความศรัทธาที่บุคคลมีต่ออัลลอฮ์ เป็นที่ชัดเจนว่า ผู้บริหารมัสยิดอยู่ในตำแหน่งผู้สืบทอดภารกิจแห่งบรมศาสดาในขอบเขตบริเวณที่ตนรับผิดชอบ มัสยิดจึงดำรงอยู่ในฐานะศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในแง่ศาสนาและการบริหาร ซึ่งบทบาทดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคณะผู้บริหารอันมีอิหม่ามเป็นหัวหน้าคณะสำคัญ ยิ่งการบริหารมัสยิดบรรลุวัตถุประสงค์มากขึ้นเท่าใด ความเข้มแข็งของชุมชนก็ยิ่งเพิ่มเป็นเงาตามตัว นอกจากนี้มัสยิดจะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนมุสลิมแล้ว มัสยิดยังเป็นสถานที่สร้างคุณธรรม การประนีประนอมข้อพิพาทในชุมชน โดยที่อุทัย ปริญาสุทธีนันท์ (2560 : 90) กล่าวเสริมว่า มัสยิด

เปรียบเหมือนศาลยุติธรรมที่ใช้พิจารณา และระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ระหว่างคู่กรณีให้ยุติระดับชุมชน เพื่อสร้างความสมานฉันท์ ให้อภัยและรู้จักสามัคคีกันในหมู่มุสลิม อันเป็นคำสอนที่บัญญัติไว้ในศาสนาอิสลาม ในกรณีนี้ อิหม่าม นอกจากจะมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางศาสนาแล้ว อิหม่ามยังเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย และพิพากษาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นร่วมกับชาวมุสลิมด้วยกันในชุมชน โดยชุมชนเห็นว่าการใช้แนวทางนี้จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เพราะหลักอิสลามเน้นย้ำในความยุติธรรม

ความบาดหมางในชุมชนมุสลิมที่เกิดขึ้นคนในสังคมและผู้นำชุมชนมุสลิมจะต้องรับผิดชอบ และแก้ไขอย่างเป็นธรรม ดังที่ ยูซุฟ ก็อร.ฎอวี (2554 : 396-397) กล่าวว่าไว้ว่า ในขณะที่คู่กรณีมีหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันฉันพี่น้อง สังคมมุสลิมเองก็ต้องมีความรับผิดชอบในเรื่องนั้นด้วย ในฐานะที่สังคมมุสลิมวางพื้นฐานอยู่บนการเอาใจใส่ร่วมมือซึ่งกันและกัน ดังนั้น สังคมมุสลิมจะยินยอมอดทนอดกลั้นในวิาทบาดหมางกันจนเรื่องบานปลายใหญ่โตไม่ได้ กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจและมีความรับผิดชอบในสังคมจะต้องก้าวออกมาแก้ปัญหาทุกสิ่งทุกอย่างกลับคืนสู่สภาพปกติ โดยที่ตัวเองจะต้องไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยการเป็นคนกลางทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ทำให้คนคืนดีกันเพราะการยุยงส่งเสริมให้คนทะเลาะกัน เหมือนมิดโกนเพราะไม่ได้หมายความว่ามันจะโกนผมแต่มันจะตัดศาสนา อิหม่ามในฐานะที่เป็นคนกลางคอยไกล่เกลี่ยและตัดสินข้อพิพาทจึงต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและมีความรู้ในหลักศาสนา ซึ่ง ฮุจญะฮฺอิสลาม มุฮัมหมัด ฮุเซน ฟิลลา ซอเดอ. (2553 : 220) ได้กล่าวถึงบัญญัติของการกำชับความดี และห้ามปรามความชั่วของอิหม่าม ดังนี้

1. ผู้ที่ทำหน้าที่บังคับในศาสนาต้องเรียนรู้ข้อบัญญัติของการกำชับความดี และห้ามปรามความชั่ว และประเด็นต่าง ๆ เพื่อจะได้ไม่ผิดพลาดในการปฏิบัติ
2. หากรู้ว่าการกำชับความดี และห้ามปรามความชั่วจะไม่บังเกิดผลหากไม่มีการขอร้อง การแนะนำ หรือการตักเตือน ดังนั้น การบังคับในศาสนาต้องปฏิบัติร่วมกับการขอร้องและการตักเตือน และถ้ารู้ว่าคำแนะนำหรือการตักเตือนเพียงอย่างเดียวสามารถทำได้โดยไม่ต้องกำชับหรือห้ามปรามก็ให้ทำเพียงการให้คำแนะนำหรือตักเตือน
3. ถ้ารู้หรือคาดการณ์ว่าการกำชับความดีและห้ามปรามความชั่ว ถ้ากระทำซ้ำบ่อย ๆ จะบังเกิดผล ผู้ทำหน้าที่บังคับในศาสนาต้องกระทำซ้ำบ่อย ๆ
4. จุดประสงค์ของการกระทำความผิดเสมอมิได้หมายถึงการกระทำความผิดต่อเนื่องเป็นประจำแต่หมายถึง การกระทำผิดแม้ว่าจะซ้ำไม่บ่อยนัก เช่น การละเว้น การทำละหมาดเพียงครั้งเดียวและกำลังจะละเว้นอีก ผู้ทำหน้าที่บังคับในศาสนาต้องทำการกระชับความดี และห้ามปรามความชั่วโดยทันที

อิหม่ามในฐานะผู้ทำหน้าที่บังคับในศาสนาจึงต้องคอยกระชับความดี และห้ามปรามความชั่วของสัปบุรุษในมัสยิดด้วยวิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การแนะนำ ตักเตือน หรือห้ามปราม คนเหล่านั้นอยู่เสมอ รวมถึงการประนีประนอมข้อพิพาท อย่างถูกต้องตามหลักศาสนาและมีความเป็นธรรม

ดังจะเห็นได้ว่าอิหม่ามเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามประจำมัสยิด โดยอิหม่ามได้รับการเลือกตั้งจากสัปบุรุษประจำมัสยิดจากผู้ที่มีความรู้ ความสามารถด้านการประกอบพิธีกรรมอิสลาม รวมทั้งสามารถปกครองดูแลสัปบุรุษประจำมัสยิดโดยใช้หลักการทางอิสลามอันเป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิตของมุสลิม การเป็นอิหม่ามนอกจากจะต้องรับผิดชอบดูแลวิถีชีวิตของสัปบุรุษ ยังคงต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดที่อาจเกิดต่ออัลลอฮ์อีกด้วย

5. วิธีการประนีประนอมข้อพิพาท

ความขัดแย้งเกิดจากการที่บุคคลสองกลุ่มได้รับการตอบสนองที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ จำเป็นต้องมีการประนีประนอมข้อพิพาทเพื่อลดความขัดแย้งให้บุคคลสองกลุ่มได้รับการตอบสนองในส่วนที่พึงพอใจ

1. ความขัดแย้ง

สาเหตุของความขัดแย้งเกิดจากการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการน้อยกว่าความต้องการดังที่ มนตรี ศิลปมหาบัณฑิต (2560 : 15 – 16) กล่าวว่าความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไม่ได้รับหรือมีการตอบสนองในสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องการ หรือแสวงหาในสิ่งที่เป็นประโยชน์ของตนหรือกลุ่มของตน ซึ่งสาเหตุของความขัดแย้งมาจากความแตกต่างกันของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างในความต้องการ ความคิดหรือการกระทำ และความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ปกติที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้

2. กระบวนการประนีประนอม

การประนีประนอมข้อพิพาทเป็นแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการและผลประโยชน์ที่ต่างกันเกิดความไม่เข้าใจระหว่งกันทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตโดยวิธีการประนีประนอมข้อพิพาท สามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ (ประยูรท์ การสมกล้า, 2550 : 15 – 16)

1) โดยคู่ความ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นอาจมีสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยกับคู่ความทั้งสองในการเจรจาหรือในทำนองที่สองฝ่ายต่างยินยอมผ่อนผันให้กันโดยทั้งสองฝ่ายใช้วิธีตกลงด้วยตนเอง

2) การไกล่เกลี่ยของบุคคลที่สาม เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างคู่ความจะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการป้องกันตนเอง ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของตน แต่ละฝ่ายจะเกิดความคิดเข้าข้างตนเอง และเกิดความรู้สึกโกรธที่สิทธิ หน้าที่ ทรัพย์สินของตนถูกล่วงละเมิดจนมีความรู้สึกว่าเป็นฝ่ายสูญเสีย จนทำให้ยึดมั่นในจุดยืนของตนว่าถูกต้องเสมอ เป็นผลมาจากการเจรจาต่อรอง แต่หากมีบุคคลที่สามหรือคนกลางที่ได้รับการยอมรับจากคู่ความคอยทำหน้าที่แนะนำโน้มน้าวจนต่างฝ่ายต่างพบทางออกของปัญหาที่แต่ก่อนนั้นคู่ความเห็นเป็นทางตัน

การระงับข้อขัดแย้งในระดับชุมชนเพื่อไม่ให้มีเหตุการณ์ลุกลามบานปลายคือการไกล่เกลี่ย โดยใช้บุคคลที่สาม เข้ามาช่วยเหลือโดยที่ภานุ รั้งสีสหัส (2560 : 75 – 99) กล่าวถึงลักษณะของการไกล่เกลี่ยโดยใช้ผู้ไกล่เกลี่ยที่เกิดจากความสมัครใจของคู่ความสองฝ่ายที่ต้องการให้มีผู้ไกล่เกลี่ยเข้ามาช่วยหาทางออกของปัญหา ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นผู้ที่คู่ความเชื่อถือและไว้วางใจ มีความอดทน และมีความรู้ด้านข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทนั้น

กระบวนการประนีประนอมจึงเป็นกระบวนการที่มีบุคคลที่สามมีคุณสมบัติที่คู่ความให้การยอมรับ เข้ามาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยการเจรจาต่อรอง จนคู่ความยินยอมผ่อนผัน ลดความต้องการผลประโยชน์ หรือ ยอมลดผลประโยชน์ในบางส่วนในระดับที่คู่กรณีเกิดความพึงพอใจ

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประนีประนอม

ความสำเร็จของการประนีประนอมข้อพิพาท ประกอบด้วยอายุของคู่พิพาทและค่านิยมโดย สมเกียรติ แพทย์คุณ (2548 : 17 – 20) ได้กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จของการประนีประนอมข้อพิพาทไว้ ดังนี้

1) อายุของคู่พิพาทและผู้แทนโดยคู่พิพาทที่มีอายุน้อยจะประสบความสำเร็จมากกว่าคู่พิพาทที่มีอายุมาก

2) ค่านิยม

- เชื่อในความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง เชื่อในความมีมนุษยธรรม
- เชื่อในความสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ยว่าสามารถแก้ไขข้อพิพาทได้
- เชื่อในความสามารถในการสร้างความปรองดองของผู้ไกล่เกลี่ย
- เชื่อว่ามนุษยส่วนใหญ่ต้องการความสงบสุข
- เชื่อว่ามนุษยส่วนใหญ่มีความต้องการเพิ่มขึ้นตามประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา
- เชื่อว่ามนุษยสะสมความเข้มแข็งภายใน พร้อมนำประสบการณ์มาใช้แก้ปัญหาให้กับตนเองและผู้อื่นภายใต้สภาวะการณ์เดียวกัน
- เชื่อในเกียรติยศและการตัดสินใจของตนเองที่จะเกิดขึ้นจากการขัดแย้งโดยตรง

4. ประโยชน์ของการประนีประนอมข้อพิพาท

1) ลดข้อขัดแย้งและสร้างความเป็นธรรมในสังคม เนื่องจากเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น หากไม่ดำเนินการระงับก็อาจขยายวงกว้างและสร้างความแตกแยกจนถึงอาฆาตเค้น หากทำการระงับเหตุเบื้องต้นได้โดยหาช่องทางให้คู่พิพาทมาพูดคุยประนีประนอมกัน จะทำให้ความขัดแย้งบาดหมางจบลงได้และมีมิตรภาพยังคงอยู่ต่อไป ทั้งทำให้สังคมเป็นเอกภาพ

2) ลดค่าใช้จ่ายด้านกฎหมายหากนำไปสู่การดำเนินการทางชั้นศาล

3) สร้างความพึงพอใจแก่คู่กรณี เพราะหากมีการฟ้องร้องกันในชั้นศาลก็หมายความว่าคู่กรณีต้องการเอาชนะกัน ผู้ชนะย่อมพอใจ ผู้แพ้ย่อมผูกใจเจ็บอาฆาต ถึงแม้ว่าศาลจะชี้ขาดตามข้อกฎหมาย ด้วยความเป็นธรรมแล้วก็ตาม แต่ในหลักการประนีประนอมข้อพิพาทไม่มีความประสงค์ให้ฝ่ายหนึ่งชนะหรืออีกฝ่ายหนึ่งแพ้ แต่เป็นการให้คู่กรณีหันหน้าเข้าหากัน พุดจาผ่อนปรน หาทางปรองดองโดยคู่กรณีพอใจยอมรับตามข้อตกลงนั้น โดยไม่ถือเป็นการแพ้ชนะกัน สามารถสร้างสัมพันธ์สภาพที่ดีของคู่กรณีต่อไป

- 4) ข้อมูลสารสนเทศ การสื่อสารระหว่างคู่พิพาท การสื่อสารกับผู้ไกล่เกลี่ย
- 5) ความสัมพันธ์ของคู่พิพาท เชื่อมโยงกับความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต จารีตประเพณี
ท้องถิ่น
- 6) เพศของคู่พิพาท ทำให้เกิดความแตกต่างในการคิด การตัดสินใจ ความละเอียดอ่อนใน
การคิดและการพิจารณา

ดังจะเห็นได้ว่าความขัดแย้งเกิดจากความแตกต่างของผลประโยชน์ การคิด และการ
กระทำความประพฤติของมนุษย์ การมีผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทจะช่วยลดความขัดแย้ง
โดยคู่กรณียินยอมลดความต้องการของแต่ละฝ่ายในจุดที่สามารถยอมรับได้ซึ่งผลการประนีประนอม
จะไม่มีผู้ใดแพ้หรือชนะ

อิหม่ามเป็นบุคคลสำคัญที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่
ประนีประนอมข้อพิพาทกับสัปบุรุษในมัซยิด และเนื่องจากกฎหมายอิสลามเป็นบัญญัติที่กล่าวถึงวิถี
การดำรงชีวิตของมุสลิม อิหม่ามในฐานะเป็นผู้นำชุมชนและเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการ
อิสลามและกฎหมายอิสลาม และนำกฎหมายอิสลามมาใช้ประนีประนอมข้อพิพาทตามหลักศรัทธา
ของมุสลิม สร้างความสมานฉันท์ในชุมชนมุสลิมบนฐานของกระบวนการประชาสังคมที่ต้องการ
จัดการความขัดแย้งด้วยตนเองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

6. กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน ลำเภอล้อม

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกลุ่มมุสลิมหลากหลายเชื้อชาติที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัย
กรุงศรีอยุธยา โดยมีหลักฐานบันทึกว่ากลุ่มมุสลิมกลุ่มแรก คือ ชาวมัวร์ เชื้อสายอาหรับและเปอร์เซีย
เข้ามาทำการค้า รับราชการ ชาวจามที่มาจากเมืองจัมปา อพยพหนีภัยสงครามและถูกกวาดต้อนมา
คราวกรุงศรีอยุธยาอียัดกัมพูชาเป็นประเทศราช ชาวมลายูที่ถูกกวาดต้อนทั้งจากกองทัพกรุงศรีอยุธยา
ทำสงครามกับรัฐมลายูและกองทัพกรุงรัตนโกสินทร์ทำสงครามยึดรัฐปาตานี และชาวมะกัสซาร์จาก
อินโดนีเซีย ที่อพยพหนีการปกครองของฮอลันดา

สำหรับการตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนลำเภอล้อมนั้น วิวัฒน์
ร้อยศรี และฟารุก ชันราม (2561 : 16) กล่าวว่าประชาชนในชุมชนคลองตะเคียนและลำเภอล้อมเป็น
ชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมและชาวจามปะปนกันไป โคน
ชาวมุสลิมที่คลองตะเคียนส่วนใหญ่ มีเชื้อสายมลายูจากปาตานีและเมืองอื่นๆ ในแหลมมลายูที่เข้ามา
ตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยาเพื่อทำการเกษตร การค้าขาย และการเป็นล่าม เนื่องจากมีการใช้ภาษา
มลายู ซึ่งเป็นภาษากลางในการเดินเรือค้าขายในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ส่วนชาวมุสลิมที่ตั้งถิ่นฐาน
บริเวณปากคลองคูจามโดยชาวจามที่มีการปะปนกันหลายเชื้อชาติโดยเป็นพวกขอมเดิม แยกจาก
อินเดียที่อยู่เมืองขอมและชาวจัมปาที่เรียกว่าแขกจาม

หากแบ่งกลุ่มมุสลิมที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณคลองตะเคียน สำเภาล่มอันเป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มตามเชื้อชาติและที่มาได้ดังนี้

1) ชาวเปอร์เซีย

ชาวเปอร์เซียเข้าตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2054 เนื่องจากโปรตุเกสยึดเมืองท่ามะละกอนั้นเป็นเมืองท่าสำคัญทางการค้าระหว่างตะวันตกกับตะวันออก พวกเปอร์เซียจึงอพยพเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา อีกทั้ง พระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ.1962 – 2072) มีนโยบายให้เสรีภาพทางการค้าแก่ชาวเปอร์เซีย ภายใต้การควบคุมดูแลของพระคลังและอนุญาตให้ปฏิบัติศาสนกิจได้ตามความเชื่อของตน กษัตริย์พระองค์ ต่อๆ มาอนุญาตให้มุสลิมเผยแพร่ศาสนาได้โดยเสรีและอนุญาตให้ชาวสยามนับถือศาสนาอิสลามได้ ชาวเปอร์เซียตั้งถิ่นฐานบริเวณ บ้านท้ายคูและบ้านท่ากายีในเกาะเมืองอยุธยา ภายหลังมีชาวเปอร์เซียเข้ารับราชการในสมัยพระเจ้าทรงธรรม จนได้รับตำแหน่งสูงสุดเป็นสมุหนายกโดยรับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นออกญาบวรราชนายก จางวางมหาดไทย จนกระทั่งเมื่อกองทัพพม่าเข้ายึดกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ชาวเปอร์เซียในบ้านท้ายคูและบ้านท่ากายี ได้อพยพลงมาอาศัยอยู่กับชุมชนเชื้อสายเปอร์เซียที่บางกอก (ธนบุรี) ภายหลังมีชาวเปอร์เซียบางส่วนกลับไปตั้งถิ่นฐานที่อยุธยา โดยต่อแพเรียงรายริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณหัวแหลมและคลองเมือง เมื่อถึงวันศุกร์ก็จะพาไปทำพิธีละหมาดที่มีสยิดตะเกียบโยคิน คลองตะเคียน ภายหลังจึงได้สร้างมัสยิดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตำบลภูเขาทอง (ฉบับพลึง คงชนะ, 2538 : 118 – 132)

2) ชาวจาม

ชาวจามเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาจักรจัมปา ทางตอนใต้ของเวียดนาม บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง เมื่ออาณาจักรจัมปาถูกเวียดนามรุกราน ชาวจามส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาที่กรุงศรีอยุธยา บางส่วนอพยพไปอาณาจักรกัมพูชา และเมื่อกองทัพกรุงศรีอยุธยาเข้ายึดครองนครธม เมืองหลวงของอาณาจักรกัมพูชาก็กวาดต้อนเชลยชาวจาม เข้ามารวมกับชาวจามเดิมบริเวณปากคลองคูจาม (ปทาคูจาม) ซึ่งแปลว่าค่ายคูของชาวจาม โดยชาวจามจะตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงกับชุมชนมุสลิมหลายและชุมชนมุสลิมมักกะสัน (มะกัสซาร์) ซึ่งกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน (จินดาพร แสงนิล, 2548 : 45)

3) ชาวมลายูปัตตานี

ชาวมลายูปัตตานี เป็นมุสลิมเชื้อสายมาเลย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยา โดยมาเป็นพ่อค้า ทาสรวมทั้งกลุ่มเชลยที่ถูกกวาดต้อนมาจากสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับรัฐมลายู และสงครามการยึดครองรัฐปัตตานีในต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวมลายูปัตตานีจะตั้งถิ่นฐานบริเวณปากคลองตะเคียน (จินดาพร แสงนิล, 2548 : 55 – 60)

4) ชาวมุสลิมจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย

ชาวมุสลิมจากอินโดนีเซียมาจากเมืองมะกัสซาร์ ซึ่งคนไทยเรียกแขกมักกะสัน ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเซเลเบสและมุสลิมจากเกาะชวา มุสลิมกลุ่มนี้เป็นพ่อค้าและพวกที่ลี้ภัยมาจากการยึดครองของฮอลันดาและสงครามการแย่งชิงความเป็นใหญ่ของเกาะต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยาทางด้านใต้ของคลองตะเคียน (จินดาพร แสงนิล, 2548 : 68)

ดังจะเห็นได้ว่ากลุ่มมุสลิมหลากหลายเชื้อชาติได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณคลองตะเคียนและสำเภากลุ่มตั้งแต่ยุคกรุงศรีอยุธยา แม้ว่าจะเกิดสงครามจนเสียกรุง ชาวมุสลิมก็ยังกลับมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่เดิมที่บรรพบุรุษของตนเคยอยู่ จนกระทั่งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ก็ยังได้กวาดต้อนเชลยจากรัฐปัตตานี ส่วนหนึ่งมาที่อยุธยา ในที่สุดกลุ่มมุสลิมก็มีการประสมกลมกลืนกัน การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้มีการขยายตัวของชุมชนมุสลิมไปในพื้นที่ใกล้เคียง แต่รากเหง้าความเป็นชุมชน ความเป็นวิถีชีวิตของมุสลิมที่ตกทอดสืบเนื่องมาหลายร้อยปีโดยมีจุดต้นกำเนิดมาจากคลองตะเคียนและสำเภากลุ่ม

การวิจัยเรื่องอิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามจึงเลือกใช้พื้นที่ที่มีการ สืบทอดวัฒนธรรมวิถีชีวิตมุสลิมที่ต่อเนื่องและยาวนาน อีกทั้งชุมชนคลองตะเคียน สำเภากลุ่ม ยังเป็นชุมชน ศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐาน ของชุมชนมุสลิมรายรอบ ทำให้มั่นใจได้ว่าจะคงเป็นวิถีชีวิตมุสลิมที่เข้มแข็ง เหมาะสมสำหรับการเก็บข้อมูลเพื่อคุณภาพของงานวิจัยต่อไป

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของอิหม่ามการประนีประนอมข้อพิพาทของผู้นำชุมชน และ การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยพบเอกสารงานวิจัย ดังนี้

อนันต์ อินทร์พิจิตร (2558 : 50 - 55) ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของสมาชิกสภาเทศบาลในการประนีประนอมข้อพิพาท ศึกษากรณีของสมาชิกสภาเทศบาลตำบลทุ่งช้าง จังหวัดน่าน พบว่าสมาชิกสภาเทศบาลได้ดำเนินการรับเรื่องร้องเรียน ตามขั้นตอนคือ 1) การรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ด้วยวาจา หรือ หนังสือร้องเรียนร้องทุกข์ 2) สมาชิกสภาเทศบาลจะดำเนินการส่งหนังสือเชิญให้ผู้มีข้อพิพาทเข้าพบ หากทำหนังสือเชิญสามครั้งแล้วผู้มีข้อพิพาทไม่มาตามคำเชิญ จะถือว่า ผู้มีข้อพิพาทไม่มีความประสงค์ประนีประนอม ซึ่งสมาชิกสภาเทศบาลจะไม่มีอำนาจทางกฎหมาย ในการบังคับคู่กรณีเข้าสู่กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาท 3) หากคู่กรณีเข้าสู่กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทมีการเจรจาจนคู่กรณีพึงพอใจ และตกลงระงับข้อพิพาทแล้วจะถือว่าสิ้นสุดกระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทแล้วจะให้คู่กรณีทำหนังสือยุติข้อพิพาทพร้อมลงนาม 4) หนังสือยุติข้อพิพาทไม่ใช่ที่สุดของการยุติข้อพิพาท หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมปฏิบัติตามข้อยุติข้อพิพาทในภายหลัง หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมปฏิบัติตามข้อตกลง ก็สามารถนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ตามปกติ

สำหรับบทบาทของสมาชิกสภาเทศบาลในการประนีประนอมข้อพิพาทประกอบด้วย

- 1) ผู้ประนีประนอมไม่ได้มีบทบาทตามที่กฎหมายกำหนด แต่เป็นการทำงานในหลักการประชาสังคมที่เป็นไปตามความต้องการของสมาชิกสภาท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นที่ต้องการระงับข้อพิพาทไม่ให้ลุกลามยากต่อการแก้ไข
- 2) การประนีประนอมข้อพิพาทไม่ใช่การชี้ถูกชี้ผิด แต่เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าที่ประชาชนต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตามค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่นที่ทุกคนให้การยอมรับ เคารพนับถือ และเชื่อมั่นในตัวผู้นำ
- 3) การรับฟังปัญหาข้อพิพาทในบางกรณี อาจเป็นข้อพิพาทที่ผู้มีข้อพิพาทอาจมองไม่เห็นช่องทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของตนเองเนื่องจากการขาดการแนะนำทางออกที่ดี
- 4) การแสดงบทบาทของสมาชิกสภาเทศบาลเป็นตัวเชื่อมระหว่างคู่กรณีที่เกิดข้อพิพาทโดยสมาชิกสภาเทศบาลมีความเข้าใจในบทบาทประชาสังคมที่ต้องคำนึงถึงบริบทตามธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น และสามารถเป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคคลในท้องถิ่นกับหน่วยงานของทางราชการอื่น

จากงานวิจัยของ อนันต์ จันทน์พีจิตร แสดงให้เห็นได้ว่าผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการประนีประนอมข้อพิพาทของประชาชนในชุมชน แม้ว่าผู้นำชุมชนจะไม่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายแต่ด้วยหลักการประชาสังคมที่ประชาชนในชุมชนมีค่านิยมในการยอมรับนับถือและเชื่อมั่นในตัวผู้นำชุมชนที่สามารถชี้แนะ ชี้แนะวิธีการแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วไม่ให้เกิดข้อพิพาทที่ลุกลามบานปลายและต้องเสียเวลา และสิ้นเปลืองทรัพย์สินหากนำกรณีข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามปกติ

กุสุมา ภูใหญ่ (2540 : 81-84) ทำการวิจัยเรื่องความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการยอมรับของชาวมุสลิมในเขตหนองจอก ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ผลการศึกษาพบว่าชาวมุสลิมในเขตหนองจอกมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทของอิหม่ามตามพระราชบัญญัติ การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ในระดับมากที่สุดคือ การเป็นผู้นำในการประกอบศาสนกิจของชุมชน รองลงมาคือ การอบรมสั่งสอน ส่งเสริมการศึกษาความรู้ต่างๆทั้งด้านสามัญและด้านศาสนาแก่ชาวมุสลิม การส่งเสริมชาวมุสลิมให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การปกครองสอดส่องชาวมุสลิมให้ปฏิบัติตามแนวทางแห่งอิสลามและกฎหมาย สำหรับการปฏิบัติตามบทบาทที่แท้จริงของอิหม่าม ชาวมุสลิมมากกว่าสองในสาม คิดว่าอิหม่ามมีการปฏิบัติจริงในการส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านสามัญและด้านศาสนา ส่วนชาวมุสลิมมากกว่าครึ่งคิดว่าอิหม่ามเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ในกิจการของชุมชนได้อย่างมีเหตุผล การเป็นผู้นำในการต่อต้านอบายมุขต่างๆที่คุกคามชุมชน การส่งเสริมบรรยากาศของความร่วมมือกันในชุมชนและระหว่างชุมชน การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือสร้างความเข้าใจอันดีเมื่อเกิดความขัดแย้งในชุมชน การส่งเสริมให้ความรู้แก่ชาวมุสลิมในเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะและถูกต้องตามหลักศาสนา และเป็นตัวแทนของชาวมุสลิมในการแถลงข้อเท็จจริงเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชน

จากงานวิจัยของ กุสุมา กูใหญ่ แสดงให้เห็นว่าชุมชนยอมรับการปฏิบัติหน้าที่ของอิหม่ามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และในทางปฏิบัติจริง อิหม่ามได้แสดงบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านสามัญ และด้านศาสนา รวมถึงการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือสร้างความเข้าใจอันดีเมื่อเกิดความขัดแย้งในชุมชน

มุฮัมมัดรอฟีอี่ มูซอ (2549 : 168-170) ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุสลิม โดยกำหนดพื้นที่ทำการวิจัยที่ บ้านสลาม อำเภอกอโกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี พบว่า โครงสร้างทางสังคมของชุมชนมุสลิมมีความเชื่อมโยง อ้างอิงอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นที่มาของการรวมตัวก่อตั้งเป็นชุมชน โดยมีกรอบกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนสองประการได้แก่ หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ มีอิหม่ามเป็นแกนนำขับเคลื่อนสมาชิกของชุมชนและมีสภาพที่ปรึกษาชุมชนคอยให้คำแนะนำปรึกษามีการกำหนดกติกาเพื่อความเป็นเอกภาพในการอยู่ร่วมกันเรียกว่า ข้อตกลงร่วมกันในการจัดการชุมชนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการศาสนาและวัฒนธรรมที่ดีงามไม่ขัดต่อหลักศาสนา นอกจากนี้ มัสยิดยังเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการชุมชน ชุมชนมีวิธีการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ เรียกว่า “มุชาวาเราะฮฺ.” เป็นที่ปรึกษาหารือในเรื่องราวที่เกิดขึ้นเพื่อหาทางออกหรือการดำเนินกิจการใดๆเพื่อความสงบสุขร่วมกัน โดยการมุชาวาเราะฮฺ. แต่ละกรณีจะมีความขัดแย้งและวิธีการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ การแก้ไขปัญหที่สำคัญจะนำหลักการทางศาสนาเข้ามาใช้เฉพาะประเด็นที่มีการละเมิดสิทธิของผู้อื่น เพื่อกระตุ้นให้ผู้ทำผิดเกิดความสำนึกผิดอันมีเป้าหมายสำคัญคือการบูรณาการความรู้สึกร่วมกันของผู้กระทำผิดและผู้เสียหายอันจะก่อให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคมหรือชุมชนต่อไป

การศึกษา ของมุฮัมมัดรอฟีอี่ มูซอ เป็นการลงพื้นที่เพื่อศึกษาภาคสนามในช่วงระยะเวลาที่กำหนด มีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และ คู่กรณีความขัดแย้ง 3 กรณี ประกอบด้วย การลักทรัพย์ การหย่าร้าง และการรุกรานที่ดิน ซึ่งทุกกรณี ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการใช้หลักการทางศาสนาเพื่อการจัดการความขัดแย้งของคู่กรณี และทำให้คู่กรณีสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสันติสุข

अबดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ (2556 : 118 - 122) ทำการศึกษา เรื่องภาวะผู้นำและบทบาท ของอิหม่ามในการจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดนราธิวาส พบว่า ภาวะผู้นำของอิหม่ามในการจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย ด้านความรับผิดชอบ โดยอิหม่ามมีความตั้งใจปฏิบัติงานให้สำเร็จ พร้อมรับผิดชอบต่อผลที่เกิดจากการดำเนินการ ปฏิบัติหน้าที่ของอิหม่ามที่ต้องมีต่อการจัดการศึกษาและปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ด้านวิสัยทัศน์กว้างไกลอิหม่ามมีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ กล่าวคือกล้าทำในสิ่งใหม่ ๆ เน้นความสำคัญของวิสัยทัศน์และพร้อมถ่ายทอดไปยังเพื่อนร่วมงานเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกัน มีความรู้ทางวิทยาการใหม่ ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความรู้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม อิหม่ามเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อนการปฏิบัติงาน แลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นกับบุคลากรเสมอ รับฟังความคิดเห็นของบุคลากรและเปิดโอกาสให้บุคลากรเลือกวิธีปฏิบัติงานด้วยตนเอง ด้านกระบวนการควบคุม อิหม่ามจะแจ้งให้บุคลากรทราบเสมอเมื่อต้องการเปลี่ยนแผนงาน เน้นการทำงานให้ทันตามกำหนดเวลา ติดตามควบคุมการทำงานด้วยตนเองและให้บุคลากรทำตามคำสั่ง

สำหรับบทบาทของอิหม่ามในการจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) โดยรวมอิหม่ามมีบทบาทในการจัดการระดับมาก ประกอบด้วย งานด้านวิชาการโดยอิหม่ามประชุมครูผู้สอนในการกำหนดกิจกรรมการสอน การช่วยจัดหาหนังสือเข้าห้องสมุด และการให้ความร่วมมือประสานงานในการพัฒนาทางวิชาการกับหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาอื่น ด้านงานบุคคลประกอบด้วย การให้คำปรึกษาแก่บุคลากรในศูนย์ฯ (ตาดิกา) การให้ความช่วยเหลือบุคลากรเมื่อมีโอกาส และการแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคลากร ด้านธุรการและการเงิน ประกอบด้วยการทำบัญชีการเงิน การจัดทำทะเบียนต่าง ๆ ของศูนย์ฯ (ตาดิกา) และการจัดหางบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจการของศูนย์ฯ (ตาดิกา) ด้านกิจการนักเรียน ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความซื่อสัตย์ และ การยกย่องและให้รางวัลผู้ที่เรียนดีประพฤติดี ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ประกอบด้วย การเชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ฯ (ตาดิกา) การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของศูนย์ฯ (ตาดิกา) ให้ประชาชนทราบ และเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับศูนย์ฯ (ตาดิกา)

จากงานวิจัยของ อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ ทำให้ทราบว่า นอกจากอิหม่ามจะมีบทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชนและการบริหารกิจการของมัสยิดแล้ว อิหม่าม ยังต้องเป็นผู้บริหารสถานศึกษาทางอิสลามประจำมัสยิด หรือ ตาดิกา อิหม่าม จึงต้องมีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านการบริหาร และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดหาทรัพยากรทางการบริหารเพื่อมาสนับสนุนทั้งมัสยิด และตาดิกา

อิบรอฮีม ตาเยะ (2555 : 148 - 151) ทำการศึกษาบทบาทด้านศาสนา การศึกษา และการบริหาร ของอิหม่ามในจังหวัดนราธิวาส พบว่า อิหม่ามมีบทบาทด้านศาสนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย บทบาทด้านการจัดพิธีงานศพ กิจกรรมการละศีลอดที่มัสยิดในเดือนรอมฎอน และการออกเยี่ยมเยียนประชาชนเพื่อสอบถามปัญหาต่างๆในเรื่องศาสนา ส่วนบทบาทด้านการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วย บทบาทด้านการส่งเสริมการจัดการสอนด้านศาสนาและสามัญ การเป็นกรรมการหรือที่ปรึกษาในโรงเรียนตาดิกา และการจัดทำห้องสมุดประชาชน และ บทบาทด้านการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในการบริหารงาน และการให้ความร่วมมือกับองค์กรต่างๆของภาครัฐที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในชุมชน

สำหรับปัญหาด้านบทบาทของอิหม่ามในจังหวัดนราธิวาสประกอบด้วย 1) บทบาทด้านศาสนาพบว่า ชาวบ้านยังขาดการเรียนรู้ด้านศาสนาทำให้ในชุมชนมีการแบ่งกลุ่มเช่น กลุ่มเก่า กลุ่มใหม่ และกลุ่มตะวะห์ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจทางศาสนาที่แตกต่างกัน ด้านการปฏิบัติตามหลักศาสนา พบว่ามีปัญหาการแต่งกายของมุสลิม การใช้โทรศัพท์ในทางที่ผิด การอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน การไม่ละหมาดและถือศีลอดในเดือนรอมฎอน 2) บทบาทด้านการศึกษาพบว่า ครอบครัวมีความคิดว่า การศึกษาเป็นหน้าที่ของผู้สอน จึงไม่สนใจด้านการศึกษาของเด็ก ชุมชนไม่เห็นความสำคัญขาดการส่งเสริมและจัดการศึกษาในชุมชน 3) บทบาทด้านการบริหาร พบว่าอิหม่ามตัดสินใจโดยไม่รับฟังปัญหาความต้องการของชุมชน คณะกรรมการประจำมัสยิดแบ่งพวกแบ่งฝ่าย แบ่งงานกันอย่างไม่ชัดเจน ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารมัสยิด และขาดการประสานงานระหว่างคณะกรรมการมัสยิดกับองค์กรอื่น ๆ

จากงานวิจัยของ อิบรอฮิม ตาเยะ ทำให้ทราบถึง บทบาทของอิหม่ามในการจัดพิธีกรรมทางศาสนา และปัญหาความเข้าใจทางศาสนาของชุมชน ทำให้มีการแบ่งกลุ่มและไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนา

ฟารีดา สะแปะอิง (2557 : 101) ทำการวิจัย เรื่องบทบาทโต๊ะอิหม่ามในการสร้างความสมานฉันท์ชุมชนท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า อิหม่ามเป็นผู้นำท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชน ประชาชนให้ความเคารพ นับถือ เชื่อฟัง ให้เกียรติอย่างมากเมื่อประชาชนคนใดจะสร้างปัญหาให้กับชุมชนก็จะรู้สึกเกรงใจ กระดากใจที่จะทำความผิด อิหม่ามส่งเสริมให้มีผู้รู้ทางศาสนาหลาย ๆ ท่านในชุมชน ช่วยดูแล เผยแพร่หลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับศาสนาที่ถูกต้อง ให้ประชาชนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม สร้างความสมานฉันท์ในชุมชน หรือหากมีการกระทำความผิดบ้างก็จะมี การกระทำความผิดที่เกรงใจอิหม่าม เกรงใจประชาชนในชุมชนจะไม่กล้าทำความผิดอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะ

จากงานวิจัยของฟารีดา สะแปะอิง ทำให้ทราบถึงความเคารพนับถือของประชาชนที่มีต่ออิหม่าม ทำให้ประชาชนไม่กล้าทำผิดหรือหากจะทำความผิดก็จะไม่ทำความผิดอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะเนื่องจากเกรงใจอิหม่ามและคนในชุมชน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทในชุมชนเป็นกระบวนการประชาสังคมที่คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อผู้นำ อิหม่ามเป็นผู้นำของชุมชนมุสลิมจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางศาสนา การศึกษาและการสร้างความปรองดองในชุมชน อิหม่ามจึงเป็นผู้นำอบรมสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตามวิถีแห่งมุสลิม หากในชุมชน เกิดความอ่อนแอทางศาสนาก็จะทำให้เกิดปัญหาการประพฤติปฏิบัติ และเกิดการแบ่งกลุ่มแบ่งฝ่ายในชุมชน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง อิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม : กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน และสำเภากลุ่ม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอธิบายถึงบทบาทของอิหม่ามในการใช้กฎหมายอิสลาม เพื่อการประนีประนอมข้อพิพาทของอิหม่ามในกลุ่มมุสลิมคลองตะเคียนและสำเภากลุ่ม

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) เพื่อต้องการค้นหาประสบการณ์ชีวิตของอิหม่ามภายใต้สถานการณ์ประนีประนอมข้อพิพาทของบุคคลและ/หรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสัปบุรุษในมัสยิดโดยใช้กฎหมายอิสลามอันเป็นแนวทางกำหนดวิถีชีวิตของมุสลิม ซึ่งจะค้นหาอัตลักษณ์ร่วม (Essence) จากประสบการณ์ของอิหม่าม

พื้นที่ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การกำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ พื้นที่คลองตะเคียนและสำเภากลุ่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมุสลิมต่อเนื่องและยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาก่อนที่จะขยายตัวไปยังพื้นที่ข้างเคียง ตลอดจนอำเภอรอบนอก อีกทั้งชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชุมชนมุสลิม ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเป็นไปในวิถีเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นร้านค้าที่ไม่วางขายสินค้าต้องห้าม (ฮะรอม) เช่น สุรา หรือ ผลิตภัณฑ์จากสุกร การจำหน่ายหรือดจำหน่ายอาหารในช่วงถือศีลอด การดำเนินกิจกรรมในช่วงเทศกาลสำคัญทางศาสนา

พื้นที่คลองตะเคียนและสำเภากลุ่มมีมัสยิดเก่าแก่ที่มีประวัติมายาวนานหลายมัสยิด เช่น มัสยิดกุฎีซอฟ้าที่ได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งเสด็จประพาสทางชลมารคตามคลองตะเคียน มัสยิดยามีอัลอิสลามที่มีหออะซานสูงที่สุดในประเทศ มัสยิดอิสลามวัฒนาซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนสุเหร่าในคลอง บริเวณคลองคูจาม ตำบลสำเภากลุ่มอันเป็นชุมชนทหารอาสาจากตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ อิหม่ามประจำมัสยิดที่มีประสบการณ์การประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามพื้นที่คลองตะเคียนและสำเภากลุ่ม โดยมีลักษณะทางกายภาพและสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ดังนี้

1.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่คลองตะเคียนและสำเภาล่ม เป็นพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยมีคลองลัดเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยา คือ คลองตะเคียนในตำบลคลองตะเคียนและคลองคูจาม ในตำบลสำเภาล่ม ทั้งสองตำบลมีมัสยิด วัดในพระพุทธศาสนา และโบสถ์ในคริสต์จักรอยู่ร่วมกัน โดยมีทิศเหนือติดต่อกับตำบลประจักษ์ ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบ้านรุน ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลเกาะเรียน และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) คือ อิหม่ามประจำมัสยิดตำบลคลองตะเคียนและสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 14 ท่าน โดยอิหม่ามมีอายุตั้งแต่ 45-82 ปี อิหม่ามส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 60 ปี มีระดับการศึกษาทางศาสนา ตั้งแต่ระดับปัทมศึกษา จนถึงระดับปริญญาโททางศาสนาอิสลาม จากมหาวิทยาลัยด้านการศาสนาจากต่างประเทศ อิหม่ามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับนานาชาติ ก่อนเข้าเป็นอิหม่ามจะเป็นกรรมการมัสยิดและคอเต็บ แล้วเข้ามาเป็นอิหม่ามแทนบิดาหรือพี่ชายที่เคยเป็นอิหม่ามมาก่อนและส่วนใหญ่เข้ามาเป็นอิหม่ามมานานกว่า 30 ปี การเป็นอิหม่ามเป็นงานในลักษณะของจิตอาสา ไม่มีผลประโยชน์ตอบแทนจากมัสยิด อิหม่ามในมัสยิดคลองตะเคียนและสำเภาล่ม จึงประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น การรับราชการ การเป็นครูในสถานศึกษาเอกชนที่มีการจัดการสอนทั้งวิชาสามัญและศาสนา การค้าขาย และการทำการเกษตร

2. วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยเริ่มจากอิหม่ามประจำมัสยิดที่มีประวัติการจัดตั้งมายาวนาน ได้แก่ มัสยิดกุฎีซ่อฟ้า คลองตะเคียน ซึ่งผู้ทำวิจัยเคยพบปะกรณีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จัดกิจกรรมเสวนาสาธารณะคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 7 “การศึกษา (อิสลาม) ในศตวรรษที่ 21” วันเสาร์ที่ 29 มิถุนายน 2562 ณ มัสยิดกุฎีซ่อฟ้า ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอิหม่าม มัสยิดกุฎีซ่อฟ้ามีความยินดีที่จะแนะนำบอกต่อเพื่อช่วยในการค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านอื่นตามเทคนิคการบอกต่อ (Snow Ball)

3. การรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน โครงการวิจัยเรื่องอิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม : กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้รับการพิจารณาและมีมติรับรองโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต โดยยึดหลักจริยธรรม Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CLOMS Guideline และ International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice เอกสารรับรองเลขที่ COA. NO. RSUERB2020-103 วันที่รับรอง 15/12/2020 วันที่หมดอายุ 15/12/2022

4. เกณฑ์การนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกจากกระบวนการเก็บข้อมูล

(1) ความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญกรณีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ไม่มีความพร้อมในการให้ข้อมูล

(2) ประสพการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กรณีผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่มีประสพการณ์ในการประนีประนอมข้อพิพาท

(3) เหตุอื่น ๆ ที่พบขณะทำการเก็บข้อมูล

5. การดูแลคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยยินยอมให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกจากกระบวนการเก็บข้อมูลภายหลังกระบวนการจัดเก็บข้อมูลโดยจะไม่นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาใช้ในการวิจัยและรายงานต่อผู้ชี้แนะผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้ชี้แนะให้คำแนะนำถอนตัวจากการให้ข้อมูลผลงานวิจัยชิ้นนี้จะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยู่ด้วย

6. การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยในรายงานการวิจัยจะไม่ระบุถึงชื่อและมัสยิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญและจะไม่มีการถ่ายภาพบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กล่าวถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ร้องขอให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทก็จะไม่ระบุถึงชื่อพื้นที่ที่เกิดข้อขัดแย้งและสถานที่ที่ทำการประนีประนอมข้อพิพาท

7. กระบวนการขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจะชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย รวมทั้งข้อคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ ให้สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญปฏิเสธการให้ข้อมูลทั้งหมดหรือข้อมูลเพียงบางส่วนหรือถอนตัวจากการเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้

8. ข้อพิจารณาเรื่องชุมชน หากพบว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของชุมชนที่มีมัสยิดตั้งอยู่หรือชุมชนใกล้เคียงมัสยิด ตลอดจนภาพลักษณ์ของศาสนาอิสลามผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลดังกล่าวมาไว้ในรายงานการวิจัย ตลอดจนผู้วิจัยจะนำผลการวิจัยเข้าตรวจสอบความถูกต้องจากคณาจารย์สาขาสหวิทยาการอิสลาม เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และการตรวจสอบผลการวิจัยจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดก่อนนำเสนอผลงานวิจัยสู่สาธารณะ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การใช้กฎหมายอิสลามเพื่อประนีประนอมข้อพิพาทใช้แบบสัมภาษณ์

1. ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับอิมามผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นเหล่านี้

1) กฎหมายอิสลามในส่วนที่สามารถปฏิบัติได้ในประเทศไทย

(1) กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขาย

- การซื้อขายที่ไม่ชอบด้วยหลักศาสนา
- การยืม การค้ำประกัน
- มรดก

(2) กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว

- การสมรส
 - การปฏิบัติตามหน้าที่ของสามีภรรยา
 - การหย่า

- (3) กฎหมายอาญา
 - การลักทรัพย์
 - การผิดประเวณี
 - การดื่มสุรา, ยาเสพติด
- 2) ประเด็นของข้อพิพาท
 - (1) สาเหตุของข้อพิพาท
 - (2) ระดับของข้อพิพาท
 - (3) ผลกระทบสำคัญของข้อพิพาท
2. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็น
3. แบบสรุปการสัมภาษณ์ ในแต่ละวันและ แบบสรุปรวม

การตรวจสอบความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยคณาจารย์ สาขาวิชาสหวิทยาการอิสลามเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาอิสลามและกฎหมายอิสลาม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาประเด็นกรณีข้อพิพาทที่อิหม่ามที่บุคคลร้องขออิหม่ามเข้าประนีประนอม
2. นำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลกับอิหม่าม ตามวัน/เวลา/สถานที่ที่ได้นัดหมายล่วงหน้าไว้ก่อนแล้ว
3. แนะนำตัวผู้วิจัยกับอิหม่ามผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้คัดเลือกและนัดหมายไว้
4. ดำเนินการสัมภาษณ์ ประเด็นที่ได้กำหนดไว้ แล้วบันทึกการสัมภาษณ์เฉพาะประเด็นสำคัญ
5. ในแต่ละครั้งที่สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำมาสรุปประเด็นแต่ละข้อ
6. สรุปรวมแล้วนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะในกรณีที่มีการแก้ไข

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยสัมภาษณ์อิหม่ามในภาคสนามพร้อมกับบันทึกข้อมูลตามแบบบันทึกการสัมภาษณ์และหลังจากกลับจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งจะจัดทำใบสรุปข้อมูลชั่วคราว พร้อมวางแผนในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปว่าควรให้ความสนใจประเด็นใดและออกเก็บข้อมูลจนได้ข้อมูลที่อิ่มตัว

2. การจัดกลุ่มข้อมูลจากประสบการณ์ของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาท โดยใช้กฎหมายอิสลามในประเด็นต่าง ๆ พร้อมหาความคล้ายคลึงของข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน

3. การประมวลข้อมูลโดยนำข้อมูลย่อยที่ถูกจัดกลุ่มมาสรุปเป็นเรื่องชุดเดียวกันการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาประโยคคำพูดที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงถึงความหมายสำคัญ (Significant Statement) แล้วนำมาจัดกลุ่มความหมาย (Cluster of meaning) เพื่อสรุปให้ได้แก่นสาระ (Essence) ประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญการพิจารณาคุณภาพของงานวิจัย

4. การพิจารณาคุณภาพของงานวิจัย ตามแนวคิดของ Lous Choen, Lawenee Manion of Keith Morrison (2011 : 195) ผู้วิจัยใช้วิธีการพิจารณาคุณภาพของงานวิจัยด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยแหล่งที่มาของข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตรวจสอบกับ ผู้ตัดสินคดีความ (กอบฏี) ของสำนักงานอิสลามจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และ พอเพียงพอการนำมาวิเคราะห์ และอภิปรายผลการวิจัยต่อไป

5. การตรวจสอบความถูกต้อง นำเชื่อถือของข้อมูล โดยคณาจารย์ สาขาวิชาสหวิทยาการอิสลามเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาอิสลามและกฎหมายอิสลาม

6. การตรวจสอบผลการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Reviewer) ได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้คำแนะนำผลการวิจัย

7. การสรุปผลการวิจัยเพื่อให้ได้วิธีการใช้กฎหมายอิสลามในประเด็นต่าง ๆ ในการประนีประนอมข้อพิพาทของอิหม่าม

บทที่ 4

การจัดกลุ่มความหมายของข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลามของอิหม่าม : กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา เพื่อศึกษาบทบาท รูปแบบและวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามในชุมชนมุสลิม ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 คน โดยวิธีการบอกต่อ (Snow Ball) จนข้อมูลที่ได้ถูกต้องและอิ่มตัว โดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้สัมภาษณ์ถึงประสบการณ์การประนีประนอมข้อพิพาทในแต่ละประเด็น จำแนกตามกฎหมายอิสลามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ จากนั้นทำการพิจารณาคุณภาพการวิจัยจากผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยได้ทำการจัดกลุ่มความหมายของข้อมูลความหมายสำคัญ (Significant statement) และทำการจัดกลุ่มความหมายของข้อมูล (Cluster of meaning) ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของอิหม่าม กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม

ตอนที่ 2 การประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลาม

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของอิหม่ามกลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ อิหม่ามในมัสยิดชุมชนคลองตะเคียนและสำเภาล่ม อิหม่ามกลุ่มนี้ได้รับการคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนา มีกิริยามารยาทดี และชุมชนให้การยอมรับจากสัปบุรุษ (มุสลิมที่เข้าปฏิบัติศาสนกิจในมัสยิด) ของแต่ละมัสยิด ส่วนการเข้าเป็นอิหม่ามจากการเลือกของสัปบุรุษของมัสยิด โดยผู้ถูกคัดเลือกส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวของอิหม่ามท่านเดิม ๆ ซึ่งก่อนเป็นอิหม่าม มีหลายท่านเคยเป็นคอบเต็บหรือเคยเป็นกรรมการประจำมัสยิดมาก่อนและยังพบว่า อิหม่ามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาทางศาสนาระดับชานาวิรี (เทียบเท่าระดับมัธยม) บางท่านจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ทางศาสนาจากต่างประเทศ ซึ่งการเป็นอิหม่ามอยู่ในลักษณะของจิตอาสา ทำงานเพื่อรับใช้อัลลอฮ์ จึงไม่ได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากมัสยิด อิหม่ามหลายท่านประกอบอาชีพเป็นครูในโรงเรียนเอกชนสอนทั้งวิทยาศาสตร์และวิชาสามัญบางท่านประกอบอาชีพค้าขายและทำการเกษตร นอกจากนี้ อิหม่ามส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 60 ปี และส่วนใหญ่อีกเป็นอิหม่ามมากกว่า 30 ปี จึงมีประสบการณ์ในการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลามในชุมชนมุสลิมเป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 การประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลาม

จากการสัมภาษณ์อิหม่าม พบถึงสาเหตุที่อิหม่ามมีบทบาทในการประนีประนอมข้อพิพาทของสัปบุรุษ (คนในชุมชน) เนื่องจากวิถีชีวิตของมุสลิม (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม) ถูกบัญญัติไว้ด้วยกฎหมายอิสลาม ตั้งแต่เกิดจนตายตั้งแต่ตื่นจนนอนหลับ หากเกิดข้อพิพาทผู้ที่สามารถประนีประนอมแก้ไขได้ดีที่สุดถูกต้องตามหลักปฏิบัติทางศาสนาได้ดีที่สุดคือ อิหม่าม เพราะหากมีการจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ผิดจากหลักศาสนาจะเป็นบาป การร้องขอให้อิหม่ามเป็นผู้ดำเนินการจะเป็นหลักประกันว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้อง ไม่ขัดต่อหลักศาสนา และมุสลิมยอมรับทั้งวิธีการและผลของการประนีประนอมข้อพิพาทนี้

ก่อนที่อิหม่ามจะให้คู่ขัดแย้งนำเสนอประเด็นข้อพิพาทอิหม่ามจะกล่าวถึงวิธีการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทของอิหม่าม ซึ่งจะอ้างอิงจากกฎหมายอิสลาม ซึ่งมีวิธีพิจารณาข้อพิพาทที่แตกต่างจากกฎหมายของรัฐ อาจมีผู้ที่ได้หรือเสียผลประโยชน์แตกต่างจากกฎหมายของรัฐ แต่หากผู้เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน จะต้องไปตอบคำถามนี้แก่อัลลอฮ์ เพื่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ์) โดยอัลลอฮ์จะเป็นผู้ตัดสินผล การกระทำทุกอย่างเมื่อมนุษย์คนนั้นยังมีชีวิตอยู่ในโลกกว่าจะได้รับสวรรค์หรือนรก

ผลจากการสัมภาษณ์อิหม่ามถึงรูปแบบวิธีการประนีประนอมข้อพิพาท โดยใช้กฎหมายอิสลามมีดังนี้

1. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขาย

1.1 การซื้อขายที่ไม่ชอบด้วยหลักศาสนา

อิหม่ามได้อธิบายหลักเกณฑ์ในการจำหน่ายสินค้าในชุมชนมุสลิม คือจะต้องมีผู้ซื้อและผู้ขายและต้องมีการยกมอบสินค้าจากผู้ขายให้กับผู้ซื้อ ซึ่งสามารถชำระราคาสินค้าเป็นเงินสด หรือเงินเชื่อที่สามารถผ่อนชำระราคาสินค้าเป็นงวด ๆ โดยไม่มีการคิดดอกเบี้ย สินค้าที่นำมาขายจะต้องไม่เป็นของฮะรอมหรือของต้องห้ามตามหลักศาสนา (เช่น สุรา ผลิตภัณฑ์จากเนื้อสุกร) การตั้งราคาของสินค้าต้องไม่เอาเปรียบลูกค้า หรือการขายสินค้าที่ขาดปริมาณและคุณภาพ โดยอิหม่ามแต่ละท่านได้อธิบายลักษณะการซื้อขายสินค้าในชุมชนในประเด็นสำคัญ ดังนี้

“ในชุมชนมีคณะกรรมการฮาลาลของชุมชนตรวจสอบสินค้าจากร้านค้าในชุมชนว่ามีการนำสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะลาล) หรือไม่ ส่วนใหญ่ผู้ค้าซึ่งเป็นมุสลิมจะทราบถึงลักษณะของสินค้าฮะลาลอยู่แล้ว”

“ในชุมชนไม่มีการตรวจสอบ แต่เชื่อว่าสินค้าที่ผู้ค้าที่เป็นมุสลิมนำมาขายเป็นสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา”

“ผู้ค้าที่เป็นมุสลิมจะไม่เอาเปรียบลูกค้า ไม่โกงตาชั่งและไม่คิดกำไรเกินควร”

“มีการจัดตั้งร้านสหกรณ์ของมัสยิด เป็นการรับประกันว่าสินค้าที่ซื้อจากสหกรณ์ของมัสยิดเป็นสินค้าฮะลาล และนำผลกำไรจากการค้ามาใช้จ่ายภายในมัสยิด”

“มุสลิมในชุมชนจะรู้กันเองว่าสินค้าชนิดใดเป็นสินค้าฮะลาล”

อิหม่ามของทุกมัสยิดกล่าวเหมือนกันว่า ร้านค้าภายในชุมชนจะไม่มี การนำสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดมาจำหน่าย

ชุมชนมุสลิมจึงไม่มีการจำหน่ายสินค้าที่ไม่ชอบด้วยหลักศาสนา โดยเฉพาะจะไม่มี การจำหน่ายสุรา และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิด รวมทั้งสินค้าบริโภคที่ไม่ได้รับรอง (ฮะลาล) โดย ผู้ค้าในชุมชนที่เป็นมุสลิม จะรับผิดชอบในการคัดเลือกสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะลาล) เข้า มาจำหน่าย รวมทั้งในบางชุมชนที่มีการจัดตลาดนัด โดยผู้ค้าจากภายนอกชุมชนก็จะกำชับและ ตรวจสอบการจำหน่ายสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะลาล) ด้วย ซึ่งการตรวจสอบคุณภาพของ สินค้าจะมีอิหม่าม และคณะกรรมการมัสยิดเข้าไปตรวจสอบ

เมื่อพบว่าร้านค้าบางร้านจำหน่ายสินค้าต้องห้าม อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด จะเข้าไปตักเตือนและชี้แจงให้ผู้ค้าทราบถึงชนิดและประเภทของสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะลาล) นอกจากนี้ในบางชุมชนมุสลิม อิหม่ามในหลายมัสยิดยังร่วมกันปฏิเสธการตั้งร้านสะดวกซื้อ เนื่องจากเกรงว่าจะมีการนำสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรออม) เข้ามาจำหน่ายโดยเฉพาะสุรา และผลิตภัณฑ์จากเนื้อสุกร รวมทั้งเกรงว่าจะเกิดผลกระทบจากผู้ค้ารายย่อยในชุมชน ที่อาจต้องเลิก กิจการดังที่พบในพื้นที่อื่น

“คณะกรรมการมัสยิดปฏิเสธการขอจัดตั้งร้านสะดวกซื้อในชุมชน เนื่องจากเกรงว่าจะไม่สามารถควบคุมการจำหน่ายสุราหรืออาหารที่ผลิตจากเนื้อสุกร เช่น ไส้กรอก หรือเบคอน ส่วนการตั้งร้านสะดวกซื้อในชุมชนอื่นได้ คงเป็นเพราะชุมชนอยู่ใกล้เคียงกับชาวพุทธและชาวคริสต์ แต่มุสลิมในชุมชนก็ไปซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ ซึ่งต้องตรวจสอบสินค้าเอง”

“สินค้าที่จำหน่ายในร้านค้ามุสลิม อาจไม่มีเครื่องหมายฮะลาล แต่ก็เชื่อว่าผู้ผลิต ผู้จำหน่ายที่เป็นมุสลิมจะใช้วัตถุดิบที่ถูกต้องเช่นไส้กรอกเนื้อ หรือไก่ทอด ซึ่งหลักการทางศาสนากฎหมายห้ามการบริโภคจะต้องทำโดยวิธีการของอิสลาม”

“อิหม่ามพบว่าในบางร้านค้า นำสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรออม) มา จำหน่าย แต่ก็จะไม่ว่ากล่าวเพราะผู้ที่ลงโทษผู้ค้าคืออัลลอฮ์”

“ชุมชนต่อต้านร้านค้าสะดวกซื้อ เกรงว่าจะนำสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรออม) มาจำหน่าย และที่สำคัญคือ มุสลิมในชุมชนส่วนหนึ่งที่ประกอบอาชีพค้าขายอาหารริมทาง หรือขายของชำ อาจจำหน่ายสินค้าสู่ร้านสะดวกซื้อไม่ได้จะไม่มีอาชีพ”

“การค้าตลาดนัดหน้ามัสยิดจะห้ามผู้ค้าที่เป็นบุคคลภายนอก นำสินค้าที่ไม่ ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรออม) มาจำหน่าย”

“ชุมชนมีปัญหาการซื้อสินค้าเงินผ่อนจากภายนอก โดยผู้ซื้อต้องเสียดอกเบี้ย ซึ่ง ผิดหลักศาสนา รวมถึงการซื้อทองคำเพื่อเก็งกำไร อันเป็นการซื้อขายสินค้าที่ไม่มีการส่งมอบสินค้า ผิด หลักศาสนา อิหม่ามได้ทำการตักเตือนให้ผู้ที่ทำผิดหลักศาสนา หากคำตอบเพื่อตอบกับอัลลอฮ์ สำหรับการพิพากษาในวันสิ้นโลก (กิยามะฮ.) เอง”

“ผู้ค้าบางรายนำสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรอม) มาจำหน่ายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น ขนมซอง หรือบะหมี่สำเร็จรูปบางชนิด แต่เยาวชนในชุมชนที่ได้รับความรู้จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาจะแนะนำผู้ปกครองและผู้ค้าไม่ให้จำหน่ายสินค้านั้น”

อิหม่ามส่วนใหญ่จะตักเตือนผู้ค้าในชุมชนที่นำสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรอม) เข้ามาจำหน่ายในชุมชน และชุมชนมุสลิมที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม จะไม่ยอมรับการตั้งร้านสะดวกซื้อในชุมชน

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการจำหน่ายสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะลาล) ว่าผู้ค้าจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการนำสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนาจำหน่าย ซึ่งสินค้าบางชนิดอาจไม่มีเครื่องหมาย ฮะลาล แต่อิหม่ามก็มีอำนาจในการตรวจสอบและให้การรับรองโดยการตรวจสอบที่มาของสินค้าว่ามีที่มาถูกต้องตามหลักศาสนาหรือไม่ เช่น ผู้ค้าอาหารในชุมชนนำเนื้อสัตว์จากแหล่งค้าเนื้อสัตว์ที่มีการจัดการตามหลักศาสนาหรือหากนำเนื้อสัตว์มาจากผู้ค้าเนื้อที่เป็นมุสลิมก็เชื่อได้ว่าสินค้าที่นำมาปรุงและประกอบอาหารเป็นสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะลาล) นอกจากนี้แล้วคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมกรณีการซื้อขายสินค้าในชุมชนมุสลิมด้วยว่า สำหรับในชุมชนที่มีประชากรทั้งหมดเป็นมุสลิมจะมีจิตวิญญาณความเป็นมุสลิมผู้ค้าเป็นผู้รับผิดชอบที่จะไม่นำสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรอม) เข้ามาจำหน่ายในชุมชนชุมชนมุสลิมที่เข้มแข็งในหลายชุมชนรวมตัวกันต่อต้านการตั้งร้านสะดวกซื้อ เพื่อป้องกันไม่ให้มีการนำสินค้าที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะรอม) เข้ามาจำหน่าย) ส่วนชุมชนที่เป็นพหุวัฒนธรรมครบครันและคณะกรรมการมัสยิดจะให้คำสั่งสอน แนะนำให้สมาชิกในชุมชนเลือกซื้อสินค้าที่ถูกต้องตามหลักศาสนา (ฮะลาล)

1.2 การยืม การค้ำประกัน

อิหม่ามได้อธิบายหลักเกณฑ์ของการยืม การค้ำประกันในชุมชนมุสลิมตามหลักอิสลามคือ คนยากจนต้องยอมรับสภาพของความยากจนและวอนขอต่ออัลลอฮ์ ส่วนคนร่ำรวยจะต้องแบ่งปันให้กับคนยากจน สังคมมุสลิมจึงสามารถอยู่ร่วมกันได้ ในชุมชนมุสลิม การยืมสามารถทำได้โดยมีพยานรับทราบ และไม่จำเป็นต้องทำเอกสารยกเว้นกรณีการกู้ยืมและการค้ำประกันที่มีมูลค่าสูง กฎหมายอิสลามกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าการกู้ยืมจะต้องมีการชำระเงินคืนตามระยะเวลาที่ตกลงและห้ามมีการคิดดอกเบี้ยอย่างเด็ดขาด การคิดดอกเบี้ยจะเป็นบาปสำหรับเจ้าของเงินกู้และผู้ที่ถูกเงินโดยอิหม่ามแต่ละท่านอธิบายประเด็นสำคัญการยืมการค้ำประกัน ดังนี้

“สัญญาการยืมการค้ำประกันในชุมชนไม่มีรูปแบบเพียงแต่ให้มีเอกสารและพยานอย่างน้อยสองคน”

“การกู้ยืมภายในชุมชนใช้หลักความเชื่อใจกันไม่มีหลักฐานการกู้ยืม”

“การกู้ยืมที่ผู้กู้ใช้ที่ดินค้ำประกัน เมื่อผู้กู้เสียชีวิตอิหม่ามจะประนีประนอมให้ทายาทของผู้กู้ ชำระเงินคืนแก่ผู้ให้กู้”

“มัสยิดมีกองทุนเงินกู้ให้กับผู้มีฐานะยากจน โดยมีคณะกรรมการมัสยิดเป็นผู้พิจารณาความจำเป็นในการกู้เงิน เช่น การลงทุนค้าขาย หรือค่าใช้จ่ายในการศึกษาโดยการกู้ยืมเงิน จะไม่มีการทำสัญญา หรือการกำหนดอัตราดอกเบี้ย ส่วนผู้ที่กู้เงินแล้วไม่ชำระคืนจะถือว่ามีผิดต่ออัลลอฮ์เพราะการโกงเงินมัสยิดเสมือนว่าโกงเงินอัลลอฮ์จะต้องชดใช้บาป”

“การกู้ยืมเงินจะไม่คิดดอกเบี้ย เพื่อไม่ให้ผู้ให้กู้ถูกกล่าวว่าเป็นเจ้าหนี้”

“การกู้ยืมเงินจะไม่ทำเอกสารไม่มีหลักฐานการกู้ หากผู้กู้พร้อมที่จะใช้คืนก็จะนำเงินมาชดใช้เอง โดยผู้ให้กู้ก็จะไม่ทวงเงินผู้กู้”

“การกู้เงินภายในชุมชน เป็นการกู้ยืมเงินเพียงเล็กน้อย แต่หากต้องการใช้เงินจำนวนมากคนในชุมชนจะกู้เงินจากบริษัทเงินกู้ อีหม่ามเพียงตักเตือนว่าการกู้เงินโดยชำระดอกเบี้ยให้กับบริษัทเงินกู้จะเป็นบาป”

“หลักความเชื่อทางศาสนา ผู้ที่ยากจนต้องยอมรับความขัดสน และอ่อนน้อมต่ออัลลอฮ์ ส่วนผู้มีฐานะดีจะต้องช่วยเหลือผู้ที่ยากจนสังคมจึงอยู่ร่วมกันได้”

“หากผู้กู้ไม่ยินยอมชำระเงินแก่ผู้ให้กู้อีหม่ามจะช่วยเจรจาให้โดยกำหนดวันชำระเงินคืนให้ชัดเจน หากไม่ชำระเงินจะเป็นบาป”

“การกู้เงินจากธนาคารโดยยินยอม เสียดอกเบี้ย แม้รู้ว่าเป็นบาป”

ในทุกชุมชนมีการกู้ยืมกันโดยไม่มีการคิดดอกเบี้ย บางกรณีที่ผู้กู้เอาเงินมาชำระคืนในมูลค่าที่สูงกว่ามูลค่าของเงินกู้เพื่อตอบแทนเจ้าของเงินกู้ในลักษณะของ “สินน้ำใจ” โดยเจ้าของเงินกู้จะไม่กำหนดหรือเรียกร้องเงินจำนวนนี้ถือว่าเป็นสิทธิของผู้ที่กู้ว่าจะตอบแทนเจ้าของเงินกู้ในอัตราเท่าใด แต่บางชุมชนมีข้อกำหนดอย่างชัดเจนว่าห้ามชำระเงินขาดหรือเกินกว่าจำนวนเงินที่กู้ เพราะเงินที่ขาดไปถือว่าผู้กู้ชำระเงินไม่ครบตามสัญญาเป็นบาปของผู้กู้ และเงินส่วนที่เกินถือว่าเป็นดอกเบี้ยเป็นบาปทั้งเจ้าของเงินกู้ และผู้กู้เงิน รวมทั้งการกู้ยืมเงินจากธนาคารทั่วไป การซื้อสินค้าเงินผ่อนที่มีการระบุดอกเบี้ยก็ถือว่าเป็นบาป สำหรับมุสลิม แต่หากจำเป็นก็ต้องยอมรับบาปนั้น

“เมื่อมีการชำระเงินกู้ผู้กู้เอาเงินมาชำระคืนมากกว่าจำนวนเงินที่กู้ไปในลักษณะของสินน้ำใจ ตามที่ผู้กู้จะมอบให้แต่ผู้ให้กู้จะไม่เรียกร้อง หรือกำหนดว่าจะต้องชำระเงินคืนมากกว่าเงินต้นเท่าใด เพราะจะถูกกล่าวว่าเป็นดอกเบี้ยซึ่งจะเป็นบาปทั้งผู้กู้และผู้ให้กู้”

“การกู้ยืมในชุมชนจะไม่มีการชำระเงินคืนสูงกว่าจำนวนเงินที่กู้ไปเพราะจะถือว่าเงินส่วนเกินคือดอกเบี้ยจะเป็นบาปทั้งสองฝ่าย”

“ในชุมชนสามารถชำระเงินคืนสูงกว่าเงินต้น ตามความพึงพอใจของผู้กู้ ซึ่งผู้ให้กู้สามารถพิจารณาว่าจะรับเงินส่วนที่เพิ่มหรือไม่ เช่น ถ้าผู้กู้ยืมเงินไปค้าขายแล้วได้กำไรก็จะรับแต่ถ้าเห็นว่าผู้กู้มีฐานะยากจนก็อาจคืนเงินส่วนที่เพิ่มให้กับผู้กู้ก็ได้”

จากการสัมภาษณ์ยังพบว่า บางชุมชนมีกองทุนเพื่อการสงเคราะห์แบบให้เปล่า สำหรับผู้มีฐานะยากจน กู้เงินเพื่อใช้จ่ายค่าอาหาร หรือการลงทุนทำการค้าขาย โดยเงินในกองทุน นำมาจากผู้ที่มีฐานะหรือผู้ที่มีเงินเก็บ ซึ่งไม่อาจนำเงินเก็บไปฝากธนาคารทั่วไป เนื่องจากการฝากเงิน กับธนาคารจะได้รับดอกเบี้ยตอบแทน ซึ่งการได้รับดอกเบี้ยถือว่าเป็นบาป แต่หากเก็บเงินสดไว้ใน บ้านเรือนอาจมีความเสี่ยงต่อการถูกโจรกรรม จึงนำเงินส่วนที่เหลือเข้ามาฝากไว้กับกองทุนเพื่อให้ผู้มี ฐานะยากจน กู้ไปใช้ประโยชน์ ซึ่งผลตอบแทนที่เจ้าของเงินได้รับคือ การทำบุญแก่ผู้ยากไร้ กองทุน ดังกล่าวมีคณะกรรมการพิจารณาอัตราการกู้ตามความจำเป็น และความสามารถสำหรับการชำระเงิน คืนของผู้ที่มาขอกู้เงิน ซึ่งผู้ที่กู้เงินอาจชำระเงินคืนในอัตราที่สูงกว่าเงินต้นตามความสามารถ คณะกรรมการกองทุนจะนำเงินส่วนเกินนี้ไปสงเคราะห์ช่วยเหลือแบบให้เปล่าแก่ผู้ยากไร้ในชุมชน ต่อไป ผลประโยชน์ทั้งหลายคือการได้บุญที่ได้ร่วมกันช่วยเหลือผู้ยากไร้ ส่วนการคดโกงเงินที่กู้ การไม่ ชำระเงินกู้ได้ตรงตามกำหนดเวลา ถือว่าเป็นบาปที่ผู้ที่กู้จะต้องหาคำตอบเพื่อตอบกับอัลลอฮ์เพื่อ การตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) ต่อไป

“ชุมชนมีกองทุนกู้ยืมเพื่อการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ และการกู้ยืมเงินโดย คณะกรรมการมีสยิดเจรจากับผู้ที่มีฐานะในชุมชนให้นำเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายมาเก็บไว้ที่กองทุน ซึ่งสามารถถอนคืนได้หากมีเหตุจำเป็น เนื่องจากหากเก็บเงินไว้ในบ้านอาจเกิดการสูญหาย แต่หาก นำไปฝากธนาคารก็จะได้ดอกเบี้ยจากธนาคารจะเป็นบาป การนำเงินไปฝากไว้ในกองทุนโดยไม่ได้ รับดอกเบี้ยจะเป็นการสร้างบุญที่ได้ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ส่วนผู้ที่นำเงินไปลงทุนเกิดผลกำไรก็จะนำเงิน ต้นชำระคืนกองทุนโดยแบ่งผลกำไรสมทบเข้ากองทุนเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ การคดโกงเงินกู้ ชำระเงินไม่ครบหรือชำระไม่ตรงเวลาจะถือเป็นบาปที่ต้องเจรจากับอัลลอฮ์เอง”

นอกจากการตั้งกองทุนเงินกู้แล้ว ยังพบว่าบางชุมชนมีการตั้งวงแชร์แบบไม่มี การกำหนดดอกเบี้ยและการชำระดอกเบี้ย เป็นการออมเงินและช่วยเหลือกันในแต่ละเดือนสมาชิกใน วงแชร์จะร่วมกันพิจารณาถึงความจำเป็นในการใช้เงินของสมาชิกหมุนเวียนกันไปในแต่ละเดือนจน ครบวง

“ในชุมชนมีการตั้งวงแชร์โดยสมาชิกในวงแชร์จะเรียกเก็บเงินกันทุกเดือนเพื่อ แบ่งปันสมาชิกในกลุ่มให้มีเงินก่อนใช้ตามความจำเป็นในแต่ละช่วงเวลาโดยการตั้งวงแชร์ เหมือนกับ การออมเงินแบ่งให้สมาชิกได้ใช้เงิน ซึ่งจะไม่มี การคิดดอกเบี้ยจากการเล่นแชร์ สมาชิกในวงแชร์ก็ อาศัยอยู่ในชุมชนจึงไม่มีการคดโกงกัน”

การประนีประนอมข้อพิพาทด้านการกู้ยืม โดยอิหม่ามจะเรียกผู้กู้เงินมาเจรจาสถิติ เหตุผล ความจำเป็นพร้อมกำหนดวันที่จะชำระคืนเงินต้นให้กับผู้ให้กู้ใหม่ตามความสามารถของผู้กู้ หากผู้กู้ชำระเงินคืนไม่ครบหรือผิดนัดการชำระเงินจะถือเป็นบาป ส่วนการค้าประกันพบว่า การทำ สัญญาเงินกู้โดยการนำที่ดินค้ำประกันเมื่อผู้ทำสัญญาเสียชีวิตลงอิหม่ามจะช่วยเจรจากับผู้รับมรดก ให้ร่วมกันชำระเงินคืนกับเจ้าของเงินกู้ก่อน เพื่อไม่ให้เป็นบาปแก่ผู้เสียชีวิต

การกู้ยืมเงินตามหลักอิสลามจะไม่มี การคิดดอกเบี้ย เพราะตามหลักอิสลามการคิดดอกเบี้ยจะเป็นบาปทั้งผู้กู้และผู้ให้กู้ แต่การไม่ชำระเงินกู้จะเป็นบาปที่ผู้คดโกงจะต้องรับการตัดสินใจในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการยืม การค้าประกัน ว่าหลักการสำคัญของการกู้ยืมคือความเชื่อใจของเจ้าของเงินกู้และผู้กู้เงิน สิ่งต้องห้ามในการกู้คือการคิดดอกเบี้ยไม่ว่าจะเป็นการให้หรือการรับดอกเบี้ย การกู้ยืมจากสถาบันการเงินหรือการซื้อสินค้าเงินผ่อนโดยยินยอมชำระดอกเบี้ยถือว่าเป็นบาป อิสลามสอนให้มีวิถีชีวิตแบบพอเพียงก่อนที่จะกู้เงินจะต้องหาทางออกทางอื่นให้ถึงที่สุด พิจารณาความจำเป็นในการกู้เงินก่อนจึงกู้เงิน สำหรับการชำระคืนเงินต้น ผู้ที่กู้ อาจชำระเงินสูงกว่าเงินต้น เพื่อตอบแทนเจ้าของเงินกู้ ทั้งนี้ เจ้าของเงินกู้จะต้องไม่เรียกร้องผลตอบแทนหรือกำหนดอัตราผลตอบแทนนั้น นอกจากนี้เจ้าของเงินกู้ อาจพิจารณาถึงความจำเป็น เหตุผลในการกู้เงิน ฐานะของผู้กู้ ซึ่งอาจปฏิเสธ หรือไม่ยินยอมรับผลตอบแทนเต็มจำนวนได้ ในกรณีที่เห็นว่าผู้กู้มีฐานะยากจน นำเงินที่กู้ไปใช้จ่ายเพื่อการยังชีพหรือกรณีผู้กู้ นำเงินไปลงทุนค้าขายได้กำไรก็สามารถแบ่งผลกำไรให้กับเจ้าของเงินได้ อิหม่ามจึงมีบทบาทในการประนีประนอมข้อพิพาทในกรณีมีการกู้เงินในชุมชนแล้วพิจารณาว่าผู้กู้เงินมีปัญหาสิ่งใดที่ไม่สามารถชำระเงินคืนตามกำหนดเวลา เพื่อเจรจาต่อรองให้ชำระเงินตามเวลาไม่ให้ผู้กู้เงินมีบาป

ผู้ที่มีฐานะยากจนจึงต้องยอมรับฐานะของตัวเอง อยู่อย่างพอเพียงพร้อมอ่อนน้อม จากอัลลอฮ์การกู้ยืมจึงเป็นวิธีการสุดท้ายในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของตนการกู้ยืมจะไม่มี การกำหนดดอกเบี้ยเพราะจะเป็นบาป ทั้งผู้ให้และผู้รับ อาจมีการส่งมอบเงินต้นคืนในลักษณะของสินน้ำใจ ในจำนวนที่ผู้กู้ยินดีแต่ผู้ให้จะไม่เรียกร้องสินน้ำใจนั้นการคิดดอกเบี้ยและการผิดสัญญาการกู้จะเป็นบาป

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังกล่าวเสริมว่า การคิดดอกเบี้ยเป็นบาปใหญ่ของอิสลาม เพราะเป็นการเอาเปรียบผู้ที่ยากไร้ และขัดหลักการเท่าเทียมกันของศาสนา โดยผู้ที่มีฐานะดีจะต้องช่วยเหลือผู้ยากไร้ การขูดรีดผู้ยากไร้จึงเป็นบาปที่ต้องรับการลงโทษ นอกจากนี้การกู้ยืมเงินทั้งผู้ให้และผู้ยืมจะต้องไม่มีการกำหนดหรือมีข้อตกลงว่าการคืนเงินจะต้องมีจำนวนเงินมากกว่าจำนวนที่ผู้ยืมมอบให้ไป ทั้งนี้ผู้ยืมสามารถมอบเงินหรือสิ่งของเป็นของกำนัลให้กับผู้ยืม แต่จะต้องไม่มีการส่งมอบของกำนัลพร้อมกันกับการคืนเงินในคราวเดียวกันได้ การมอบของกำนัลนี้อาจทำได้คนละช่วงเวลากับการคืนเงินที่กู้ไป

1.3 มรดก

อิหม่ามได้อธิบายหลักเกณฑ์การจัดการมรดกตามหลักการทางศาสนา ได้ 3 วิธี ดังนี้

1) การจัดทำพินัยกรรมก่อนเจ้าของมรดกจะเสียชีวิตโดยมีการจัดการมรดกที่ทายาทผู้รับมรดกและเจ้าของมรดกได้เจรจาต่อรองกันจนทุกฝ่ายพึงพอใจ

2) ทายาทผู้รับมรดกแบ่งมรดกในสัดส่วนที่เท่าเทียมกันหรือในสัดส่วนที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ

3) การแบ่งมรดกตามกฎหมายอิสลามซึ่งแตกต่างจากกฎหมายของรัฐ เช่น การแบ่งสัดส่วนของมรดกให้บุตรชายได้สองส่วนในขณะที่บุตรหญิงได้หนึ่งส่วน เนื่องจากอิสลามกำหนดว่าฝ่ายหญิงจะต้องมีผู้ปกครองเป็นชายไม่ว่าจะเป็นบิดาสามี พี่ชายหรือน้องชาย ซึ่งผู้ปกครองจะต้องดูแลรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้กับฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจึงควรได้รับมรดกมากกว่าฝ่ายหญิง หรือในกรณีภรรยาทุกคนของเจ้าของมรดกที่ได้เข้าพิธีสมรส (นิกะฮฺ) กับเจ้าของมรดกมีสิทธิ์รับมรดกในสัดส่วนที่เท่ากัน อิหม่ามแต่ละท่านอธิบายประเด็นสำคัญเกี่ยวกับมรดกอิสลาม ดังนี้

“อิหม่ามจะใช้หลักอิสลามในการจัดการมรดก เพราะหากผิดหลักการนี้อิหม่ามจะเป็นบาป”

“การที่ฝ่ายหญิงได้หนึ่งส่วนขณะที่ฝ่ายชายได้สองส่วน เนื่องจากฝ่ายหญิงจะต้องอยู่ในการดูแลของฝ่ายชาย (พี่ชาย, น้องชาย) หากฝ่ายหญิงไม่พอใจจะเป็นบาปผิดกับอัลลอฮ์”

“อิหม่ามจะไม่ตัดสินการแบ่งมรดกเพราะหากคำนวณผิดพลาด อิหม่ามจะเป็นบาป การตัดสินมรดกอิหม่ามจะมอบให้กอฎี (ผู้ตัดสินคดีความ) เป็นผู้ตัดสินมรดก”

“การจัดการมรดกด้วยกฎหมายอิสลาม แต่หากจะแบ่งตามความพึงพอใจของทุกฝ่ายแม้จะไม่ถูกต้องตามหลักอิสลามก็ไม่ถือว่าเป็นบาป”

“เจ้าของมรดกสามารถแบ่งมรดกโดยมีทายาทร่วมเจรจาต่อรองกันก่อนเจ้าของมรดกเสียชีวิตได้”

“การแบ่งมรดกตามกฎหมายอิสลามตามความเชื่อและศรัทธาต่ออัลลอฮ์ มุสลิมไม่ควรนำกฎหมายทางโลกมาอยู่เหนือกว่ากฎหมายของอัลลอฮ์จะเป็นบาป”

“ผู้ที่มีศรัทธาต่ออัลลอฮ์ต้องยอมรับกฎหมายของอัลลอฮ์”

“การแบ่งมรดกต่างจากกฎหมายไทย คือภรรยาทุกคนของผู้เสียชีวิตที่เข้าพิธีสมรส (นิกะฮฺ) จะได้รับส่วนแบ่งมรดกเท่ากัน และลูกชายจะได้เป็น 2 ส่วนของลูกสาว”

“อิหม่ามต้องใช้กฎหมายอิสลามตัดสิน การมีศรัทธาแต่ไม่มีความเชื่อจะเป็นบาป”

ข้อพิพาทการจัดการมรดกส่วนใหญ่จะเกิดจากทายาทของเจ้าของมรดกผู้มีสิทธิในมรดก บางรายต้องการจัดแบ่งมรดกตามกฎหมายของรัฐที่กำหนดให้บุตรทุกคนของผู้เสียชีวิตได้ส่วนแบ่งในมรดกตามอัตราส่วนที่เท่า ๆ กัน ในขณะที่บุตรบางคนอาจเกรงกลัวต่อบาปหากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม

การประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับมรดกจะเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจข้อพิพาทถึงหลักศรัทธาต่ออัลลอฮ์หากมีความศรัทธาแต่ไม่ยอมรับกฎหมายของอัลลอฮ์จะเป็นบาป และอิหม่ามจะต้องใช้หลักการทางศาสนาเข้ามาตัดสินซึ่งกฎหมายอิสลามได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าทายาทของผู้เสียชีวิตมีใครและแต่ละคนจะได้รับส่วนแบ่งจากมรดกตามสัดส่วนเท่าใด การประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับมรดกอิหม่ามจะพูดคุยเฉพาะฝ่ายชายเนื่องจากฝ่ายชายเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์

มากกว่าฝ่ายหญิง เนื่องจากปัญหาการแบ่งมรดกมักมาจากฝ่ายหญิงที่ต้องการรับมรดกในสัดส่วนที่เท่ากับฝ่ายชาย ซึ่งหากนำข้อขัดแย้งไปฟ้องร้องตามกระบวนการทางกฎหมายของรัฐก็จะได้ทรัพย์สินเท่ากัน แต่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินการ หากฝ่ายชายยินยอมอิหม่ามก็จะดำเนินการจัดแบ่งมรดกตามกฎหมายอิสลาม รวมถึงการให้ทายาทจับสลากทรัพย์สินกรณีที่เกิดตกลงกันไม่ได้ เช่น แปลงที่ดิน

“อิหม่ามใช้หลักกฎหมายอิสลามในการประนีประนอมข้อพิพาท แต่หากไม่ยินยอมก็จะให้พี่น้องตกลงกันเองตามความพึงพอใจ ในชุมชนไม่มีคดีฟ้องร้องเรื่องมรดกโดยใช้กฎหมายไทย”

“บางกรณีพี่น้องทั้งฝ่ายชายและหญิงยินยอมรับมรดกในอัตราส่วนเท่า ๆ กันและยังพบว่าหลังจากแบ่งมรดกแล้ว พี่น้องที่มีฐานะดีก็ยังยินยอมแบ่งส่วนมรดกให้กับพี่น้องที่มีฐานะยากจน”

“คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนไม่มีทรัพย์สินมากมายให้ทายาทขัดแย้งเรื่องมรดก”

ผลจากการประนีประนอมข้อพิพาทด้านมรดกทำให้ทายาทของผู้เสียชีวิตได้รับมรดกอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาและยังพบว่า หลังจากการแบ่งมรดกทายาทผู้ที่มีฐานะดี นำทรัพย์สินที่ได้มอบให้ทายาทรายอื่น ที่มีฐานะยากจนกว่าถือว่าเป็นการสร้างบุญอีกต่อหนึ่ง สำหรับกรณีที่ใช้กฎหมายของรัฐ อิหม่ามได้ให้ความเห็นว่า การนำกฎหมายทางโลกมาทำให้เหนือกว่ากฎหมายของอัลลอฮ์จะเป็นบาปติดตัวพวกเขาไปเอง อิหม่ามจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ

“อิหม่ามใช้หลักกฎหมายอิสลามแบ่งมรดกโดยให้ฝ่ายชายรับในอัตราส่วนเป็นสองเท่าของฝ่ายหญิง เพื่อให้ทุกฝ่ายไม่เป็นบาปจากนั้นจะให้ฝ่ายชายแบ่งทรัพย์สินให้ฝ่ายหญิงเพื่อให้ได้รับมรดกในสัดส่วนที่เท่ากัน ถือว่าฝ่ายชายทำทานให้ฝ่ายหญิง ฝ่ายชายก็จะได้บุญเป็นสองเท่า จากการยอมรับกฎหมายอิสลาม และจากการทำทานให้ฝ่ายหญิง” เคยพบกรณีที่มีฐานะร่ำรวยยกมรดกทั้งหมดให้กับน้องสาวที่มีฐานะยากจนแต่ต้องทำการแบ่งมรดกตามกฎหมายอิสลามก่อนเพื่อไม่ให้เป็นบาป”

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าขั้นตอนแรกของการจัดการมรดกคือความพึงพอใจในส่วแบ่งมรดก ซึ่งหากทายาททุกคนพึงพอใจก็จะมีปัญหา แต่หากจะให้อิหม่ามเป็นผู้ประนีประนอมข้อพิพาท อิหม่ามจะต้องใช้เกณฑ์ตามที่กฎหมายอิสลามกำหนดไว้ ซึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะใช้กฎหมายของรัฐ ในขณะที่จังหวัดในภาคใต้ก็จะใช้กฎหมายอิสลามที่ว่าด้วยการจัดการมรดก โดยมีดาโต๊ะยุติธรรมผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายอิสลาม ร่วมอยู่ในคณะผู้พิพากษา เพื่อให้การตัดสินคดีเกี่ยวกับมรดกในพื้นที่ที่กำหนดถูกต้องทั้งหลักกฎหมายอิสลามและกฎหมายของรัฐ

การจัดการมรดกในกฎหมายอิสลาม แตกต่างจากการจัดการมรดกในกฎหมายของรัฐ เช่น บุตรชายจะได้ส่วนแบ่งมรดกเป็นสองส่วนในขณะที่บุตรสาวได้ส่วนแบ่งมรดกเพียงส่วนเดียว หรือภรรยาทุกคนที่เข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) จะได้รับส่วนแบ่งมรดกเท่ากัน อิหม่ามจะใช้กฎหมายอิสลามในการประนีประนอมข้อพิพาท เรื่องการจัดการมรดกโดยใช้หลักการศรัทธาและความเชื่อและบาปที่จะเกิดกับผู้ที่ขาดศรัทธาและความเชื่อต่ออัลลอฮ์

2. กฎหมายเกี่ยวกับครอบครัว

2.1 การสมรส (นิกะฮ.)

อิหม่ามได้อธิบายเงื่อนไขสำคัญในการสมรส (นิกะฮ.) ตามหลักการอิสลามคือ ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวต้องเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายมีศรัทธาในสิ่งเดียวกัน อีกทั้งอิสลามกำหนดวิธีการดำรงชีวิตในประจำวันอย่างเคร่งครัด จึงจะทำให้คนสองคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข อิหม่ามได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกคู่ครองของฝ่ายชาย โดยจะคัดเลือกหญิงสาวจากความสวย รวย ทร่กุลดี และมีศาสนา ข้อสำคัญคือ ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต้องนับถือศาสนาอิสลามทั้งคู่ การสมรสภายใต้หลักอิสลามจะพิจารณาจากฝ่ายชาย นำเงินสินสอดพอสอดคล้องกับฐานะของตนไปสู่ขอกับบิดา หรือผู้ปกครองของฝ่ายหญิง เพื่อทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) องค์ประกอบสำคัญในพิธีสมรส (นิกะฮ.) ประกอบด้วย

- 1) เจ้าสาวต้องมีผู้ปกครอง (วะลีย์)
- 2) มีพยานอย่างน้อย 2 คนรับรองว่าเจ้าสาวเป็นหญิงโสด หรือเป็นหญิงม่ายที่ได้หย่าขาดจากสามีอย่างถูกต้อง รวมทั้งเป็นอะสลอม คือ ไม่ได้เป็นญาติทางสายเลือดกับเจ้าบ่าวรวมถึงญาติทางเขยสะใภ้ของเจ้าบ่าว
- 3) มีผู้ปกครอง (วะลีย์) ของเจ้าสาวซึ่งจะเป็นผู้ที่กล่าวคำยกเจ้าสาวให้เป็นภรรยาของเจ้าบ่าว และเจ้าบ่าวจะต้องกล่าวรับเจ้าสาวเป็นภรรยา
- 4) มีเจ้าบ่าว และมีเจ้าสาวในพิธี

อิหม่ามมักจะถูกรับเชิญให้เป็นผู้ประกอบพิธีสมรส (นิกะฮ.) เนื่องจากสมาชิกในชุมชนเชื่อมั่นว่าอิหม่ามสามารถประกอบพิธีสมรส (นิกะฮ.) ได้อย่างถูกต้องตามหลักการอิสลามการประกอบพิธีจะเริ่มจากการสอบถามถึงศาสนา หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่นับถือศาสนาอิสลามจะต้องมีการดำเนินการเข้าเป็นอิสลามก่อนสมรส การจัดหาผู้ปกครอง (วะลีย์) ให้กับเจ้าสาวกรณีเจ้าสาวไม่มีบิดา ปู่ ลุงหรือพี่ชาย รวมทั้งญาติของพ่อเจ้าสาวที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง (วะลีย์) กรณีเช่นนี้ อิหม่ามจะรับเป็นผู้ปกครอง (วะลีย์) ให้กับเจ้าสาว ส่วนเจ้าบ่าวหากเป็นอิสลามก็เตรียมตัวเพียงค่าสินสอดเพื่อมอบให้เจ้าสาว โดยอิหม่ามแต่ละท่านอธิบายประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการสมรส (นิกะฮ.) ดังนี้

“ฝ่ายชายจะต้องนับถือศาสนาอิสลาม เช่นเดียวกับฝ่ายหญิง จะไม่มีการจัดพิธีสมรส (นิกะฮ.) ให้กับคนต่างศาสนา”

“มีการสอบถามฝ่ายชายว่ามีความสามารถในการเลี้ยงดูภรรยาหรือไม่ แต่จะไม่ได้ถามว่าฝ่ายชายมีภรรยามาก่อนหรือไม่ ในขณะที่จะสอบถามฝ่ายหญิงว่าเป็นโสดหรือไม่ หากเคยผ่านพิธีสมรส (นิกะฮฺ.) มาก่อนจะต้องหย่าขาดจากสามีแล้ว”

“อิหม่ามมีบทบาทสำคัญในการจัดพิธีสมรส (นิกะฮฺ.) เพราะคนในชุมชนเชื่อว่าอิหม่ามสามารถดำเนินการได้ถูกต้องตามหลักศาสนา”

“ผู้ปกครอง (วะลีย์) ของเจ้าสาว ได้แก่ พ่อของเจ้าสาว หากไม่มีก็ให้ปู่ ลุง อา หรือพี่ชายเป็นผู้ปกครอง (วะลีย์) ได้ตามลำดับอาวุโส หากไม่มีญาติผู้ใหญ่ที่เป็นเพศชาย หรือเจ้าสาวเป็นผู้มาจากต่างศาสนาอิหม่ามจะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง (วะลีย์) ให้เจ้าสาว แม่เจ้าสาวรวมถึงญาติผู้ใหญ่เพศหญิงของเจ้าสาวไม่สามารถเป็นผู้ปกครอง (วะลีย์) ของเจ้าสาวได้”

“ผู้ปกครอง (วะลีย์) ของเจ้าสาวจะเป็นผู้กล่าวคำยินยอมให้เจ้าสาวทำพิธีสมรส (นิกะฮฺ.) ได้”

การสมรสกับผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามเป็นข้อขัดแย้งที่สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1) ฝ่ายชายต้องผ่านการขลิบปลายอวัยวะเพศ (สุนัต) ซึ่งปัจจุบันจะดำเนินการที่สถานพยาบาล (มุสลิมชายจะทำพิธีนี้ตอนเป็นเด็ก)

2) การอบรมสั่งสอนให้เกิดศรัทธาแต่ละมัสยิดจะใช้เวลาและเกณฑ์ประเมินแตกต่างกันไป อาจใช้เวลา 1 – 2 วัน จนถึงหนึ่งปี จึงจะอนุญาตให้จัดพิธีสมรส (นิกะฮฺ.) ขึ้นอยู่กับดุลพินิจและเหตุผลของอิหม่ามแต่ละท่าน ตามระยะเวลาที่ต่างกัน ดังนี้

(1) การใช้เวลายาวนานอาจถึง 1 ปี จนกว่าอิหม่ามหรือผู้ที่อิหม่ามมอบหมายให้สอนหลักศรัทธาและการปฏิบัติ เห็นว่าคนต่างศาสนิก มีความศรัทธาและยอมรับต่ออัลลอฮ์แล้ว จึงจะจัดพิธีสมรส (นิกะฮฺ.) ให้

(2) การใช้เวลาเพียง 1-2 วัน ให้คนต่างศาสนิกรู้วิธีการปฏิบัติเบื้องต้น เช่น การละหมาด แล้วจึงทำพิธีสมรส ส่วนหลักศรัทธาและการปฏิบัติอื่น ๆ มอบให้สมาชิกในครอบครัวมุสลิมอบรมสั่งสอนเอง โดยเหตุผลคือ เมื่ออิหม่ามทราบว่าบุคคลสองคนมีความรักยินดีที่สมรสกัน หากยึดระยะเวลาการสมรส (นิกะฮฺ.) อาจเกิดการผิดประเวณี จะเป็นบาปของผู้ที่ผิดประเวณี และอิหม่ามที่ทราบว่าบุคคลทั้งสองจะต้องทำบาป แต่ไม่จัดการสมรส (นิกะฮฺ.) ให้ถูกต้อง และอิสลามไม่อนุญาตให้ทดลองอยู่ร่วมกันก่อนการสมรส

3) อิหม่ามจะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง (วะลีย์) ให้กับเจ้าสาวที่เป็นบุคคลต่างศาสนิก เนื่องจากพิธีสมรส (นิกะฮฺ.) ผู้ปกครองของเจ้าสาวต้องทำพิธีทางศาสนา เพื่อมอบเจ้าสาวให้อยู่ในการปกครองของเจ้าบ่าว ในขณะที่เจ้าบ่าวเพียงแต่ผ่านการสุนัตและนำเงินสินสอดตามที่ตกลงกับเจ้าสาวไปมอบให้ผู้ปกครองของเจ้าสาว

“หากฝ่ายชายมาจากศาสนาอื่น อิหม่ามจะมอบให้คอเต็บหรือบิหรั้นตรวจสอบ การขลิบปลายอวัยวะเพศ (สุนัต) หากยังไม่ดำเนินการ จะต้องไปดำเนินการที่โรงพยาบาลก่อน จึงจะ ยินยอมจัดพิธีสมรส (นิกะฮ.)

“ฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงที่มาจากต่างศาสนา จะต้องรับการอบรมสั่งสอนจาก อิหม่าม หรือผู้ที่อิหม่ามมอบหมายจนเกิดความศรัทธาอิสลามอย่างแท้จริง สามารถปฏิบัติศาสนกิจ ด้วยความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ บางรายอาจใช้เวลาถึง 1 ปี จึงจะได้รับอนุญาตให้ทำพิธีสมรส การ แต่งงานกับมุสลิมไม่ใช่เพียงแค่กล่าวคำขอเข้าอิสลาม แล้วสามารถแต่งงานได้อย่างง่าย ๆ แต่ต้อง แต่งงานด้วยความศรัทธาในอิสลาม คู่สมรสอยู่กินกันไม่นานรูปร่างหน้าตาก็เปลี่ยนแปลงไปตามวัย แต่ ศรัทธาจะคงอยู่ตลอดไปทำให้ชีวิตครอบครัวมั่นคงตลอดไป”

“อิหม่ามมอบหมายให้กรรมการมัสยิดคนใดคนหนึ่ง อบรมหลักศรัทธาเบื้องต้น และฝึกการปฏิบัติ รู้วิธีการประพาดตัวในมัสยิด รู้หลักการละหมาดเพื่อให้สามารถปฏิบัติตัวกับพี่น้อง มุสลิม อยู่ในสังคมมุสลิมได้ ส่วนการปฏิบัติตัวในบ้านเรือนก็จะมอบให้สมาชิกในครอบครัวช่วยกันอบรม เนื่องจากวิถีชีวิตมุสลิมมีวิธีการปฏิบัติตั้งแต่การตื่นนอน การแปรงฟัน การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร และอื่น ๆ สมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันอบรมสั่งสอนวิธีปฏิบัติให้กับแขกหรือสะใภ้ต่าง ศาสนิกเอง”

“อิหม่ามจะรีบดำเนินการสมรสให้ทันที เมื่อทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายชายมีความพร้อม โดยผ่านการสุนัตและมีเงินสินสอด และกล่าวคำเข้าอิสลามเช่นเดียวกับฝ่ายหญิงเพียงมีพยาน 2 คน รับรองว่า เป็นโสดหรือได้หย่าขาดจากสามีและกล่าวคำเข้าอิสลาม โดยอิหม่ามจะรับเป็นผู้ปกครอง (วะลีย) ให้กับฝ่ายหญิง เหตุผลเนื่องจากเมื่อรับรู้ว่าคุณสองคนรักใคร่ชอบพอกัน การประวิงเวลาสมรส (นิกะฮ.) เพื่อให้อีกฝ่ายเกิดความศรัทธาในอิสลามหรือปฏิบัติเบื้องต้น อาจทำให้คนทั้งคู่ผิดประเวณีกัน ก่อนเข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) ซึ่งจะเป็นบาปเมื่อรับรู้และคาดการณ์ได้ว่าคนสองคนจะทำบาป หากไม่รีบ ดำเนินการอิหม่ามในฐานะผู้รับรู้จะบาปด้วย จึงต้องรีบทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) ตามคำขอ”

ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการสมรส (นิกะฮ.) ที่พบคือ ในบางกรณีฝ่ายชายยัง ไม่มี ความพร้อมในการสมรส จึงทำพิธีหมั้นหมายกับฝ่ายหญิงแต่กลับไม่ได้ทำพิธีสมรส ทำให้ฝ่ายหญิงเสีย โอกาสในการสมรสกับผู้ที่พบว่ามีเหมาะสมมากกว่าในภายหลัง ซึ่งอิหม่ามได้ใช้วิธีการป้องกัน ปัญหาคือข้อพิพาทคือเมื่ออิหม่ามได้รับเชิญในพิธีหมั้นหมายก็จะกล่าวให้ฝ่ายชายทำสัญญากำหนด ระยะเวลาที่จะทำพิธีสมรสให้ชัดเจน หากพ้นระยะเวลาที่กำหนดก็จะถือว่าพิธีการหมั้นหมายเป็นโมฆะ ส่วนข้อพิพาทอีกกรณีที่พบว่า บุคคลต่างศาสนิกที่ต้องการสมรสกับคนในชุมชน แต่ไม่ยินยอมหรือไม่มี เวลาที่จะรับการอบรมสั่งสอนหลักศาสนาแต่กลับให้มุสลิมในพื้นที่อื่นจัดพิธีสมรส (นิกะฮ.) ให้ ในกรณี นี้บางชุมชนมีข้อตกลงร่วมกันคือ จะไม่ยอมรับให้บุคคลนั้นเป็นสัปบุรุษของมัสยิด

“ฝ่ายชายกำลังศึกษาอยู่ต้องการหมั้นหมายฝ่ายหญิงไว้ก่อนไปศึกษาเพื่อไม่ให้ชายอื่นมาสู่ขอฝ่ายหญิง อิสลามอนุญาตให้มีกรรมหมั้นหมายกันก่อนได้ เมื่อคนทั้งคู่มีความพร้อมจึงจะทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) แต่ปรากฏว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาฝ่ายชายกลับไม่ยอมกลับมาทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) ฝ่ายหญิงเสียโอกาสในการทำความรู้จักกับชายอื่น จึงต้องให้ญาติของฝ่ายชายตามตัวกลับมาทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) อิหม่ามจึงนำบทเรียนนี้ไปกำหนดสำหรับพิธีหมั้นครั้งต่อ ๆ ไป โดยให้ฝ่ายชายกำหนดเวลาที่จะทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) ให้ชัดเจน หากพ้นกำหนดแล้วยังไม่มาทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) ก็ให้ฝ่ายหญิงยึดของหมั้น พร้อมให้ออกโอกาสในการสมรส (นิกะฮ.) กับชายอื่นได้”

“บุคคลต่างศาสนาต้องการทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) กับมุสลิมในชุมชนโดยอิหม่ามมอบหมายให้กรรมการมัสยิดอบรมหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติเบื้องต้นก่อนใช้เวลา 3 วัน แต่บุคคลดังกล่าวไม่มีเวลาที่จะอบรม จึงพากันไปให้ผู้อาวุโสที่ชุมชนอื่น จัดพิธีสมรส (นิกะฮ.) ให้ เนื่องจากไม่มีหลักศาสนาที่บังคับให้ผู้ทำหน้าที่จัดการสมรส (ตะเก็บ) ต้องเป็นอิหม่าม เพราะมุสลิมผู้รู้พิธีการคนใดก็ได้สามารถเป็นผู้จัดการสมรส (ตะเก็บ) ได้ แต่ชุมชนมุสลิมจะให้เกียรติอิหม่ามเป็นผู้ทำพิธีต่าง ๆ เนื่องจากเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน และมีความรู้มีประสบการณ์สามารถจัดการพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามหลักศาสนา แต่กรณีดังกล่าวคนในชุมชนก็ไม่ยอมรับให้บุคคลดังกล่าวเป็นสัปบุรุษของมัสยิด”

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตติสาคคีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสมรส (นิกะฮ.) ว่าความสำคัญของการสมรส (นิกะฮ.) จะเป็นการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม เพื่อให้สามีหรือภรรยาทุกคนที่เข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) ได้รับส่วนแบ่งมรดกอย่างถูกต้องและเท่าเทียมกัน และเมื่อมีบุตรซึ่งหากบิดาเป็นคนต่างศาสนาจะถือว่าบุตรเป็นของภรรยาแต่เพียงฝ่ายเดียว บิดาจะไม่มีสิทธิเป็นผู้ปกครองของบุตรและภรรยา (อิสลามกำหนดให้ผู้หญิงต้องมีผู้ปกครอง เช่น บิดา สามี หากทั้งคู่เสียชีวิตก็จะมีผู้ปกครองคือ พี่ชายหรือบุตรชาย) ในทางตรงกันข้ามหากมารดาเป็นคนต่างศาสนา บุตรก็จะอยู่ในปกครองของบิดา รวมทั้งกฎหมายอิสลามจะไม่แบ่งมรดกให้กับคู่สมรสที่ต่างศาสนา นอกจากนี้แล้วการจัดพิธีสมรส (นิกะฮ.) ยังเป็นการป้องกันการผิดประเวณี หากพบว่า ชายหญิงต้องการสมรส (นิกะฮ.) อิหม่ามจะต้องดำเนินการให้ มิเช่นนั้นจะเป็นบาปแก่คนทั้งคู่ รวมถึงอิหม่ามที่รับรู้แต่ไม่จัดการด้วย สำหรับการเข้าอิสลามการปฏิญาณตนก็ถือว่าผู้นั้นเข้าสู่อิสลามแล้ว

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสมรส (นิกะฮ.) ว่า การทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) จะต้องดำเนินการกับผู้ที่มีศรัทธาอิสลามเท่านั้น โดยยกคำกล่าวที่ว่า “อย่าแต่งงานจนกว่าเขาจะศรัทธา” เนื่องจากหากคู่สมรสไม่ศรัทธาอิสลามจะส่งผลต่อการฝึกอบรมเลี้ยงดูบุตร หากบิดาหรือมารดาที่ต่างศาสนาไม่มีศรัทธาต่ออัลลอฮ์ จะไม่สามารถอบรมสั่งสอนบุตรของพวกเขาให้เป็นมุสลิมที่ดีได้ ส่วนระยะเวลาการให้ความเชื่อทางศาสนากับบุคคลต่างศาสนิกอยู่ในดุลยพินิจของอิหม่ามในการพิจารณาว่าจะสามารถจัดพิธีสมรส (นิกะฮ.) ในวันใด

การสมรส (นิกะฮ.) ตามหลักอิสลามมีข้อกำหนดอย่างเคร่งครัดคือ ทั้งฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงจะต้องนับถือศาสนาอิสลาม หากเป็นบุคคลต่างศาสนาก็ต้องรับเงื่อนไขการเข้าเป็น อิสลามซึ่งจะมีการอบรมหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติแตกต่างกันตามเหตุผลของอิหม่ามแต่ละท่าน นอกจากนี้ฝ่ายชายต้องผ่านการขลิบปลายอวัยวะเพศ (สุนัต) ก่อน สำหรับฝ่ายหญิงอิหม่ามจะรับทำ หน้าที่ผู้ปกครอง (วะลีย์) ของฝ่ายหญิงในการทำพิธี อิสลามไม่ยินยอมให้ชายหญิงอยู่ร่วมกันก่อน แต่งงานเพราะถือเป็นบาป และการทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) จะมอบให้อิหม่ามเป็นผู้จัดการแต่งงาน เพื่อให้เกียรติในฐานะผู้นำทางศาสนา และมีความรู้ มีประสบการณ์การทำพิธีที่ถูกต้องตามหลักการ อิสลาม

2.2 การปฏิบัติหน้าที่ของสามีภรรยา

อิหม่ามได้อธิบายหลักเกณฑ์สำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ของสามีภรรยาในชุมชน มุสลิมคือ สามีจะรับผิดชอบงานนอกบ้าน โดยการประกอบอาชีพเพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัว ส่วนภรรยามี หน้าที่ดูแลภายในบ้าน การเลี้ยงดูบุตร สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว ภรรยาต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามสิ่ง ที่สามีสั่งโดยอิหม่ามแต่ละท่านอธิบายถึงการปฏิบัติหน้าที่สามีภรรยาในประเด็นสำคัญ ดังนี้

“สามีทำหน้าที่ทุกอย่างนอกบ้าน การประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวส่วน ภรรยาจะดูแลงานทุกอย่างในบ้าน แต่ในยุคปัจจุบันภรรยาก็ต้องช่วยสามีทำงาน”

“หากสามีเงินไม่เพียงพอ เมื่อเยี่ยมเงินภรรยาแล้วจะต้องขอใช้คืน มิเช่นนั้นจะเป็น บาปในขณะที่หากค่าใช้จ่ายในครอบครัวไม่เพียงพอภรรยาจะต้องขอจากสามีหรือหยิบเงินของสามี ไปเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวโดยไม่ได้รับอนุญาตจะไม่ถือเป็นบาป”

“สามีเป็นผู้นำครอบครัว ภรรยาจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามสามี”

“สามีต้องประกอบอาชีพหาเงินเลี้ยงดูภรรยา”

“อิสลามกำหนดให้สามีหรือฝ่ายชายเป็นผู้นำครอบครัว หากบิดาเสียชีวิต ลูกชาย คนโตก็จะต้องเป็นผู้นำครอบครัว”

“สามีมีหน้าที่ดูแลภรรยา และภรรยาต้องเชื่อฟังสามี ภรรยามีหน้าที่ดูแลบ้านเรือน ให้สะอาดเรียบร้อย”

“การไม่ปฏิบัติหน้าที่สามีภรรยาตามหลักการอิสลามจะเป็นบาป”

ข้อพิพาทเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของสามีภรรยา พบได้จากสามีละเลยไม่ยอม ทำงานหรือทำงานเพียงเล็กน้อย ไม่สามารถหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวได้อย่างเพียงพอ อิหม่ามจึง ต้องเรียกมาว่ากล่าวตักเตือนให้ปรับพฤติกรรมใหม่ ส่วนอีกรณิพบว่า ภรรยาเป็นชาวอาหรับที่เคร่งครัด ตามวัฒนธรรมที่ผู้หญิงจะไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน ขณะที่สามีป่วยด้วยโรคประจำตัวไม่สามารถ ออกไปทำงานได้ ทำให้คนในชุมชนต้องบริจาคเงินให้ความช่วยเหลือกับครอบครัวนี้

“สามีประกอบอาชีพรับจ้าง พอได้เงินก็จะหยุดทำงานจนเงินหมดก็จะออก รับจ้างใหม่ ทำให้มีเงินไม่พอต่อการใช้จ่ายในบ้าน อิหม่ามก็จะคอยตักเตือนว่าการประกอบอาชีพมี รายได้ไม่เพียงพอครอบครัวขัดสนจะเป็นบาป”

“สามีไม่เอาใจใส่ไม่ดูแลภรรยาจะเป็นบาป อิหม่ามจะตักเตือนให้ปรับพฤติกรรม”

“เรื่องในครอบครัว ปัญหาในครอบครัวอิหม่ามจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว”

“ภรรยาเป็นชาวตะวันออกกลางยึดถือหลักอิสลามที่ไม่ให้ภรรยาออกไปทำงานนอกบ้าน จนเกือบเป็นตัวอย่งให้ผู้หญิงในชุมชนจะไม่ยอมทำงานนอกบ้านภายหลังสามีป่วย ไม่สามารถทำงานได้ ภรรยาก็ไม่ยอมออกไปทำงานเพราะจะเป็นบาป คนในชุมชนต้องคอยช่วยเหลือครอบครัวนี้”

“สามีติดยาเสพติดไม่ยอมทำงาน ญาติทางสามีต้องช่วยเหลือครอบครัว”

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมในการปฏิบัติหน้าที่ของสามีภรรยา ว่ากฎหมายอิสลามกำหนดให้สตรีต้องมีผู้ปกครอง เมื่อพ้นจากบิดาแล้ว สามีต้องออกไปนอกบ้านทำงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว จัดหาสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวันและเงินเพื่อให้ภรรยาใช้จ่ายใช้สอย อิสลามจึงกำหนดให้ฝ่ายชายเป็นใหญ่ในครอบครัว ฝ่ายหญิงมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย การเลี้ยงดูบุตร ซึ่งการละเลยต่อหน้าที่ กฎหมายอิสลามถือว่าเป็นบาป

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของสามีภรรยาว่า สามีต้องเป็นผู้รับผิดชอบการทำงานเพื่อหาเงินเลี้ยงดูครอบครัว ส่วนภรรยาจะเป็นผู้เก็บเงิน เพื่อการใช้จ่ายภายในครัวเรือน ซึ่งหากภรรยาต้องการจ่ายเงินเพื่อการอื่นก็ต้องขออนุญาตจากสามีก่อน และในสภาพปัจจุบันภรรยาสามารถทำงานนอกบ้านเพื่อหาเงินใช้สอยภายในครัวเรือนได้ แต่จะต้องได้รับอนุญาตจากสามีและงานที่ทำจะต้องเป็นงานที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา เช่น ธุรกิจที่เกี่ยวกับดอกเบี้ย ธุรกิจที่เกี่ยวกับสุรา รวมทั้งธุรกิจที่ขัดต่อกฎหมายของรัฐ

การปฏิบัติหน้าที่สามีภรรยา ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายอิสลามว่า สามีมีหน้าที่หาทรัพย์สินเพื่อดูแลเลี้ยงดูภรรยาและครอบครัวในขณะที่ภรรยามีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนให้เรียบร้อย แต่ในสภาพปัจจุบันภรรยาก็ต้องช่วยสามีทำงานหารายได้ให้กับครอบครัว กรณีสามีไม่ทำงานเลี้ยงดูครอบครัวอิหม่ามจะตักเตือนให้พยายามหารายได้ให้พอเพียงกับการดูแลครอบครัว มิเช่นนั้นจะเป็นบาป

2.3 การหย่า

อิหม่ามหลักเกณฑ์การขอหย่า ตามหลักการอิสลามโดยผู้มีสิทธิขอหย่าคือ สามี โดยการลั่นวาจาจากภรรยา โดยมีพยานรับรู้อย่างน้อยสองคน ภายในระยะเวลา 3 เดือน หากคู่สามีภรรยากลับมาคืนดีกัน ก็สามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้เช่นเดิม หากเกินระยะเวลาแล้วกลับมาคืนดีกัน จะต้องทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) ใหม่ การหย่าสามารถทำได้ตามลักษณะดังกล่าว 3 ครั้ง จะไม่สามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้อีก จนกว่าภรรยาจะเข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) กับชายอื่น อยู่กินด้วยกันฉันท์สามีภรรยาแล้วหย่ากัน จึงจะสามารถกลับมาเข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) กับสามีคนเดิมได้ ส่วนภรรยาสามารถ

ขอหย่ากับสามี โดยวิธีการ “ซื้อหย่า” ที่ฝ่ายหญิงมอบเงินจำนวนหนึ่งให้สามีเพื่อขอหย่า หรือสามารถดำเนินการขอหย่ากับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด พระนครศรีอยุธยาให้สอบสวนและดำเนินการต่อไป โดยอิหม่ามแต่ละท่านอธิบายประเด็นของการหย่า ดังนี้

“สามีเป็นผู้กล่าวคำหย่าต่อภรรยาโดยการลั่นวาจา จะไม่อนุญาตให้ภรรยาขอหย่าหรือกล่าวคำขอหย่ากับสามี หากภรรยาต้องการหย่ากับสามีก็จะทำการซื้อหย่าโดยการมอบเงินให้กับสามีเพื่อให้สามียินยอมหย่า”

“การหย่า บางครั้งเป็นที่รับรู้กันเองภายในชุมชน จะไม่นำปัญหามาแจ้งกับอิหม่ามตรงข้ามกับการสมรส (นิกะฮ.) ที่ให้อิหม่ามเป็นผู้ดำเนินการ”

“สามีภรรยาขอหย่าแล้วกลับมาคืนดีกับภรรยาได้ 3 ครั้ง หากต้องการกลับมาคืนดีกับภรรยาในครั้งที่ 4 ภรรยาจะต้องเข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) กับชายอื่น แล้วหย่ากับชายคนนั้นก่อนกลับมาอยู่กับสามีคนเดิม เพื่อเป็นการสั่งสอนสามีคนเดิมให้เกิดความเจ็บปวดที่ภรรยาไปอยู่กับชายอื่น”

“การขอหย่ากับภรรยาแต่ละครั้งภายใน 3 เดือน สามีสามารถกลับไปอยู่กับภรรยาได้ โดยไม่ต้องทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) ใหม่ หากพ้นจากนั้นจะต้องทำพิธีใหม่”

“การหย่าต้องมีพยานรับรู้อย่างน้อย 2 คน”

การประนีประนอมข้อพิพาทด้านการหย่าของอิหม่าม ในขั้นต้นอิหม่ามจะไม่ยินยอมให้มีการหย่า เนื่องจากอัลลอฮ์ไม่พึงพอใจกับการหย่า การหย่าเป็นการสั่นคลอนบัลลังก์ของอัลลอฮ์ จนกระทั่งอิหม่ามบางท่านจะไม่รับพิจารณาเกี่ยวกับการหย่าของคนในชุมชนหากมีความประสงค์หย่า เพราะเกรงจะเป็นบาปจะขอให้ไปดำเนินการกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำหรับการประนีประนอมข้อพิพาทด้านการหย่า อิหม่ามจะเรียกคู่กรณีมาพบและแยกกันคุยที่ละฝ่ายเพื่อหาวิธีการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายกลับมาอยู่ร่วมกัน หากไม่สามารถตกลงกันได้ ก็จะไปดำเนินการที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อให้ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ช่วยประนีประนอมต่อไป และยังมีหลายกรณีที่คู่สามีภรรยาทำการหย่าโดยไม่เข้ามาปรึกษาอิหม่ามเป็นการหย่ากันโดยที่คนในชุมชนรับทราบ

“อัลลอฮ์ต้องการให้มุสลิมมีครอบครัวที่เข้มแข็ง และอบอุ่นจึงไม่พึงพอใจกับการหย่า การหย่าเป็นการสั่นคลอนบัลลังก์ของอัลลอฮ์ อิหม่ามจะไม่รับประนีประนอมเกี่ยวกับการหย่าเพราะจะเป็นบาปติดตัวอิหม่าม หากมีความประสงค์หย่าก็ให้ไปดำเนินการที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเอง”

“อิหม่ามเป็นพยานในการหย่าให้ได้ แต่จะไม่ใช่ผู้ประนีประนอมเนื่องจากอัลลอฮ์ไม่ชอบการหย่าร้าง”

“อิหม่ามเป็นพยานในการหย่า สามีสามารถกล่าวคำหย่าภรรยาต่อหน้าอิหม่าม โดยที่ภรรยาไม่ต้องอยู่ในสถานที่นั้นก็ได้ แต่อิหม่ามจะสอบถามถึงสาเหตุแห่งการหย่า และประนีประนอม เพื่อไม่ให้เกิดการหย่า”

“อิหม่ามจะประนีประนอมเพื่อไม่ให้หย่ากันก่อน แต่จะให้โอกาสฝ่ายสามีทำการหย่าได้ 3 ครั้ง ส่วนมากในชุมชนจะหย่ากันเพียง 1-2 ครั้ง ก็กลับมาอยู่ร่วมกันอย่างปกติ”

“อิหม่ามจะส่งคู่อภิเษกไปให้เจรจากับ ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี)”

“ตามหลักการทางศาสนา อิหม่ามจะไม่ยินยอมให้มีการหย่า จะทำการประนีประนอม โดยให้ทั้งคู่แยกกันอยู่ระยะหนึ่งก่อน แล้วจึงกลับมาคุยกันใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะกลับมาอยู่ร่วมกันได้ดี”

“อิหม่ามจะช่วยเหลือภรรยาที่ต้องการหย่าดำเนินการให้ แต่ต้องสอบถามสาเหตุของการหย่าเท่าที่พบจะเป็นกรณีสามีไม่เลี้ยงดู สามีเมาสุรา และสามีทำร้ายร่างกาย”

“อิหม่ามจะทำการไต่สวนข้อบกพร่องของทั้งสองฝ่าย ตามข้อเท็จจริงซึ่งหากพบว่าสมเหตุสมผลก็จะดำเนินการหย่าให้”

“พบกรณีภรรยาขอซื้อหย่ากับสามี แต่สามีไม่ยินยอม อิหม่ามส่งเรื่องไปที่ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี)”

“สามีทิ้งภรรยากลับบ้านต่างจังหวัดไม่ติดต่อไม่เลี้ยงดูภรรยา อิหม่ามทำหนังสือส่งไปที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อตามตัวสามี โดยผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) จะโทรศัพท์หรือส่งเอกสารตามหมายเลขโทรศัพท์หรือที่อยู่ภรรยาแจ้ง ทำการนัดหมายให้สามีเข้าพบที่สำนักงานฯ หากสามีไม่มาตามนัดหมายก็จะแจ้งอีกจนครบ 3 ครั้ง ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) จะดำเนินการหย่าตามหลักศาสนา พร้อมทำหนังสือรับรองการหย่าเพื่อให้ภรรยาดำเนินการตามกฎหมาย”

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมกรณีที่มีข้อพิพาทการหย่าโดย ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) จะสอบถามถึงสาเหตุและพยายามประนีประนอมให้เกรงกลัวจากบาปของการหย่า ซึ่งหากไม่สามารถประนีประนอมได้ ก็จะจัดทำเอกสารรับรองการหย่าต่อไป และยังพบกรณีที่ภรรยาเข้ามาดำเนินการขอหย่าด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น สามีติดยาเสพติดไม่ปฏิบัติหน้าที่ของสามีในการทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว หรือกรณีสามีทอดทิ้ง กลับภูมิลำเนาเดิมไม่ติดต่อกลับมา กรณีเช่นนี้ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) จะให้สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดติดต่อสามีตามที่อยู่หรือหมายเลขโทรศัพท์ที่ภรรยาแจ้ง ให้สามีเข้ามาชี้แจงกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในวันและเวลาที่กำหนด หากแจ้งไปแล้วสามีไม่เข้ามาตามนัด 3 ครั้ง สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะจัดทำเอกสารให้หย่ากันตามหลักศาสนาต่อไป ซึ่งฝ่ายภรรยาสามารถนำเอกสารไปดำเนินการฟ้องร้องตามกฎหมายของรัฐได้ต่อไป

การหย่าถือเป็นการขัดประสงค์ของอัลลอฮ์ที่ต้องการให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง อิหม่ามจะพยายามประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับการหย่า โดยใช้เหตุผลเกี่ยวกับบาปที่เกิดจากการหย่า รวมทั้งการไม่รับการประนีประนอมข้อพิพาทจากการหย่า โดยจะดำเนินการส่งต่อให้ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งการดำเนินการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะเป็นการหย่าตามกฎหมายอิสลาม แต่คู่กรณีสามารถนำเอกสารรับรองจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นหลักฐานในการดำเนินการตามกฎหมายของรัฐต่อไป

3. กฎหมายอาญา

3.1 การลักทรัพย์

อิหม่ามได้อธิบายถึงการลักทรัพย์ตามหลักการทางศาสนา ถือว่าเป็นบาป กฎหมายอิสลามมีบทลงโทษที่รุนแรงในขณะมีชีวิต เช่น การตัดมือ ตัดเท้า โดยไม่ต้องรอรับการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮฺ) แต่การลงโทษในลักษณะนี้ ไม่สามารถนำมาบังคับใช้ในประเทศไทย โดยอิหม่ามแต่ละท่านอธิบายประเด็นของการลักทรัพย์ ดังนี้

“อัลลอฮ์ต้องการให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จึงกำหนดการลงโทษด้านการลักขโมยเป็นความผิดที่ผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษอย่างรุนแรงทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และเป็นบาปใหญ่ที่จะต้องชดใช้ในวันสิ้นโลก (กียามะฮฺ)”

“ชุมชนมุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ช่วยกันสอดส่องดูแลคนแปลกหน้าที่เข้ามาในชุมชน จึงไม่ประสบปัญหาการลักขโมยกันภายในชุมชน”

จากการสัมภาษณ์อิหม่าม พบว่า ในชุมชนมุสลิมพบการลักทรัพย์น้อยมาก บางชุมชนไม่พบการลักทรัพย์ ส่วนกรณีที่พบการลักทรัพย์ด้วยความคึกคะนองของเยาวชน หรือได้รับแจ้งจากเจ้าทุกข์ที่ไม่ต้องการเอาความกับเยาวชน อิหม่ามจะเรียกเยาวชนมาตักเตือนให้เปลี่ยนพฤติกรรม รวมถึงการอบรมสั่งสอนเยาวชนด้วยหอกระจายข่าวของมัสยิดทุกวันศุกร์ แต่หากเป็นกรณีการลักทรัพย์ของผู้ใหญ่หรือการลักทรัพย์ที่มีมูลค่าสูง เจ้าทรัพย์จะแจ้งความให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดี

“หากพบกรณีลักทรัพย์ในชุมชนจะมอบให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดี”

“กรณีการทำผิดเล็กน้อยอิหม่ามจะตักเตือนชี้ให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัวต่อบาปจากการลักทรัพย์ แต่หากการลักทรัพย์เป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงจะมอบให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการ”

“อิหม่ามจะอบรมเยาวชนกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดที่มีมัสยิดในทุกวันศุกร์ รวมถึงการอบรมผ่านเสียงตามสายของมัสยิดทุก ๆ วัน”

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การลักทรัพย์ในชุมชนมุสลิมควรปล่อยให้เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมาย

ชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยสนิทสนมกันจึงไม่พบปัญหาการลักทรัพย์ภายในชุมชน หากมีก็จะเป็นเยาวชนกระทำผิดด้วยความคึกคะนองอิหฺมา่มจะคอยตักเตือนรวมทั้งอบรมสั่งสอนกลุ่มเยาวชนให้เกรงกลัวต่อบาป หากการกระทำผิดโดยผู้ใหญ่หรือการลักทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงเจ้าทรัพย์ก็จะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีตามกฎหมายของรัฐ

3.2 การผิดประเวณี

อิหฺมา่มได้อธิบายถึงลักษณะของการผิดประเวณีว่า การผิดประเวณีคือการร่วมประเวณีกับหญิงหรือชายอื่นที่ใช่คู่สามี, ภรรยาของตนที่ผ่านพิธีสมรส (นิกะฮ.) เป็นพฤติกรรมส่วนบุคคลซึ่งในกฎหมายอิสลามกำหนดว่า การกำหนดโทษผู้ผิดประเวณีจะต้องมีพยานรู้เห็นอย่างน้อย 2 คน จึง ไม่มีข้อขัดแย้ง ยกเว้นกรณีเยาวชนชายหญิงในชุมชน ซึ่งมีข้อห้ามไม่ให้ชายหญิงที่ไม่ใช่คู่สมรสเดินทางร่วมกันตามลำพัง หากพบอิหฺมา่มก็จะตักเตือนเพราะเป็นบาปทั้งผู้ประพฤติผิดและอิหฺมา่มที่รับรู้แล้ว แต่ไม่ตักเตือน โดยอิหฺมา่มแต่ละท่านได้อธิบายลักษณะความผิดกฎหมายอิสลามด้านการผิดประเวณีในแต่ละประเด็น ดังนี้

“ไม่พบลักษณะการคบชู้ในชุมชน เนื่องจากชุมชนมีความใกล้ชิดช่วยเหลือดูแลกันอีกทั้งการผิดประเวณีเป็นบาปใหญ่ที่อัลลอฮ์ไม่ชอบอย่างยิ่ง”

“เป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างคนสองคน การกระทำที่ไม่มีผู้รู้เห็นและเป็นบาปที่พวกเขาจะต้องรับหรือหาเหตุผลแสดงต่ออัลลอฮ์เพื่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)”

“ในชุมชนมีข้อกำหนดไม่ยินยอมให้สตรีในชุมชนเดินทางออกนอกชุมชนโดยลำพังโดยไม่มีผู้ปกครอง (มะหะรอหม) ได้แก่ พ่อ, พี่ชายหรือญาติฝ่ายชายที่กฎหมายอิสลามไม่อนุญาตให้แต่งงานด้วยได้ (เช่น ลูกชายของลุง, อา) ร่วมเดินทางไปด้วย”

“ภายในชุมชนห้ามวัยรุ่นชายหญิงเดินทางร่วมกันตามลำพัง”

ข้อพิพาทเกี่ยวกับการผิดประเวณีในชุมชนมุสลิม จึงเป็นกรณีการเดินทางร่วมกันตามลำพังของเยาวชน ซึ่งในบางชุมชนจะไม่อนุญาตให้เยาวชนชายหญิงเดินทางร่วมกันตามลำพัง โดยเฉพาะหญิงโสดจะต้องมีผู้ปกครอง เช่น พ่อ พี่ชาย หรือญาติที่เป็นชายไปด้วย

การประนีประนอมข้อพิพาทด้านการผิดประเวณี อิหฺมา่มจะเชิญผู้ปกครองของทั้งสองฝ่ายมาพูดคุยให้ทราบถึงข้อห้ามทางศาสนา รวมทั้ง การเชิญนักวิชาการทางศาสนามาบรรยายให้กับเยาวชนถึงหลักศาสนาในหัวข้อต่าง ๆ ที่มีสยิดในทุกวันศุกร์และวันสำคัญทางศาสนา เพื่อให้ทุกคนทราบถึงบาปที่ต้องไปเจรจากับอัลลอฮ์เพื่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)

“อิหฺมา่มจะเชิญนักวิชาการทางศาสนามาบรรยายให้เยาวชนทราบถึงข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ ของมุสลิมที่มีสยิดในทุกวันศุกร์”

“หากเป็นหนุ่มสาวที่ไม่ได้แต่งงานกันใกล้ชิดกันไปไหนด้วยกันตามลำพัง จนมีผู้พบเห็นหลายครั้ง อิหฺมา่มจะเรียกผู้ปกครองของทั้งคู่มาเจรจาเพื่อจัดทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) แต่หากเป็นผู้ที่มีครอบครัวแล้วไปไหนกับเพศตรงข้ามตามลำพัง ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่ผู้ประพฤติผิดต้องหาคำตอบกับอัลลอฮ์เพื่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)

“การผิดประเวณีเป็นเรื่องส่วนตัวที่ผู้ทำผิดต้องไปเจรจากับอัลลอฮ์เอง”

“การผิดประเวณีเป็นเรื่องที่แอบทำกันสองคนแต่หากมีผู้แจ้งให้ทราบ อิหม่ามก็จะตักเตือนให้เลิกกระทำเพราะจะเป็นบาป หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ประพฤติดังบาปก็จะตกกับผู้เป็นพยานเท็จ แต่ถ้าอิหม่ามทราบเรื่องแล้วไม่ดำเนินการบาปจะตกอยู่กับอิหม่ามเอง”

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า สังคมในยุคปัจจุบันการละเมิดกฎหมายอิสลามด้านการผิดประเวณีด้วยการคบชู้ จะไม่มีพยานรู้เห็น รวมทั้งการเดินทางโดยลำพังของเยาวชนชายหญิง เป็นบาปที่ผู้กระทำผิดจะต้องหาเหตุผลเพื่อเจรจากับอัลลอฮ์เพื่อตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.) และไม่เคยมีคดีความในลักษณะนี้ถูกส่งมายังผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี)

การผิดประเวณีในกฎหมายอิสลามประกอบด้วยการร่วมประเวณีกับบุคคลที่ไม่ใช่คู่สมรสหรือยังไม่ได้เข้าพิธีสมรส (นิกะฮ.) กัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันตามลำพังของชายหญิงที่ไม่ใช่คู่สมรสหรือญาติพี่น้อง อิหม่ามจะตักเตือนให้ผู้กระทำผิดเกรงกลัวต่อบาป และกรณีบุคคลวัยหนุ่มสาวในชุมชนเดินทางด้วยกันตามลำพังโดยฝ่ายหญิงไม่มีผู้ปกครองร่วมเดินทางด้วย อิหม่ามก็จะตักเตือนรวมถึงการอบรมสั่งสอน เยาวชนในวันศุกร์แต่หากกระทำบ่อยครั้งก็จะเรียกผู้ปกครองให้จัดการสมรส (นิกะฮ.) กับบุคคลทั้งสอง

3.3 การดื่มสุรา ยาเสพติด

อิหม่ามได้อธิบายถึงการดื่มสุราว่าเป็นของต้องห้ามตามกฎหมายอิสลาม ส่วนยาเสพติด แม้ว่าจะมียาเสพติดเกิดขึ้นภายหลังศาสนาแต่ยาเสพติด ถูกพิจารณาตามหลักอัลกีياسอันเป็นการนำข้อปัญหาที่ไม่ถูกระบุไว้ในข้อชี้ขาดทางศาสนา เปรียบเทียบกับปัญหาที่เคยเกิดเนื่องจากการดื่มสุรา เป็นสิ่งที่ทำลายสุขภาพ ทำลายครอบครัว การเสพยาเสพติดจึงมีความผิดเทียบเท่ากับ การดื่มสุรา อีกทั้งเป็นการละเมิดกฎหมายของรัฐด้วย โดยอิหม่ามแต่ละท่านได้อธิบายลักษณะความผิดกฎหมายอิสลามด้านสุราและยาเสพติด ดังนี้

“สุราเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เสพมันเมาเป็นสิ่งต้องห้ามบริโภครวม แม้แต่การนำสุรามาดผสมยาเพื่อการรักษาโรคก็เป็นสิ่งต้องห้าม ส่วนยาเสพติดเป็นสิ่งที่เกิดภายหลัง แต่นักวิชาการทางศาสนาอิสลามมีความเห็นพ้องต้องกันว่าการเสพยาเสพติดเป็นบาปเช่นเดียวกับสุรา การเสพคือการนำเอาเข้าสู่ร่างกาย นอกจากทางปาก การฉีด การทาที่ผิวหนัง การสูดดม ก็ถือว่าเป็นการเสพยาเสพติด”

“ไม่มีการจำหน่ายสุราภายในร้านค้าทุกร้านในชุมชนมุสลิม”

“อิสลามเป็นแกนนำของชุมชนต่อต้านการตั้งร้านสะดวกซื้อในชุมชน เนื่องจากเกรงว่าจะไม่สามารถควบคุมการนำสุรา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสินค้าต้องห้ามตามหลักศาสนา (ฮะรอม) มาจำหน่าย”

ข้อพิพาทเกี่ยวกับการดื่มสุราและเสพยาเสพติดในชุมชน พบว่า ในชุมชนมุสลิมทุกแห่งจะไม่มีกรจำหน่ายสุราในร้านค้าของชุมชน แต่พบว่าผู้ดื่มสุรามากจากภายนอกชุมชน หรือนำสุราเข้ามาดื่มในบ้านเรือนของตน แต่จะไม่ส่งเสียงรบกวนเพื่อนบ้านหรือแสดงกิริยาให้เพื่อนบ้านในชุมชนรับรู้ เนื่องจากเกรงคำครหาอันเป็นการลงโทษทางสังคม แก่ผู้ดื่มสุราในชุมชน ส่วนยาเสพติดเป็นสิ่งที่จะต้องห้ามในชุมชน

“ห้ามมุสลิมดื่มสุราภายในชุมชน พบการเสพยาเสพติดในชุมชนแต่อิหม่ามจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาจัดการเอง”

“พบว่ามีกลุ่มเยาวชนดื่มสุราในพื้นที่สาธารณะ อิหม่ามเข้าไปตักเตือนให้เกรงกลัวต่อบาปในการดื่มสุรา ส่วนการดื่มสุราภายในบ้านเรือนโดยไม่เปิดเผยเป็นสิทธิส่วนบุคคล แต่กลุ่มคนพวกนี้ต้องหาคำตอบไปแสดงต่ออัลลอฮ์เพื่อตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮฺ) เอง”

“อาจมีการดื่มสุราภายในเคหะสถาน แต่จะไม่ออกมานอกบ้านหรือส่งเสียงดังให้เพื่อนบ้านรับรู้”

“มีการดื่มสุราจากภายนอกชุมชน กลับเข้ามาในชุมชน แต่จะไม่แสดงอาการมีนเมาให้คนในชุมชนรู้ เพราะเกรงการลงโทษทางสังคม”

“พบคนต่างศาสนาเมาสุราเข้ามาหาคนในชุมชน เจ้าของบ้านต้องรับผิดชอบ”

การประนีประนอมข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการดื่มสุราและเสพยาเสพติด ด้านการดื่มสุราอิหม่ามจะตักเตือนหากพบว่ามีกรดื่มสุราในสถานที่สาธารณะในชุมชน ส่วนยาเสพติดบางชุมชนมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับครอบครัวของผู้เสพยาเสพติด หากครอบครัวของผู้เสพยาเสพติดจัดงานพิธีก็จะไม่อนุญาตให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้จากมัสยิด จะไม่รับเชิญไปร่วมงาน และหากครอบครัวอื่นมีงานก็จะไม่เชิญครอบครัวผู้เสพยาเสพติดเข้าร่วมงาน อิหม่ามบางรายจะไม่เข้าไปจัดการพิธีศพ ผู้ที่เสพยาเสพติดอันเป็นมาตรการทางสังคมเพื่อให้สังคมเกิดข้อคำถามถึงพิธีสำคัญแต่อิหม่ามกลับไม่ไปสวดขอพร (ดูอา) ในพิธีศพ

“อิหม่ามจะตักเตือนผู้เสพยาเสพติด มติของชุมชนจะไม่ไปข้องเกี่ยวกับหรือร่วมงานพิธีของครอบครัวที่มีผู้เสพยาเสพติด อิหม่ามจะไม่ให้ครอบครัวผู้เสพยาเสพติดยืมเครื่องใช้ของมัสยิดในการจัดงานพิธี เช่น ถ้วยชาม โต๊ะ เก้าอี้ รวมถึงอิหม่ามจะไม่รับเชิญเข้าร่วมพิธี ครอบครัวที่จัดงานจะเกิดความอับอาย ที่มีพิธีสำคัญโดยเฉพาะพิธีศพ แต่อิหม่ามของชุมชนไม่มาร่วมงาน”

“ชุมชนเคยมีมาตรการร่วมกันจะไม่ไปช่วยเหลือร่วมงานของครอบครัวผู้เสพยาเสพติด แต่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง เพราะต่างเป็นพี่น้องกันก็ต้องช่วยเหลือกัน”

ในขณะที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อธิบายเพิ่มเติม พบว่า อิหม่ามทำหน้าที่ได้เพียงการอบรมตักเตือนผู้ที่ละเมิดข้อห้ามทางศาสนา ส่วนการทำศพเมื่อมุสลิมสิ้นชีวิต ณ ที่ใดก็สามารถใช้พื้นที่สุสาน (กุโบร) ของมัสยิดที่ใกล้เคียงได้ทุกแห่ง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการใช้พื้นที่ฝังศพ และเป็นสิทธิของอิหม่ามที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมสวดขอพร (ดูอา) ในพิธี

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังกล่าวเสริมเกี่ยวกับการดื่มสุราและเสพยาเสพติดว่า ผู้ที่ดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด อิสลามถือว่าเป็นคนที่ไม่จริงจังต่อศาสนา (ฟาซิก) โดยให้ความหมายว่า อิสลามถือว่าเป็นคนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักศาสนา แต่ยังละเมิดข้อห้าม ถือว่าได้ทำบาปอย่างร้ายแรง ซึ่งคนในชุมชนจะไม่อนุญาตให้เป็นผู้นำละหมาด ผู้นำในการสวดขอพร (ดูอา) และไม่สามารถเป็นพยานตามกฎหมายของอิสลามได้

การดื่มสุราและเสพยาเสพติดเป็นบาปที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายอิสลาม ชุมชนมุสลิมไม่มีการจำหน่ายสุรารายในร้านค้า อาจมีผู้ดื่มสุราจากภายนอกชุมชนหรือดื่มสุรารายในเคหะสถาน ซึ่งอิหม่ามจะเป็นผู้ตักเตือนผู้กระทำผิดดังกล่าว และในบางชุมชนใช้กระบวนการควบคุมทางสังคมโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือร่วมงานพิธีของครอบครัวผู้เสพยาเสพติด

บทที่ 5

แก่นสาระปรากฏการณ์วิทยากับการประนีประนอมข้อพิพาท

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ จากข้อมูลการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม เพื่อระบุแก่นสาระ (Essence) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับบทบาท รูปแบบและวิธีการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลามของอิหม่าม ดังนี้

1. บทบาทของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลาม

อิหม่ามเป็นผู้นำทางศาสนาและเป็นผู้นำชุมชนมุสลิม เนื่องจากอิหม่ามเป็นผู้มีความรู้ด้านหลักศรัทธา และหลักปฏิบัติด้านหลักศรัทธาอิหม่าม ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับชานาวิร์ อันเป็นการจัดการศึกษาขั้นสูงสุดที่จัดโดยมัสยิด ซึ่งมีระดับการเรียนลำดับตั้งแต่มัธยมศึกษาเป็นระดับการศึกษาที่มุสลิมทุกคนต้องรับรู้ ลำดับต่อไปคือ ฟีลดูฮีน มุตะวาซีส และชานาวิร์ จากนั้นจะเป็นการศึกษาทางศาสนาในระดับอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนศาสนาในระดับบัณฑิต มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต ซึ่งอิหม่ามบางท่านสำเร็จการศึกษาในระดับบัณฑิตและมหาบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยในประเทศกลุ่มอาหรับ นอกจากนี้ ก่อนได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นอิหม่าม หลายท่านเคยเป็นคอบเต็บผู้ทำหน้าที่แสดงธรรมประจำมัสยิด จึงมีความรู้ความเข้าใจในหลักศรัทธาอิสลามอย่างดี

อิหม่ามในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มากกว่าร้อยละ 70 จะสืบทอดมาจากครอบครัวที่เคยเป็นอิหม่าม จึงถูกบ่มเพาะความคิดการเป็นผู้นำทางศาสนา การสร้างอุดมการณ์ การเป็นทายาทของศาสดา การอุทิศตนเพื่อศาสดา ได้ซึมซับการปฏิบัติพิธีกรรมตามหลักการศาสนา ทำให้ได้ซึมซับหลักปฏิบัติรวมทั้งประสบการณ์ การประนีประนอม ข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลามได้อย่างถูกต้องเป็นที่น่าเชื่อถือแก่สัปบุรุษประจำมัสยิด แม้ว่าพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 จะกำหนดให้อิหม่ามมาจากการเลือกตั้งของสัปบุรุษประจำมัสยิดจากผู้มีความรู้ทางศาสนา และมีความประพฤติดี มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน แต่สัปบุรุษยังคงเชื่อถือและเคารพศรัทธาอิหม่ามที่เติบโตจากครอบครัวของอิหม่าม

ความมุ่งหมายสำคัญของอิหม่ามคือ การให้คำแนะนำสัปบุรุษประจำมัสยิดให้มีศรัทธา และปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักศาสนา เมื่อเกิดปัญหาข้อขัดแย้งในการดำรงชีวิตตามวิถีมุสลิมก็จะเป็นผู้ประนีประนอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม เกิดความสันติสุขในสังคม การอบรมสั่งสอนเยาวชนให้ตระหนักรับรู้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชนต่อการเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมและองค์กรจากภายนอกที่พยายามเข้ามามีอิทธิพลในชุมชน เช่น ร้านสะดวกซื้อที่จำหน่ายสินค้าที่ไม่ชอบด้วยหลักศาสนา การเข้ามาของสถาบันทางการเงินเพื่อให้กู้เงินแบบมีดอกเบี้ยเหล่านี้เป็นสิ่งที่อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด แสดงบทบาทความเป็นผู้นำแม้ว่าจะไม่มีอำนาจห้ามปรามการเข้าซื้อสินค้าและรับบริการ แต่ก็ทำหน้าที่และความรับผิดชอบต่ออัลลอฮ์ ที่อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจถึงกฎหมายอิสลามต่อสัปบุรุษ รวมถึงกรณีต่าง ๆ ที่อิหม่ามรับรู้ถึงพฤติกรรมของสัปบุรุษที่ขัดต่อกฎหมายอิสลาม ก็จะต้องว่ากล่าวตักเตือน เพราะความเกรงกลัวต่อบาป ที่จะเกิดแก่อิหม่าม

อิหม่ามส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเป็นอิหม่ามมายาวนานกว่า 30 ปี หรือในบางส่วนที่มีประสบการณ์น้อยแต่ก็ได้รับการปลูกฝัง ถ่ายทอดลักษณะการเป็นอิหม่ามจากครอบครัว สัปบุรุษให้ความเคารพ ยอมรับ ความรู้ความสามารถที่ถูกสืบทอดมาโดยสายเลือด สามารถนำประสบการณ์ที่มีมาบริหารจัดการมัสยิด ดูแลอบรมสั่งสอนหลักธรรมและประนีประนอมข้อพิพาทของสัปบุรุษได้อย่างเป็นธรรม ประสบการณ์ที่ยาวนานยังทำให้มีเครือข่ายกับกลุ่มมุสลิม นักวิชาการมุสลิมระดับจังหวัดจนถึงระดับชาติ สามารถนำนักวิชาการทางศาสนามาบรรยายธรรมที่มีสยิดในโอกาสสำคัญ หรือในวันสำคัญทางศาสนา ทำให้สัปบุรุษเชื่อมั่นในความสามารถ การสร้างเครือข่ายของมัสยิดเพื่อความร่วมมือในกิจกรรมของมัสยิด

อิหม่ามยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประนีประนอมข้อพิพาทของสัปบุรุษเพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้งภายในชุมชน ลดการฟ้องร้องทางคดีความตามกฎหมายของรัฐ อันจะทำให้คู่กรณีเสียค่าใช้จ่ายเสียเวลา รวมถึงการถูกดำเนินคดี และยังจะทำให้คู่กรณีและกลุ่มญาติพี่น้องที่เป็นสัปบุรุษในชุมชนเดียวกันเกิดความบาดหมางขาดความร่วมมือร่วมใจกัน ภายในชุมชนต่อไป

2. รูปแบบและวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลาม

อิหม่ามมีวิธีการประนีประนอมข้อพิพาทภายในชุมชนมุสลิม โดยใช้กฎหมายอิสลาม อันเป็นประมวลหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ของมุสลิม ที่ประกอบด้วย หมวดของการประกอบศาสนกิจ (อัลอิบาดาต.) ที่กำหนดถึงหลักการพื้นฐานแห่งการยอมจำนน อ่อนน้อมและเชื่อฟังคำสั่งของอัลลอฮ์ และหมวดปฏิสัมพันธ์ (อัลมุอามะลาต) ที่กำหนดถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การประพฤติปฏิบัติที่ผิดหลักศาสนานอกจากจะสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ครอบครัวและสังคมแล้วยังถือเป็นบาปที่มุสลิมต้องหาเหตุผลของการกระทำบาปตอบกับอัลลอฮ์ เพื่อตัดสิ้นผลของการกระทำต่าง ๆ ในชีวิตว่าจะได้รับสวรรค์หรือนรกในวันสิ้นโลก (กียามะฮ.)

ความมุ่งหมายของการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลาม เพื่อให้สัปบุรุษในชุมชน มีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยอาศัยความเคารพยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ประพฤติปฏิบัติตัวตามหลักทางศาสนาเพื่อไม่ให้เป็นการบาปติดตัวไป โดยมีอิหม่ามทำหน้าที่เป็นคนกลางควบคุม ป้องกัน และไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทของสัปบุรุษ

สำนึกจากความประสงค์ที่ต้องการ อิหม่าม คือผู้ที่สัปบุรุษในชุมชนร่วมกันคัดเลือกให้เป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน โดยมีความเชื่อมั่นว่าอิหม่ามเป็นผู้มีความรู้ และการดำเนินพิธีกรรมได้ถูกต้องตามหลักการทางศาสนา สามารถจัดการประนีประนอมข้อพิพาทและให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาของสัปบุรุษ ได้อย่างถูกต้องไม่เกิดเป็นบาปแก่ผู้ที่ได้รับการแนะนำจากอิหม่าม ดังนั้นเมื่อเกิดข้อพิพาทสัปบุรุษจึงเลือกที่จะนำข้อพิพาทมาให้อิหม่ามช่วยตัดสิน เช่น การแบ่งมรดกที่ถูกต้องตามกฎหมายอิสลาม แม้ว่าบุตรชายหญิงต้องการแบ่งมรดกในอัตราส่วนที่เท่ากันในขณะที่กฎหมายอิสลามกำหนดให้บุตรชายได้รับมรดก 2 ส่วน และบุตรหญิงได้รับมรดกเพียง 1 ส่วน อิหม่ามก็จะให้คำแนะนำโดย

การจัดแบ่งมรดกตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ในกฎหมายอิสลามก่อน ถือว่ามีการแบ่งมรดกได้ถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม หลังจากนั้นบุตรชายที่ได้รับมรดก 2 ส่วน ถือเป็นทรัพย์สินของบุตรชายก็นำมาแบ่งให้บุตรหญิงจนได้ทรัพย์สินที่มีมูลค่าเท่ากัน ไปจนถึงบางกรณีที่บุตรชายที่มีฐานะดีมอบมรดกที่ได้รับทั้งหมดให้กับบุตรสาวที่มีฐานะยากจนทั้งหมด ทำให้บุตรชายได้รับบุญสองต่อ คือการเคารพยำเกรงต่อกฎหมายอิสลาม และการให้ทรัพย์สินแก่ผู้อื่นที่ด้อยกว่า

โลกแห่งความเป็นจริงและบทเรียนที่พบมา อิหม่ามที่มีประสบการณ์การประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม สามารถคาดการณ์ปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่พบเห็นจากการประนีประนอมข้อพิพาท จนรับรู้ถึงวิธีการจัดการกับข้อพิพาทเหล่านั้น โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากสภาพพื้นที่ที่ตั้งของชุมชน คลองตะเคียน สำเภาล่ม มีลักษณะเป็นพหุสังคมที่คนต่างศาสนาเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ทั้งชาวพุทธ คริสต์ และมุสลิม มีกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และการประกอบอาชีพร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จนเกิดการสมรสข้ามศาสนา ซึ่งอิสลามกำหนดข้อปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าคู่สมรสจะต้องนับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น เนื่องจากอิสลามมีวิถีชีวิตที่ถูกกำหนดให้มุสลิมยึดถือและปฏิบัติตั้งแต่ตื่นนอนจนจะเข้านอน การปรุงอาหาร การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การทำความสะอาด จนถึงพิธีกรรมทั้งพิธีกรรมตามประเพณี เช่น การถือศีลอด และพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตเช่น การจัดงานศพ จนถึงการจัดแบ่งมรดก จากประสบการณ์การประนีประนอมข้อพิพาท อิหม่ามในแต่ละมัสยิดจึงกำหนดวิธีการก่อนที่บุคคลต่างศาสนาจะมาทำพิธีสมรส (นิกะฮ.) กับสัปบุรุษในชุมชน

กรณีปัญหาสัปบุรุษไม่ดำเนินการตามหลักอิสลามอิหม่ามจะตักเตือนและห้ามปรามเพื่อให้สัปบุรุษรับทราบข้อมูลตามหลักอิสลามอย่างแท้จริง เช่น กรณีการซื้อขายสินค้าที่ไม่ชอบด้วยหลักศาสนาโดยเฉพาะการจำหน่ายสินค้าที่ไม่มีเครื่องหมายฮาลาลอันเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจของผู้ค้าอิหม่ามก็จะชี้แจงชี้แนะกับผู้ค้า แต่หากความขัดแย้งที่มาจากความตั้งใจของผู้กระทำผิด เช่น การลักทรัพย์ การผิดประเวณี กรณีเยาวชนชายหญิงเดินทางร่วมกันโดยลำพัง อิหม่ามก็จะเข้าตักเตือนและห้ามปรามจนถึงการจัดนักวิชาการทางศาสนา เข้ามาอบรมสั่งสอนเยาวชนในการแสดงธรรมที่มีสยิดในทุกวันศุกร์ ส่วนกรณีข้อพิพาทที่อิหม่ามไม่สามารถประนีประนอมได้ อิหม่ามจะส่งเรื่องไปยังสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อให้ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ดำเนินการต่อไป

รูปแบบและวิธีการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลามของอิหม่ามจะเป็นวิธีการการใช้ความเชื่อและความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ เป็นหลัก ซึ่งผู้ที่มีความเชื่อและศรัทธาจะยอมรับกฎหมายอิสลามที่กำหนดวิถีชีวิตของมุสลิมทุกคนไว้ การประพฤติผิดตามหลักการทางศาสนา นอกจากจะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมแล้ว ผู้กระทำผิดจะต้องหาเหตุผลและคำตอบกับอัลลอฮ์เพื่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะห์) วิธีการประนีประนอมข้อพิพาทของอิหม่ามจะยึดหลักการตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายอิสลาม หากเกิดข้อพิพาทจะเกิดเป็นบาปแก่อิหม่าม สำหรับกรณีที่ไม่สามารถประนีประนอมข้อพิพาทได้ ก็จะมอบให้ผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดดำเนินการ

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง อิหม่ามกับการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม : กลุ่มมุสลิมคลองตะเคียน สำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามในชุมชนมุสลิม และ 2) ศึกษารูปแบบและวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลามในชุมชนมุสลิม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Research) โดยการสัมภาษณ์อิหม่ามประจำมัสยิด ในตำบลคลองตะเคียนและตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอิหม่ามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) จำนวน 14 คน มีการพิจารณาคุณภาพของงานวิจัยด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยแหล่งที่มาของข้อมูลที่ต่างกันจากผู้ตัดสินใจตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูลจากคณาจารย์สาขาสหวิทยาการอิสลาม เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และการตรวจสอบผลการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงถึงความหมายสำคัญ (Significant statement) นำมาจัดกลุ่มความหมาย (Cluster of meaning) เพื่อสรุปให้ได้แก่นสาระ (Essence) จากประสบการณ์ การประนีประนอมข้อพิพาทของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. แก่นสาระของบทบาท อิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม คือ การตักเตือน ห้ามปรามและให้คำแนะนำสัจปุระให้มีศรัทธา และปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักอิสลาม เพื่อให้ชุมชนอยู่อย่างสันติสุข
2. แก่นสาระของรูปแบบ และวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม คือ การเจรจากับคู่พิพาทโดยใช้หลักความเชื่อ ความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และความเกรงกลัวต่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะห์)

อภิปรายผล

1. บทบาทของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม

อิหม่ามเป็นผู้นำทางศาสนาในชุมชนมุสลิม ทำหน้าที่สำคัญคือ การประกอบพิธีกรรมตามหลักอิสลาม การดูแลสัจปुरुษของมัสยิดให้ปฏิบัติตัวตามวิถีชีวิตมุสลิมที่ถูกกำหนดด้วยกฎหมายอิสลาม เนื่องด้วยกฎหมายอิสลาม (ซารีอะฮ.) เป็นการกำหนดถึงวิถีชีวิตข้อพึงปฏิบัติ (ฮะลาล) และข้อห้าม (ฮะรออม) บาบที่เกิดขึ้นเมื่อไม่ปฏิบัติและการละเมิดข้อห้าม อิหม่ามเป็นผู้มีความรู้ตามหลักการที่ถูกต้องของศาสนา และสามารถเป็นผู้ประนีประนอมข้อพิพาทของสัจปुरुษในชุมชน ดังที่ เจ๊ะมูฮัมมัดสัน เจ๊ะอูมา (2545 : 76) ที่ทำการศึกษถึงบทบาทของอิหม่ามในการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดปัตตานี พบว่าอิหม่ามสามารถแสดงบทบาทของอิหม่ามในการไกล่เกลี่ยเมื่อเกิดกรณีพิพาทได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากอิหม่ามได้รับการไว้วางใจจากประชาชน และอิหม่ามมักเป็นคนกลางในการแก้ไขปัญหาระหว่างประชาชนในชุมชนมุสลิมได้ดีที่สุด ซึ่งโดยปกติผู้ดำรงตำแหน่งอิหม่ามนี้จำเป็นต้องมีความยุติธรรมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว

การที่อิหม่ามได้รับการยอมรับจากสัจปुरुษในชุมชนให้เป็นอิหม่ามประจำมัสยิดโดยที่อิหม่ามส่วนใหญ่ในพื้นที่คลองตะเคียน สำเภาล้อมมีการสืบทอดตำแหน่งจากบุคคลในครอบครัว เช่น บิดา หรือพี่ชายที่เคยเป็นอิหม่ามมาก่อน จึงถูกบ่มเพาะความเป็นผู้นำทางศาสนาและมีประสบการณ์ได้พบเห็นการทำงานของอิหม่ามทั้งด้านศาสนา การประกอบพิธีกรรม และการแก้ไขประนีประนอมข้อพิพาทของสัจปुरुษในชุมชน โดยใช้กฎหมายอิสลามอันเป็นกฎหมายที่กำหนดวิถีชีวิตที่มุสลิมยอมรับอันเป็นการลดปัญหาการฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมาย ทำให้เกิดความสูญเสียของทั้งฝ่ายผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาตลอดจนการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุข ดังที่ กรกฎ ทองชะโชค, กฤษฎา อภินวถาวรกุล และธีรพร ทองชะโชค (2562 : 95) กล่าวถึงการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเพื่อลดข้อเสียและผลกระทบของการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม กระแสหลักจากเดิมที่มีความเชื่อว่าการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เป็นแบบอย่างกับสังคมจะทำให้เกิดการยับยั้งคนในสังคมไม่ให้กระทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย โดยถือว่ารัฐเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม และยังคงค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและระยะเวลาผู้ที่กระทำผิดก็ต้องมีค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีอีกมากมาย

แม้ว่าการเป็นอิหม่ามจะไม่ได้ผลตอบแทนที่เป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่อิหม่ามก็เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถทางศาสนา เป็นที่ยอมรับของสัจปुरुษในชุมชน ลักษณะการทำงานเป็นไปในรูปแบบของจิตอาสาในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ การดูแลสัจปुरुษภายในมัสยิดที่อิหม่ามรับผิดชอบให้อยู่อย่างสันติสุข ในฐานะที่อิหม่ามเป็นผู้นำสำคัญในชุมชนเช่นเดียวกับงานวิจัยของชูเรียนนา บางปู (2557 : 117) ที่ทำการวิจัยภาวะผู้นำและการจัดการความขัดแย้งที่จำเป็นต้องมีจิตอาสา มีความบริสุทธิ์ใจไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก และนำหลักศาสนามาใช้ในการแก้ไขความขัดแย้ง นอกจากนี้แล้วอิหม่ามยังแสดงบทบาทในการสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมด้วยการอบรมสั่งสอน ตักเตือน สัจปुरुษในมัสยิดให้ประพฤติปฏิบัติตัวตามวิถีอิสลามสอดคล้องกับงานวิจัยของ

ระพีพรรณ มุหะหมัด (2556 : 149) ที่วิจัยเรื่อง อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชุมชนมัสยิดกมาลุส อิสลาม พบว่า อิหม่ามเป็นผู้ให้ความรู้ และคอยตักเตือนคนในชุมชนให้มีความสามัคคี ช่วยเหลือกัน โดยวางกฎเกณฑ์ให้ทุกคนยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งมีสยิดถือว่าเป็น ศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยอิหม่ามจะพูดผ่านเสียงตามสาย เพื่อให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตน ซึ่งใช้ศาสนาเป็นตัวผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเริ่มจาก การรับผิดชอบครอบครัวตัวเองก่อน แล้วนำไปสู่การรับผิดชอบต่อคนรอบข้าง และรับผิดชอบต่อสังคม

2. รูปแบบและวิธีการของอิหม่ามในการประนีประนอมข้อพิพาทด้วยกฎหมายอิสลาม

อิหม่ามมีรูปแบบและวิธีการในการประนีประนอมข้อพิพาทของสัปบุรุษด้วยกฎหมายอิสลาม โดยใช้การเจรจากับคู่พิพาทโดยใช้หลักความเชื่อ ความศรัทธาของมุสลิมที่มีต่ออัลลอฮ์ อันเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตของมุสลิมด้วยกฎหมายอิสลาม เมื่อเกิดข้อพิพาทอิหม่ามจะอธิบายให้กับคู่พิพาทถึงหลักศรัทธาต่ออัลลอฮ์หากมีความศรัทธาแต่ไม่ยอมรับกฎหมายอิสลาม อันเป็นกฎของพระเจ้าจะเป็นบาป การประนีประนอมข้อพิพาทของอิหม่ามก็จะใช้กฎหมายอิสลามเข้ามาตัดสิน อิหม่ามจะไม่ใช้ความเห็นส่วนตัวหรือกฎหมายของรัฐมาประกอบการตัดสิน เพราะเท่ากับการไม่ยอมรับกฎหมายอิสลาม อันเป็นกฎของอัลลอฮ์ อิหม่ามจะเป็นบาป และหากคู่กรณีไม่ยอมรับผลการตัดสินของอิหม่ามก็สามารถดำเนินการทบทวนการตัดสินจากผู้ตัดสินคดีความ (กอฎี) ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดได้หรือหากคู่กรณีไม่ยอมรับกฎหมายอิสลามก็สามารถดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมายของรัฐได้ แต่ต้องหาเหตุผลต่อบกับอัลลอฮ์ เพื่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ์.) ต่อไป

รูปแบบของการประนีประนอมข้อพิพาทโดยใช้กฎหมายอิสลามของอิหม่ามจะเป็นการใช้ภาวะผู้นำของอิหม่าม เพื่อเจรจากับคู่พิพาทมีทั้งการที่อิหม่ามเดินทางไปยังที่พักของคู่พิพาทและการเรียกตัวคู่พิพาทมาเจรจากันที่มีสยิดหรือบ้านพักของอิหม่าม สอดคล้องกับการวิจัยของ ซูเรียนา บางปู (2557 : 117) ที่ศึกษาถึงภาวะผู้นำและการจัดการความขัดแย้งในการพัฒนาชุมชนเมืองยะลา พบว่า แนวทางการจัดการข้อพิพาทในชุมชนมี 3 แนวทางคือ การจัดการความขัดแย้งโดยบทบาทของคู่ขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งโดยผู้นำชุมชน และการจัดการความขัดแย้งโดยบุคคลที่สาม ทั้งนี้การมีผู้นำชุมชนที่เหมาะสมสามารถนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งได้ในทุกประเด็น นอกจากนี้แล้วการที่อิหม่ามได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงในชุมชนก็สามารถรับดำเนินการป้องกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทในชุมชนได้ ดังกรณีคณะกรรมการชุมชนไม่อนุญาตให้จัดตั้งร้านสะดวกซื้อภายในชุมชนเพื่อป้องกันการจำหน่ายสินค้าที่ไม่ได้รับอนุญาตตามหลักศาสนา ดังเช่นงานวิจัยของระพีพรรณ มุหะหมัด (2556 : 149) ทำการวิจัยเรื่องอิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ชุมชนมัสยิด กมาลุสอิสลาม พบว่า การที่อิหม่ามได้เยี่ยมเยียนสัปบุรุษที่มีปัญหาเป็นรายบุคคล โดยได้ทำการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีสยิด เพื่อหาทางป้องกัน แก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อใจ ไว้วางใจและให้ความร่วมมือ การได้รับฟังปัญหาของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะช่วยป้องกันปัญหาของชุมชนได้ ซึ่งเป็นการสื่อสารที่เข้าใจปัญหาได้ตรงจุด

วิธีการประนีประนอมข้อพิพาทของอิหม่ามด้วยกฎหมายอิสลาม จะใช้หลักของความเชื่อ ความศรัทธาของชาวมุสลิมที่มีต่ออัลลอฮ์ รวมถึง ความเกรงกลัวต่อการตัดสินในวันสิ้นโลก (กียามะฮ์) โดยที่ ญะมาล นิลกาญญ์ (2561 : 19) ได้กล่าวถึงการจัดการความเชื่อเป็นกระบวนการนำเอาความเชื่อมาเป็นกระบวนการในการจัดการระบบ ระเบียบ แนวทางปฏิบัติต่อสิ่งที่เชื่อในพลังอำนาจนั้น ส่วนความศรัทธาเป็นพลังที่อยู่ภายในตัวบุคคล กลุ่มบุคคลที่มีต่อสิ่งเคารพนับถือตามความเชื่อ นั้น การที่บุคคล กลุ่มบุคคล เคารพศรัทธาต่อสิ่งที่เกิดเป็นความเชื่อในชุมชนจะทำให้เกิดผลกับสังคมมากมาย ในขณะที่พระมหากษัตริย์ อภิธม.มจิตโต พระครูปลัดอดุร ปริบูรณ์ และปิยวรรณ หอมจันทร์ (2561 : 70) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือสิ่งนั้น ๆ ว่ามีจริงแม้จะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นแต่ก็เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จริง และมีอำนาจคุ้มครองรวมทั้งอำนวยอวยชัยให้อยู่เย็นเป็นสุข ความเชื่อเกิดจากภาวะที่บุคคลให้ความเชื่อมั่น เห็นด้วย คล้อยตามและพร้อมจะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีทั้งสิ่งที่มองเห็นสัมผัสได้ และสิ่งที่มองไม่เห็น ความเชื่อและการกระทำเหล่านั้นถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างยาวนาน และต่อเนื่อง เพราะเป็นสิ่งที่ก่อประโยชน์ และคุณค่าต่อสังคมมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การใช้หลักการความเชื่อ ความศรัทธา เพื่อการประนีประนอมข้อพิพาทของอิหม่ามจึงเป็นหลักการสำคัญในการสร้างสันติสุขในชุมชนมุสลิม สอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุวิมล พิชญ์ไพบุลย์ (2561 : 239) ที่ได้วิจัยถึงวิถีมุสลิมกับความผูกพันต่อหลักศาสนาอิสลาม และการบังคับใช้กฎหมายอิสลามในชุมชนสวนหลวง 1 พบว่า ชาวมุสลิมมีความรู้ ความเข้าใจในหลักกฎหมายอิสลามในชุมชนสวนหลวง 1 พบว่า ชาวมุสลิมมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักกฎหมายอิสลาม โดยเห็นว่ากฎหมายอิสลามมีความเคร่งครัดมาก วิถีชีวิตมุสลิมตามหลักศาสนาอิสลาม และกฎหมายอิสลาม มีความเชื่อมโยงผูกพันกันและกัน ข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม ส่วนหนึ่งก็นำมาเป็นหลักของกฎหมายอิสลาม

การยอมรับกฎหมายอิสลามของมุสลิมเป็นการดำรงชีวิตภายใต้ความสงบ สันติสุข เนื่องจากกฎหมายอิสลามกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของมุสลิม ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว และสังคมถูกกำหนดไว้ในกฎหมายอิสลาม การดำเนินชีวิตที่ผิดไปจากข้อกำหนดในกฎหมาย จะถือเป็นบาปที่ผู้กระทำความผิดต้องหาคำตอบไปเจรจากับอัลลอฮ์ ในวันสิ้นโลก (กียามะฮ์) ความเกรงกลัวต่อการถูกลงโทษตามกฎหมายอิสลาม มีวัตถุประสงค์เหมือนกันกับกฎหมายของรัฐ โดยที่ทั้งกฎหมายอิสลาม และกฎหมายของรัฐ มีจุดประสงค์ของการลงโทษเหมือนกันคือ เพื่อตอบแทนให้สาสมกับความผิด เพื่อป้องกันความผิด เพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมและเพื่อสร้างจิตสำนึก และมีเป้าประสงค์สูงสุดของการลงโทษ คือ เพื่อสร้างสังคมให้ร่มเย็นเป็นสุข และเพื่อให้เกิดสวัสดิภาพในสังคม ทั้งนี้ มุฮัมมัด ซากี เจ๊ะหะ (2557 : 90-91) กล่าวเสริมว่า อัลกุรอานบัญญัติว่า ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษรุนแรงในวันอะดีเราะฮ์ (วันหลังจากวันสิ้นโลก) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกรณีดังกล่าว อัลลอฮ์จึงให้มุสลิมตระหนักต่อการกระทำความผิดรุนแรงและสอนว่าผู้ที่กระทำความผิดจะได้รับการลงโทษอย่างรุนแรงสองนัยด้วยกันคือ

1) การกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์สาธารณะ และ 2) การกระทำหรือละเว้นการกระทำ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเกิดอันตรายต่อผู้อื่นทั้งร่างกายและจิตใจ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักของการลงโทษคือ การปกป้องสังคม การกระทำที่กระทบต่อผลประโยชน์สาธารณะถือเป็นอาชญากรรม ซึ่งสมควรต้องปกป้อง

อิหม่ามใช้วิธีเจรจากับคู่พิพาทหรือผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นสัปบุรุษของมัสยิดที่มีความเชื่อและศรัทธาต่ออัลลอฮ์ โดยใช้หลักกฎหมายอิสลามให้เกรงกลัวต่อบาป และการตัดสินผลการกระทำในวันสิ้นโลก (กียามะห์)

ข้อค้นพบจากการวิจัย

อิหม่ามเป็นผู้ที่สัปบุรุษในชุมชนมุสลิมให้ความเคารพนับถือ เนื่องจากอิหม่ามเป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา ทั้งหลักการทางศาสนาและการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องตามข้อกำหนดทางศาสนา อีกทั้งเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอน ตักเตือน ห้ามปราม และให้คำแนะนำแก่สัปบุรุษประพฤติปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตของมุสลิม ที่ถูกกำหนดด้วยกฎหมายอิสลาม ที่กำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องประพฤติตามคุณธรรม ทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว และสังคม ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามจะโดยความไม่ตั้งใจ หรือความตั้งใจจะเป็นบาป อิหม่ามเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนมุสลิม สำหรับการประนีประนอมข้อพิพาท โดยจะเป็นผู้ชี้แนะหาวิธีการเพื่อให้สัปบุรุษที่มีความเชื่อและศรัทธาต่ออัลลอฮ์ประพฤติตนได้อย่างถูกต้องไม่เป็นบาปที่ผู้ไม่ยอมรับกฎหมายอิสลามจะถูกตัดสินจากอัลลอฮ์ ในวัน สิ้นโลก (กียามะห์)

ข้อเสนอแนะทางการบริหาร

อิหม่ามเป็นผู้มีบทบาทในการประนีประนอมข้อพิพาทในชุมชนมุสลิม โดยใช้กฎหมายอิสลามที่มุสลิมทุกคนยึดถือปฏิบัติ แม้ว่ากฎหมายอิสลามไม่สามารถนำมาใช้ได้ตามกฎหมายของรัฐ แต่กฎหมายอิสลามเป็นสิ่งที่กำหนดให้มุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การให้ความรู้อิหม่ามถึงหลักการและวิธีการประนีประนอมข้อพิพาท จะช่วยลดความขัดแย้งในสังคม รวมถึงลดการฟ้องร้องในระบบกฎหมายของรัฐ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ภาวะผู้นำกับความสงบสุขของชุมชนมุสลิม
2. การจัดการระบบการกัฎมเงินภายในชุมชนมุสลิม

บรรณานุกรม

- กรกฎ ทองชะโชค, กฤษฎา อภินวถาวรกุล และธีรพร ของชะโชค. (2562). “การไถ่เกตุ
ข้อพิพาทในชุมชน” วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ. 8 กรกฎาคม 85-101.
- กุสุมา ภูใหญ่. (2540). **ความรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการยอมรับของชาวมุสลิม
มุสลิมในเขตหนองจอกต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม**. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์การพัฒนาศาสตร์, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เจ๊ะมูฮัมมัดสัน เจ๊ะอูมา. (2545). **บทบาทของอิหม่ามในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาจังหวัด
ปัตตานี**. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา : มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์.
- ชูเรียนนา บางปู. (2557). **ภาวะผู้นำและการจัดการความขัดแย้งในการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษา
อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา**. การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
การบริหารและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณัฐา ประดิษฐ์, กิตติรัช ชูช่วย และอุทัย ปริญาสุทินนท์. (2561). “มัสยิดในชุมชนทุ่งตำเสา
กับการบริหารตามหลักอิสลาม” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม**. 37(1) มกราคม – กุมภาพันธ์ 2561. 19-29.
- นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์. (มปป.). ใน “ดุลยภาพแห่งอิสลามในมิติของการกระทำธุรกรรม (มูอามะลาต)”
ดุลยภาพแห่งอิสลาม. อับดุลเลาะ หนุ่มสุข (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ : สถาบันวะสะฎียะฮ์
เพื่อสันติภาพและการพัฒนา สำนักจุฬาราชมนตรี.
- ประยุทธ์ การสมกล้า. (2550). **การระงับข้อพิพาทโดยการประนีประนอมยอมความในคดีปกครอง
วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พระมหาจรรยา อภิธม.มจิตโต, พระครูปลัดอดุร ปริบูรณ์ และปิยะวรรณ หอมจันทร์. (2561).
“การจัดการวัด ยุค 4.0 : ความเชื่อ ความศรัทธา และพุทธพาณิชย์” **วารสาร มจร.
การพัฒนาสังคม**. 5(3) กันยายน – ธันวาคม 2561, 68-78.
- พลับปลิง คงชนะ. (2558). “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนชาวเปอร์เซียในอยุธยา” ใน
เจ้าพระยาบวรราชนายกกับประวัติศาสตร์สยาม. กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมสาธารณรัฐ
อิสลามแห่งอิหร่าน.
- พาริดา สะแปะอิง. (2557). **บทบาทโต๊ะอิหม่ามในการสร้างความสมานฉันท์ ในชุมชน ตำบล
ท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
การเมืองการปกครอง, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ภาณุ รังสีสหัส. (2560). “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ใน **การจัดการความขัดแย้ง** ญัฐนันท์ คุณเงิน (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม.
- มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต. (2560). “การบริหารความขัดแย้ง” ใน **การจัดการความขัดแย้ง** ญัฐนันท์ คุณเงิน (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม.
- มานี ชูไทย, พิสมัย ฮาซาโนน และ สิริยา ยูซูฟี. (2542). **การรับรู้บทบาทตนเองของอิหม่ามต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มุฮัมหมัด ซากี เจ๊ะหะ. (2557). **บทลงโทษในกฎหมายอิสลาม**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อิสลามิโคอะเคมี.
- มุฮัมหมัดรอฟีอ์ มูฮอ. (2549). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุสลิม**. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- มุฮัมมัด ฮูเซน ฆาะบาฆาะบาอีย์. (2547). **พื้นฐานอิสลาม**. เซคมุฮัมมัด ซารีฟ เกตุสมบุรณ์ (ผู้แปล). กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมสถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ประจำกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย.
- รพีพรรณ มุหะหมัด. (2556). **อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ชุมชนมัสยิดกาลูลอิสลาม คลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ลัญจกร นิลกาญจน์. (2561). “วัฒนธรรม ความเชื่อ กับการจัดการศรัทธาของชุมชน” **วารสารนาคบุตรปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช**. 10(2) กรกฎาคม – ธันวาคม 2561, 11-20.
- วะร้อ ซะตุซ ซุนนะฮ. (2562). **70 บาปใหญ่ในอิสลาม มุสลิมควรหลีกเลี่ยง**. (สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2562). จาก <http://islamhouse muslimthai post.com>.
- วิวัฒน์ ร้อยศรี และฟารุก ชันราม. (2561). “มุสลิมชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนสำเภาลุ่มอำเภอพระนครศรีอยุธยา : การสำรวจเบื้องต้น”. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา**. 6(1) มกราคม – มิถุนายน 2561, 1-17.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2550). **ความขัดแย้ง หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ขอนแก่น : ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- วิสุทธิ บินล่าเต๊ะ. (2561). **บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการมัสยิดต่อชุมชน**. สำนักจุฬาราชมนตรี. (สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2564). จาก <http://suthai.org/th>

- สมศักดิ์ (มูนิร์) มุหะหมัด. (2554). **หลักสูตรอิสลามศึกษา 1**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : สมาคมนักเรียนเก่าศาสนวิทยา.
- สถาบันเผยแพร่ข้อมูล อาลุลบัยต. (2562). **ศาสนาอิสลาม**. (สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2562) จาก <http://quran.al-shia.org>.
- สมเกียรติ แพทย์คุณ. (2548). **การพัฒนารูปแบบประนีประนอมข้อพิพาทในขั้นตอนการดำเนินการของพนักงานอัยการ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศาสตร์. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนทร โต้บัว. (2561). **วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมวิธี : การวางแผนและการออกแบบวิจัย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.
- สุวิมล พิชญไพบูลย์. (2561). “วิถีมุสลิมกับความผูกพันต่อหลักศาสนาอิสลามและการบังคับใช้กฎหมายอิสลาม : ชุมชนสวนหลวง” **วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิชญทรรศน์**. 13(2) กรกฎาคม – ธันวาคม 2561, 233-243.
- อู อารีฟ. (2562). **หลักศรัทธา 6 ประการ เสาหลักแห่งศาสนาอิสลาม**. (สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2562) จาก www.halaltnailand.com.
- อรุณ ศิริพันธ์. (2553). **บทบาทอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อนันต์ อินทร์พิจิตร. (2558). **บทบาทของสมาชิกสภาเทศบาลตำบลในการประนีประนอมข้อพิพาท : ศึกษากรณีของสมาชิกสภาเทศบาลตำบลทุ่งช้าง จังหวัดน่าน**. การศึกษาอิสระ รัฐศาสตรบัณฑิต สาขา การเมืองการปกครอง. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อยาตุลลอฮ์ ฮูเซน มะซอฮิรี. (2554). **การคืนสู่ชีวิตในโลกหน้า**. เซคมุฮัมมัด นาอีม ประดับญาติ (ผู้แปล). กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม.
- อามีน ลอนา. (2559). **หลักศรัทธาเบื้องต้นสำหรับมุสลิมใหม่**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ออฟเซ็ท.
- อับดุลอาซีซ เจ๊ะมามะ. (2556). **ภาวะผู้นำ และบทบาทของอิหม่ามในการจัดการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดนราธิวาส**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและจัดการศึกษาอิสลาม, ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี.
- อับดุลฮาดี สะบูดีง. (2547). **แนวความคิดเกี่ยวกับอิมามะฮ. ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอะฮลิซซุนนะฮ. และชีอะฮ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

- อาลี เสือสมิง. (2010). **กฎหมายอิสลามเบื้องต้น**. (สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2562) จาก <http://alisuasming.org>.
- อิบรอฮีม ตาเยะ. (2555). **บทบาทด้านศาสนา การศึกษาและการบริหารของอิหม่ามในจังหวัดนราธิวาส**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาชุมชน, ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อิสมาอิล อะหมัด. (2542). **นมาซของท่าน นบีฮัมมัด ศ็อลลา**. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : สมาคมผู้นมอียะตุล อิสลาม.
- อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์. (2560). “มุมมองการพัฒนาองค์กร : มัสยิดและการจัดการชุมชน ทุ่งตำเสาตามวิถีอิสลาม” **วารสาร พัฒนาสังคม**. 19(1) มกราคม – เมษายน 2560, 81-98.
- ฮัซมัน แดเปาะ. (2547). **ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอาญาอิสลามกับประมวลกฎหมายไทย**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภาคผนวก

มัสยิดสำคัญของคลองตะเคียน สำเภากลุ่ม

มัสยิดสำคัญของคลองตะเคียน ลำเภอล่ม

จิตาพร แสงนิล

พลับพลึง คงชนะ ได้ศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19-23) พบหลักฐานการก่อตั้งมัสยิดของมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนรอบกรุงศรีอยุธยา เพื่อประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง อาสาเข้าร่วมกับกองทัพ และรับราชการจนมีบทบาททางการเมืองในกรุงศรีอยุธยา ลูกหลานของพวกเขาเหล่านั้นยังคงตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนมุสลิมรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และกระจายตัวออกไปในอำเภอรอบนอก และจังหวัดใกล้เคียง โดยในพื้นที่คลองตะเคียน และลำเภอล่ม มีมัสยิดสำคัญที่มีประวัติน่าสนใจ ดังนี้

บริเวณคลองคูจามเป็นบริเวณที่มีมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และได้สร้างมัสยิด ได้แก่

- ชุมชนมัสยิดอิสลามวัฒนา หมู่ที่ 6 ตำบลลำเภอล่ม อำเภพระนครศรีอยุธยา
- ชุมชนมัสยิดอะห์มาดิยะห์ตุสซอลิฮัต หมู่ที่ 7 ตำบลลำเภอล่ม อำเภพระนครศรีอยุธยา
- ชุมชนมัสยิด อาลี ยินนูรอยน์ หมู่ที่ 7 ตำบลลำเภอล่ม อำเภพระนครศรีอยุธยา

ทั้งสามชุมชนเดิมเป็นชุมชนเดียวกันเรียก “ชุมชนสุเหร่าในคลอง” มีสิ่งที่น่าสนใจคือเชื่อว่าชุมชนแขกจามนี้อยู่ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ทำหน้าที่ส่งสวนผักบุงให้กับวังหลวงนอกเหนือจากเป็นที่ทราบกันว่าเป็นพวกอาสาจาม ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีพวกปัตตานีเข้ามาอาศัยอยู่ด้วย ต่อมาประมาณปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โตะกีลิม เชื้อสายเขมร เป็นผู้นำในการแยกตัวจากชุมชนสุเหร่าในคลอง แล้วสร้างมัสยิดขึ้นชื่อว่า มัสยิดอะห์มาดิยะห์ตุสซอลิฮัต ปัจจุบันมีเชื้อสายเขมร ร้อยละ 40 ต่อมาประมาณปลายสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าหรือต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โตะกีริด และโตะกีแดง เชื้อสายปัตตานี ได้แยกออกจากชุมชนสุเหร่าในคลอง ตั้งชุมชนชาฟาลี โดยมีโตะกีริดเป็นอิหม่ามคนแรก ต่อมาสัปบุรุษของสุเหร่าในคลองที่เหลือ ก็ย้ายมาอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาสร้างมัสยิดอิสลามวัฒนา

- ชุมชนมัสยิดนูรุดดีนบาดาล (ดงตาล) หมู่ที่ 9 บ้านดงตาล ตำบลลำเภอล่ม อำเภพระนครศรีอยุธยา มัสยิดนี้สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2530 โดยแยกออกมาจากมัสยิดอิสลามวัฒนาเนื่องจากประชากรที่เพิ่มมากขึ้น

สำหรับชุมชนมุสลิมมักกะฮัน ซึ่งได้อพยพมาจากเมืองมะกัสซาร์ คนไทยเรียกว่า “แขกมักกะฮัน” ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเซเลเบส และมุสลิมจากเกาะชวา คนไทยเรียกว่า “แขกชวา” มุสลิมกลุ่มนี้ประกอบด้วย พ่อค้าและผู้อพยพลี้ภัยการเมืองเข้ามา เนื่องจากรัฐมุสลิมเหล่านี้ถูกรุกรานโดยฮอลันดาประมาณพุทธศตวรรษที่ 22 หรือจากการแย่งชิงอำนาจความเป็นใหญ่กันเอง ระหว่างเกาะต่าง ๆ มุสลิมกลุ่มมักกะฮันตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านฝั่งตะวันตกใกล้คลองตะเคียนด้านใต้ลงไป ปัจจุบันมีมุสลิมเชื้อสายปัตตานีและมลายูได้เข้ามาอยู่ใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้แก่

- ชุมชนมัสยิดกุฎีซ่อฟ้า หมู่ที่ 4 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จากประวัติมัสยิดกุฎีซ่อฟ้าระบุว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการอพยพประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามมาจากจังหวัดปัตตานีและส่วนต่าง ๆ ของไทย ได้มาตั้งบ้านเรือนที่ตำบลคลองตะเคียน มีการบูรณะซ่อมแซมและก่อสร้างมัสยิดขึ้น ครั้งแรกเป็นอาคารไม้และรูปแบบอาคารคล้ายกับวัด ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2462 โต๊ะก็แย้ม อิหม่ามประจำมัสยิดได้พยายามรวบรวมชาวมุสลิมที่ตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายให้รวมกลุ่มกันมากขึ้น จนสร้างมัสยิดได้สำเร็จ แต่ยังไม่มียี่ชื่อ ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสทางชลมารค ผ่านตำบลคลองตะเคียน ในครั้งนี้ โต๊ะก็แย้ม ได้ขอพระราชทานนามแก่มัสยิด เมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าอาคารมัสยิดมีรูปซ่อฟ้าใบระกาประดับอยู่ด้วยคล้ายกับวัด จึงพระราชทานว่า “มัสยิดกุฎีซ่อฟ้า” ทั้งได้พระราชทาน “ตะเกียงซ่อ” ให้แก่มัสยิดอีกด้วย

- ชุมชนมัสยิด ญามาลุดดิน (อยุธยา) หมู่ที่ 3 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา เดิมเป็นชุมชนเดียวกับชุมชนกุฎีซ่อฟ้า จนกระทั่งปี พ.ศ. 2430 ซึ่งตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช็ค มูฮำหมัด ซาอิด ซาวมลาญ จากรัฐเนกรีเซมปีลัน ได้เป็นผู้นำในการก่อตั้งมัสยิดนี้ บริเวณนี้ยังเป็นที่ตั้งโรงเรียน อิสลามศรีอยุธยา ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนวิชาศาสนาที่มีชื่อเสียงในภาคกลาง

- ชุมชนยามิฮ์ลอิสลาม หมู่ที่ 8 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา เดิมเป็นชุมชนเดียวกับชุมชนกุฎีซ่อฟ้า ต่อมาประมาณก่อนปี พ.ศ. 2455 ปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โต๊ะอิหม่าม ซารินี ได้เป็นผู้นำในการสร้างมัสยิดแห่งนี้

- ชุมชนมัสยิดตะเกียโยคินราชมิสจินจาสยาม หมู่ที่ 13 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา หนังสือประวัติชุมชนได้กล่าวถึงเชคสมะฮ์ มัยอุม (ชาอูลละยาร.) ชาวฮินดูสถานประเทศอินเดีย เดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 2153 ซึ่งอาจเป็นปลายรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ หรือต้นรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม ได้ลองวิชากับเจ้าอาวาสวัดเทพชุมพลฯ โดยเจ้าอาวาสวัดเทพชุมพลฯ เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงยอมเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม เชคสมะฮ์ มัยอุม ได้ชื่อว่า เป็นผู้สำเร็จมือภินิหารเป็นที่นับถือ ถึงแก่กรรมเมื่อปี พ.ศ. 2224 (ตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) จึงมีผู้สร้างมุกำ (ภาษาอาหรับแปลว่า สถานที่ฝังศพบุคคล) มีลักษณะหกเหลี่ยมสวยงาม

นอกจากนี้ ยังมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมุสลิมกระจายรอบเกาะเมืองอยุธยา จนถึงพื้นที่อำเภอไกล่เคียงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา : จิตาพร แสงนิล (2548). การศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมัย

อยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19-23). วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.